

Przewodnik dla nauczyciela

Lokomotywa. Klasa druga
Edukacja artystyczna

Autorzy:

Katarzyna Rymar, Dariusz Rymar (plastyka)

Iwona Kulis (muzyka)

Opieka merytoryczna i edytorska: Małgorzata Dobrowolska

Konsultacja merytoryczna: dr Jacek Friedrich, Agnieszka Żelewska (plastyka)

prof. dr hab. Piotr Sutt (muzyka)

Redaktorzy prowadzący: Jacek Foromański (plastyka)

Magda Szpyrko-Ankiewicz, Agnieszka Szulc (muzyka)

Opracowanie redakcyjne: Dorota Magier, Magdalena Pagińska, Elżbieta Pałasz

Projekt graficzny i okładka: Jarosław Zakrzewski

Skład: Maria Chojnicka

Ilustratorzy zeszytów ćwiczeń: Bartłomiej Brosz, Joanna Czernichowska-Olechnowicz, Maria Ekier, Beata Horyńska, Monika Kruszewska, Karin Majdowska, Ewa Poklewska-Koziełto, Bogna Pniewska, Grażyna Rigall, Agnieszka Semaniszyn-Konat, Anna Sędziwy, Agnieszka Żelewska, Martyna Żółtaszek

© Copyright by Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe

Wydawca: Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe, 80-309 Gdańsk, al. Grunwaldzka 413

UWAGI WSTĘPNE

Przewodnik jest przeznaczony dla nauczycieli korzystających z zeszytów ćwiczeń do edukacji artystycznej z serii *Lokomotywa*. Publikacja zawiera szczegółową tematykę dni i propozycje zajęć dydaktycznych z zakresu edukacji plastycznej i muzycznej.

Przed przystąpieniem do pracy z przewodnikiem warto zapoznać się z rozkładem materiału. Więcej informacji można znaleźć na stronie www.lokomotywa.gwo.pl. Tam również znajduje się program edukacji wczesnoszkolnej (klasy 1–3 szkoły podstawowej).

Główną część przewodnika stanowią szczegółowe plany zajęć, w ramach których będą realizowane treści zeszytów ćwiczeń *Lokomotywa 2. Plastyka. Zeszyt ćwiczeń dla klasy drugiej szkoły podstawowej* oraz *Lokomotywa 2. Muzyka. Zeszyt ćwiczeń dla klasy drugiej szkoły podstawowej*.

SPIS TREŚCI

Oznaczenia	4
PLASTYKA	
Wstęp do zajęć plastycznych	6
Ogólny plan zajęć	7
Szczegółowe plany zajęć	11
MUZYKA	
Wstęp do zajęć muzycznych	46
Ogólny plan zajęć	47
Szczegółowe plany zajęć	52

OZNACZENIA

Plany szczegółowe zajęć zostały podzielone na fragmenty oznaczone następującymi ikonkami:

- – praca z zeszytem ćwiczeń *Plastyka 2*
- – praca z zeszytem ćwiczeń *Muzyka 2*
- – praca bez zeszytu ćwiczeń
- – zabawa ruchowa
- – należy skorzystać z wycinanki z zeszytu ćwiczeń *Plastyka 2*
- – należy skorzystać z nienumerowanych materiałów dodatkowych (szkiców, wzorów, szablonów) dołączonych do zeszytu ćwiczeń *Plastyka 2* (ostatnie strony zeszytu)
- – należy skorzystać z wycinanki z zeszytu ćwiczeń *Muzyka 2*
- – ćwiczenia manipulacyjne z elementami z wyprawki ucznia
- – należy przygotować dodatkowe materiały przyniesione przez nauczyciela lub uczniów
- – należy skorzystać z nagrania z płyty dla klasy 1 (dołączonej do pakietu nauczycielskiego)
- – należy skorzystać z nagrania lub innego materiału z płyty dla klasy 2 (dołączonej do pakietu nauczycielskiego)
- – dodatkowe informacje dla nauczyciela, które można wykorzystać podczas zajęć

Propozycje poleceń zamieszczone w przewodniku zostały sformułowane w drugiej osobie liczby pojedynczej rodzaju męskiego. Dla uproszczenia przekazu w niektórych wypadkach podano – na niebiesko, w nawiasach kwadratowych – oczekiwane odpowiedzi uczniów.

Znak ►► lub ►► poprzedza grupę pytań do zadań w zeszycie ćwiczeń.

Znak ►► pojawia się przed pytaniami nieco trudniejszymi, przeznaczonymi dla uczniów, którzy dobrze sobie radzą z ćwiczeniami i szybciej pracują.

Znak ➞ to odnośnik do innej strony przewodnika.

PLASTYKA

WSTĘP DO ZAJĘĆ PLASTYCZNYCH

Edukacja plastyczna w klasie drugiej stanowi kontynuację działań podjętych w klasie pierwszej. Systematyczne zajęcia odbywają się raz w tygodniu, ale umiejętności i wiedza plastyczna są wykorzystywane także podczas zajęć z innych edukacji.

Dział *Tworzymy* obejmuje kurs działań twórczych, dzięki któremu uczniowie zapoznają się z podstawowymi technikami plastycznymi, środkami wyrazu plastycznego oraz terminami plastycznymi. W drugiej klasie, analizując dzieła sztuki, możemy już posługiwać się pojęciami dotyczącymi barwy, kształtu czy linii. Dział *Podziwiamy* służy przygotowaniu uczniów do percepcji i recepcji sztuki, pozwala w przyszłości określać uczniowi swoją przynależność kulturową, sprzyja jego kontaktom z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami. Zadania zgromadzone w tym dziale pozwalają zdobyć umiejętność rozróżniania dziedzin działalności plastycznej człowieka oraz wybranych dzieł architektury polskiej. Dział *Prace na różne okazje* zawiera propozycje prac okolicznościowych (ozdób, laurek itp.).

Na końcu zeszytu ćwiczeń znajdują się gotowe elementy do wybranych prac – szablony, wycinanki i szkice. Do wykonania niektórych zadań uczniowie będą musieli przygotować dodatkowe materiały plastyczne, a nauczyciel może wzbogacić przebieg zajęć własnymi środkami dydaktycznymi.

W *Przewodniku dla nauczyciela* zawarte są propozycje 32 zajęć plastycznych, obejmujące wszystkie działy – *Tworzymy*, *Podziwiamy* i *Prace na różne okazje*. Zajęcia zostały rozmieszczone w ramowym rozkładzie roku szkolnego. Rozkład ten nauczyciel może oczywiście modyfikować, szczególnie gdy w ciągu roku szkolnego pojawi się możliwość zorganizowania wyjścia w celu obserwacji krajobrazu oraz wizyty w pracowni architekta. Jednak treści przygotowujące ucznia do ekspresji przez sztukę – zawarte w dziale *Tworzymy* – powinny być omawiane z zachowaniem kolejności przedstawionej w książce.

Przewodnik dla nauczyciela, oprócz omówienia zagadnień zawartych w zeszycie, zawiera również propozycje ćwiczeń pozwalających kształtować u uczniów wybrane umiejętności z zakresu sztuki i przygotowujących do jej odbioru – naukę analizowania obrazów oraz zabawy i ćwiczenia ułatwiające wprowadzanie pojęć plastycznych.

Wszystkie zadania mają pokazać uczniom, że do rysowania, malowania czy rzeźbienia można się odpowiednio przygotować, by wykazać się kreatywnością i stworzyć ciekawą, a zarazem starannie wykonaną pracę. Wiele ćwiczeń ma charakter zabawy, ponieważ w nauce plastyki najważniejsza jest radość z twórczości i rozwijanie nieskrępowanej wyobraźni plastycznej. Dlatego też w zeszycie znajduje się ograniczona liczba gotowych szablonów, by nie narzucać dzieciom wzorów, z których powstaną identyczne prace.

Warto również zadbać, aby kontakt ze sztuką, który dzieciom proponujemy, był dla nich interesujący i inspirujący. W przewodniku zawarto specjalnie oznaczone informacje dla nauczyciela, np. propozycje analizy prezentowanych dzieł sztuki czy wiadomości z historii sztuki dotyczące treści zamieszczonych w zeszycie ćwiczeń. W zależności od poziomu klasy nauczyciel może z nich korzystać przy wprowadzaniu uczniów w temat pracy lub w celu bardziej wnikliwego omówienia danego zagadnienia, może też przedstawić ciekawostki dotyczące dzieła lub jego twórcy, by w ten sposób zachęcać uczniów do kontaktu ze sztuką.

W drugiej klasie możemy oczekiwać od uczniów lepszego przygotowania do zajęć – gromadzenia zróżnicowanych materiałów plastycznych, fotografii, wycinków gazet, eksponatów.

OGÓLNY PLAN ZAJĘĆ

	Dział	Zapis do dziennika	Materiały z pakietu	Materiały do przygotowania
	Tworzymy			
wrzesień	Wakacyjne krajobrazy	1. Wprowadzenie pojęcia <i>pejzaż</i>. Przygotowanie tła do pejzażu morskiego 2. Pejzaż morski. Kontynuowanie pracy plastycznej – rysowanie pastelami, składanie papieru, klejenie 3. Pejzaż górski. Tworzenie kolażu	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 4–6 Materiały dodatkowe: 1 Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 6–7 Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 5, 8–9	przykłady różnych krajobrazów (kartki z kalendarzy, zdjęcia, widokówki) ■ blok rysunkowy, farby, cukier, widelec lub grzebień, nożyczki, klej blok rysunkowy, pastele, małe kolorowe karteczki do wykonania łódki, klej mapa Polski, zdjęcia, widokówki, prospekty z góorskimi widokami ■ blok rysunkowy, papier pakowy, kolorowy lub czarno-białe gazety, farby plakatowe, gąbka, klej, pastele, popcorn
październik	A co jest dalej?	4. Wyobraźmy sobie, co może być dalej. Rysowanie pastelami dalszej części pejzażu do wklejonego zdjęcia, widokówki	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 10–11	duże zdjęcie krajobrazu ■ zdjęcia, widokówki, wycinki z gazet, prospektów, katalogów z fragmentami krajobrazu (np. miejskiego, wiejskiego, morskiego itp.), blok rysunkowy, pastele
	Obraz wokół całej sali...	5–6. Panorama własnej miejscowości. Spacer po najbliższej okolicy – obserwowanie panoramy. Malowanie panoramy własnej miejscowości	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 12–15	blok rysunkowy, farby plakatowe, duży pędzel, taśma klejąca, nożyczki
	W świecie barw	7. Barwy podstawowe i pochodne. Nazywanie barw, uzyskiwanie bogatej gamy barw przez mieszanie kolorów	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 16–18	kartki do zapisywania nazw kolorów ■ blok rysunkowy, farby plakatowe
		8. Tęczowa ulica. Malowanie farbą plakatową	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 19	paleta barw z poprzednich zajęć ■ blok rysunkowy, farby plakatowe
listopad	Które kolory są ciepłe, a które zimne?	9. Które kolory są ciepłe, a które zimne? Poszukiwanie barw na obrazach, wypełnianie wzoru kolorami ciepłymi lub zimnymi	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 20–21 Materiały dodatkowe: kartka ze wzorem	plastelina lub farby plakatowe, pastele, papier kolorowy, klej, nożyczki ■ kartki z napisami

	10. Pejzaż w kolorach ciepłych lub zimnych. Poszukiwanie barw na pejzażach, wypełnianie wzoru kolorami zimnymi	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 22–23 Materiały dodatkowe: kartka ze szkicem pejzażu	kartki z napisami „Barwy ciepłe”, „Barwy zimne”, kartki w różnych kolorach ■ pastele, nożyczki
Podziwiamy			
Zabytki wokół nas	11. Zabytki architektury. Ustalenie znaczenia wyrazu <i>zabytek</i>, wędrowka szlakami zabytków Polski	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 36–37 Materiały dodatkowe: 1	fizyczna lub turystyczna mapa Polski, na której zaznaczone są zabytki, pomniki przyrody ■ napisy z nazwami zabytków i miejscowości ■ mapa regionu z zaznaczonymi zabytkami ■ nożyczki, klej
Prace na różne okazje			
	12. But Świętego Mikołaja. Ozdabianie szablonu, zszywanie elementów	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 50 Materiały dodatkowe: 3, 4	ozdobna taśmka, wstążka lub sznurek, wsuwka do włosów, pastele olejne lub farby plakatowe, papier kolorowy, klej, nożyczki, gałuszki świerkowe, tektura
	13. Choinka. Wykonanie kartki świątecznej z gotowych elementów	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 51 Materiały dodatkowe: 5	czerwona kartka, małe płaskie guziczki, ozdobna taśmka lub wstążka, cekiny, sypki brokat lub brokatowe kleje, nożyczki, klej do plastiku
	14. Aniołek. Składanie papieru, łączenie różnych materiałów na płaszczyźnie (kolaż)	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 52–53	granatowa kartka, arkusz papieru śniadaniowego, srebrny lub złoty papier ozdobny, płatek kosmetyczny, dwa niewielkie liście preparowane lub dwie białe ażurowe serwetki pod filiżankę, kawałek wstążki lub rafii, sznurek sizalowy, klej, nożyczki
Tworzymy			
Jak namalować noc?	15–16. Nocny pejzaż miejski. Rysowanie pastelami, malowanie tuszem, wydrapywanka	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 24–25	blok rysunkowy, pastele, tusz czarny lub niebieski, wykałaczka lub patyczek do szaszłyków
Martwa natura	17. Malujemy kwiaty. Malowanie farbami plakatowymi martwej natury z kwiatami	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 26–27	kartka A3, farby plakatowe, gruby pędzel lub gąbka, cieńszy pędzel
Podziwiamy			
Jak powstaje witraż?	18. Witraże – obrazy ze szkła. Poznanie pracy witrażysty, etapów powstawania witraży	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 38–40	krzyżówka ■ lustro
	19. Tworzymy witraż. Wykonanie witraża przy wykorzystaniu gotowych elementów	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 41 Materiały dodatkowe: szablon witraża	kolorowe bibuły, klej, nożyczki

	Tworzymy			
marzec	Kolory i kształty na obrazie	20. Odtwarzamy kolorystykę kompozycji. <i>Martwa natura z magnolią</i> Henriego Matisse’a	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 28 Materiały dodatkowe: kartka ze szkicem martwej natury	pastele lub kredki, nożyczki
	Portret	21. Zestawianie kształtów i kolorów. Tworzenie martwej natury 22. Co nas wyróżnia? Dopasowywanie tytułów i autorów do obrazów, rysowanie pastelami portretu z atrybutem	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 29 Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 30–31	blok rysunkowy, pastele, kolorowe kartki ksero lub karton A4, przedmioty do wykorzystania w martwej naturze (wazon, słoik, zegar, lustro, butelka, talerz, pudełko) blok rysunkowy, pastele, kredki ■ wizytówki z imionami i nazwiskami uczniów
	Autoportret	23. Jak widzimy samych siebie? Malowanie autoportretu	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 32–33	lusterka ■ blok rysunkowy, farby plakatowe lub pastele
	Prace na różne okazje			
kwiecień		24. Palma wielkanocna – symbol Niedzieli Palmowej. Ozdabianie szablonu bibułowymi kwiatkami 25. Kurczaczek. Wykonanie ozdoby wielkanocnej z wykorzystaniem gotowych elementów	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 55 Materiały dodatkowe: ✂ 6 Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 56–57 Materiały dodatkowe: ✂ 7	papier kolorowy, gruba tektura, klej (najlepiej introligatorski), nożyczki żółta krepina, kawałek styropianu lub filcu, czerwony sznurek, tektura, klej, taśma klejąca, nożyczki
	Podziwiamy			
maj	W pracowni architekta	26. Czym zajmuje się architekt? Poznanie pracy architekta, odczytywanie projektów – planów domów 27. Urządzamy dom. Zaznaczanie na planie wybranych elementów	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 42–44 Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 45	czasopisma z projektami domów blok rysunkowy, puzzle z fotografiami budynków, klej
	Prace na różne okazje			
		28. Portret dla naszych bliskich. Wykonanie portretu ze zdjęcia	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 54	duże zdjęcie portretowe, arkusz kartonu A4 w kolorze kontrastującym ze zdjęciem, talerzyk deserowy o równych brzegach, klej, nożyczki

Podziwiamy			
Projektowanie ogrodu – architektura zieleni	29. Jak pięknie może wyglądać ogród? Poznanie elementów ogrodu i sposobów jego projektowania	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 46–47	czasopisma z projektami ogrodów ■ kredki
	30–31. Mój własny ogród. Składanie papieru, wykonanie modelu domu, projektowanie ogrodu z wykorzystaniem materiałów papierowych, pasteli, plasteliny	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 48–49	kartki A4 i A3 lub arkusz szarego papieru, pastele, bibuła, plastelina, wycinki z gazet, klej, nożyczki
Tworzymy			
Malujemy do muzyki	32. Malowany walc. Malowanie farbami ilustracji do wystłuchanego utworu Piotra Czajkowskiego <i>Walc kwiatów</i>	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 34 2 nagranie utworu P. Czajkowskiego <i>Walc kwiatów</i> UTW 10	blok rysunkowy, farby plakatowe
Malujemy z wyobraźni	lub Jak wyglądają Rupaki? Rysowanie pastelami do fragmentu wiersza Danuty Wawiłow <i>Rupaki</i>	Plastyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 35 Materiały dodatkowe: 2	blok rysunkowy, pastele, klej, nożyczki
Zajęcia dodatkowe			
Moje wakacje	Wakacyjne marzenia. Wykonanie pracy plastycznej techniką kolażu		blok rysunkowy, farby plakatowe, pastele lub kredki, zdjęcia przedstawiające uczniów

SZCZEGÓŁOWE PLANY ZAJĘĆ

TWORZYM

Wakacyjne krajobrazy

1 Wprowadzenie pojęcia *pejzaż* Przygotowanie tła do pejzażu morskiego

© V 1.1a–c; 2.1–3, 2.6; 3.1–2

- Materiały: **P** s. 4–6 1 przykłady różnych krajobrazów – kartki z kalendarzy, zdjęcia, widokówki
- blok rysunkowy, farby, widelec lub grzebień, cukier, nożyczki, klej

Rozmowa na temat galerii zdjęć, widokówek, krajobrazów

Nauczyciel tworzy na tablicy galerię wakacyjnych krajobrazów, eksponuje różne pejzaże. Korzysta z własnych zasobów oraz materiałów przyniesionych przez uczniów (kartki z kalendarzy, zdjęcia, widokówki). Zachęca uczniów, by przyjrzeni się im i zastanowili, które z nich mogli oglądać w czasie minionych wakacji.

P Uzupełnianie obrazów brakującymi fragmentami – zeszyt ćwiczeń, s. 4–5, zestaw wycinanek nr 1

Ćwiczenie A

- ▶▶ Przeczytaj polecenie i je wykonaj. 1

Ćwiczenie B

- ▶▶ Przeczytaj polecenie.
- ▶▶ Co przedstawiają obrazy?
- ▶▶ Czy możemy ustalić, jaki to rodzaj krajobrazu? Co może nam w tym pomóc? [\[tytuł\]](#)
- ▶▶ Jaka to pora roku?
- ▶▶ Jakimi barwami je namalowano, czy są to barwy czyste, jasne?

Ćwiczenie C

- ▶▶ Odczytaj polecenie i je wykonaj. Jaki wyraz otrzymałeś? [\[pejzaż\]](#) Odczytaj, co o pejzażu może powiedzieć nam papuga.
- ▶▶ Jak inaczej można nazwać pejzaż? [\[widok, krajobraz\]](#)
- ▶▶ Jakie pejzaże oglądałeś w czasie wakacji? [\[np. nadmorski, górski, jeziorny, miejski\]](#)
- ▶▶ Jakie pejzaże przedstawiono na obrazach uzupełnionych naklejonymi wycinankami? [\[Nadmorski i górski – potwierdzają to tytuły obrazów.\]](#)

Pejzaż to rodzaj malarstwa, rysunku czy grafiki przedstawiający krajobraz, fragment widoku natury, otoczenia. W malarstwie krajobrazowym często oddany jest stosunek człowieka do natury w danej epoce, jego emocje, osobiste doznania. Pejzażyści starali się przedstawić na swoich obrazach nie tylko widok natury, ale też pogodę, oświetlenie, atmosferę miejsca. Ze względu na rodzaj przedstawienia rozróżnia się pejzaż realistyczny, fantastyczny, a w zależności od obrazowanego motywu rozróżniamy **wedutę** – pejzaż przedstawiający scenę miejską, **marine** – krajobraz morski oraz **pejzaż ze sztafażem** – w którym pojawia się postać ludzka lub zwierzęca. Od starożytności pejzaż był elementem kompozycji malarskich, stanowił tło przedstawień mitologicznych, religijnych, historycznych. W okresie renesansu, gdy zainteresowanie naturą wzrosło, pejzaż stał się samodzielnym gatunkiem malarskim. W Polsce rozkwit malarstwa pejzażowego przypada na połowę XIX w., a jego wybitnymi przedstawicielami byli: Maksymilian i Aleksander Gierymscy, Józef Chełmoński, Władysław Podkowiński, Leon Wyczółkowski.

P Przygotowanie tła do pejzażu morskiego – zeszyt ćwiczeń, s. 6

Praca plastyczna nr 1

- ▶▶ Odczytaj instrukcję wykonania pejzażu morskiego.
- ▶▶ Jakie materiały będą potrzebne do wykonania tej pracy? [dwie kartki z bloku, farby, pędzel, grzebień lub widelec, cukier, klej, kredki, małe kolorowe karteczki do wykonania łódki, nożyczki]
- ▶▶ Które z wymienionych materiałów będą niezbędne do wykonania tła pracy? [kartki, farby, cukier, widelec lub grzebień]

Nauczyciel prosi uczniów o przygotowanie materiałów potrzebnych do wykonania pierwszych dwóch etapów pracy służących przygotowaniu tła. Należy zwrócić uczniom uwagę na to, by farba plakatowa, którą nakładają na kartkę, miała odpowiednią konsystencję. Powinna być gęsta, by można na niej było uzyskać relief – odbicie zębów grzebienia lub widelca. Malujemy na niebiesko jedną kartkę i – zębami narzędzia – rysujemy fale. Pozostawiamy kartkę do wyschnięcia. Na drugą kartkę, pomalowaną na żółto, wysypujemy kryształki cukru, które będą imitowały piasek. Kartki pozostawiamy do wyschnięcia. Kolejnymi etapami pracy zajmujemy się na następnych zajęciach.

2

Pejzaż morski

© V 2.1–3, 2.6; 3.2

Kontynuowanie pracy plastycznej – rysowanie pastelami, składanie papieru, klejenie

Materiały: **P** s. 6–7 blok rysunkowy, pastele, małe kolorowe karteczki (np. biurowe), klej

P Wykonanie prac plastycznych inspirowanych przykładami z książki i ich ekspozycja – zeszyt ćwiczeń, s. 6–7

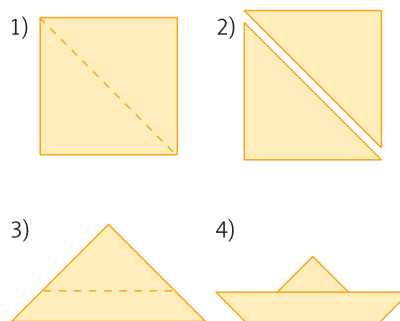
Nauczyciel proponuje uczniom, by przystąpili do wykonania kolejnego etapu pracy. Kartkę z bloku pomalowaną na żółto chwytną w pionie i przedzieramy ją na pół, dbając, by cukier się nie osypał. Instruujemy uczniów, że trzeba to zrobić bardzo powoli (a nie zamaszystym ruchem).

Prosimy uczniów, by wykonali trzeci etap pracy zamieszczony w instrukcji – dokładnie nakleili żółty pas na niebieską kartkę, a potem chwilę mocno go przytrzymali, by obie części się dobrze skleily.

- ▶▶ Spójrz na prace przedstawione w książce. Jakie elementy ponaklejano na tłach? [plażowiczów, żeglarzy, łódki, ryby, parasole, koce, materac, leżak itp.]

Nauczyciel może zademonstrować, w jaki sposób robi się łódki: 1) kwadratową karteczkę składamy na pół na dwa trójkąty; 2) rozcinamy; 3) trójkąt zginamy wzdłuż najdłuższej krawędzi (nie w połowie, ale nieco niżej); 4) łódka gotowa.

Papier należy składać na twardym podłożu i mocno przyciskać krawędzie palcem. Trzeba uważać, żeby burtę przykleić tylko do tła pracy, ale nie do fragmentu łódki znajdującego się pod burtą – tam musi pozostać „kieszonka”, za którą będzie można wsunąć postać żeglarza (tak jak to pokazano na obrazku na s. 7 zeszytu – na dole po lewej stronie).

Uczniowie, wzorując się na przykładach z zeszytu ćwiczeń, przygotowują własne elementy. Starają się wymyślić coś własnego, oryginalnego. Najpierw na kartkach z bloku rysują pastelami obrazki, a następnie je wycinają. Dopiero po wykonaniu wszystkich elementów przyklejają je w wybranych miejscach, tworząc kompozycje. Nauczyciel powinien zwrócić uczniom uwagę na to, by dokładnie naklejali elementy na kartkę, ponieważ praca będzie miała już kilka warstw.

Przed wyeksponowaniem prac przypominamy uczniom o podpisaniu ich zgodnie z zasadami ustalonymi w klasie 1.

Dzieci, które mają trudności z techniką pisania, powinny podpisywać się nadal na odwrocie pracy, z kolei pozostałe – mogą próbować stawiać swoją sygnaturę tak, aby nie zaburzać kompozycji pracy.

3 Pejzaż górski

Tworzenie kolażu

Ⓟ V 2.1-3, 2.6

Materiały: **P** s. 5, 8–9 mapa Polski, zdjęcia, widokówki, prospekty z góorskimi widokami ■ blok rysunkowy, papier pakowy, kolorowy lub czarno-białe gazety, farby plakatowe, gąbka, pastele, popcorn, klej

P Odszukiwanie terenów górskich – zeszyt ćwiczeń, s. 5

Nauczyciel przygotowuje na zajęcia mapę Polski. Rozmawia z uczniami o tym, gdzie umiejscowiliby na mapie krajobrazy morskie wykonane na poprzedniej lekcji. Warto zapytać uczniów, jak nazywa się morze, które należy do Polski, w jaki sposób zapisujemy jego nazwę itp. Następnie prosimy uczniów, by na mapie wskazali tereny górskie. Pytamy, jakim kolorem zostały oznaczone, w której części Polski się znajdują. Wybrani uczniowie mogą odczytać z mapy, jak nazywają się pasma górskie, ze szczególnym zwróceniem uwagi na najwyższe pasmo – Tatry. Prosimy, by uczniowie posłużyli się zeszytem ćwiczeń i odczytali tytuł obrazu zamieszczony na stronie 5 (Julian Fałat, *Widok na Tatry od strony Poronina*).

i Julian Fałat urodził się w 1853 roku. Studiował w kilku ważnych ośrodkach kultury w Europie (w Krakowie, Monachium, Zurychu, Rzymie). Był wybitnym akwarelistą nagradzanym na wystawach w Berlinie, Monachium i Wiedniu. Malował sceny rodzajowe, myśliwskie, pejzaże zimowe, portrety. Inspirował się sztuką Japonii. Po latach w swoim pamiętniku pisał: *Mnie, jako artystę, oczarował od razu pejzaż japoński, zawsze zamglony, który japońscy artyści przez tysiącletni rozwój sztuk doprowadzili do tej syntezy linii i koloru, który dzięki niezliczonym reprodukcjom jest dostępny nawet dla najbiedniejszych.*

Mieszkał w Krakowie, gdzie od 1905 r. pracował między innymi jako dyrektor Szkoły Sztuk Pięknych (a po przekształceniu jej w Akademię Sztuk Pięknych – jako rektor). Zreformował proces edukacji, otworzył katedrę pejzażu, zatrudnił nauczycieli, którzy otwarci byli na nowe zjawiska w sztuce (m.in. J. Malczewskiego, L. Wyczółkowskiego, J. Mehoffera, S. Wyspiańskiego, J. Pankiewicza). Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. włączył się w proces odbudowy życia kulturalnego kraju. Zmarł w Bystrej, 9 lipca 1929 r.

Nauczyciel wyjaśnia, że Poronin to miejscowość usytuowana u stóp najwyższego pasma górskiego leżącego na południu Polski. Jeśli ma zdjęcia, widokówki, prospekty z góorskimi widokami, może je pokazać uczniom. Z pewnością wielu z nich nie miało okazji przebywać na terenach górskich. Można też przygotować krótką prezentację przedstawiającą różne typy krajobrazów.

P Ogłądanie prac plastycznych ukazujących pejzaż górski – zeszyt ćwiczeń, s. 9

►► Jakie materiały wykorzystano do przedstawienia pasma górskiego? [[papier w czarnym, brązowym albo szarym kolorze lub czarno-białe gazety](#)]

►► Jakie nietypowe materiały wykorzystano jeszcze w pracy i dlaczego? [[Popcorn, by uzyskać fakturę – powierzchnię podobną do owczego futra.](#)]

Nauczyciel wyjaśnia uczniom, że w plastyce istnieje technika, która pozwala łączyć różnego rodzaju materiały – jest to kolaż.

i Kolaż (fr. *collage* ‘naklewanie’, ‘oklejanie papierem’) – technika polegająca na tworzeniu kompozycji plastycznych z różnych materiałów i tworzyw (m.in. papier, gazety, fotografie, piasek, stoma) i naklejanu ich na podłożu (najczęściej płótnie); często łączony z rysunkiem i malarstwem; wprowadzony przez kubistów: Georges’a Braque’a, Pabla Picassa i Juana Grisa, w Polsce stosowany m.in. przez Tadeusza Kantora (wg encyklopedii PWN).

P Omówienie instrukcji tworzenia pejzażu górskiego – zeszyt ćwiczeń, s. 8

Praca plastyczna nr 2

►► Przyjrzyj się instrukcji i zastanów, jakich materiałów użyjesz do wykonania pracy. [[kartka, papier pakowy lub czarno-białe gazety, farby, gąbka, pędzel, klej, pastele, popcorn](#)]

►► W jaki sposób można uzyskać różne rodzaje zieleni na pastwisku?

Wyjaśniamy uczniom, że gąbkę można maczać w kilku odcieniach zielonej farby, a następnie przykładając ją do kartki, odbijając na niej plamy, które nakładają się na siebie.

Wykonanie prac plastycznych i ich ekspozycja

Po wykonaniu prac przez uczniów nauczyciel może je wyeksponować w układzie pasowym: w górnej części tablicy zawiesić pejzaże morskie, a u dołu – pejzaże górskie. Ekspozycję można zestawić z mapą Polski, na której umieszczamy napisy z kierunkami świata i nazwami geograficznymi.

TWORZYMY

A co jest dalej?

4 Wyobraźmy sobie, co może być dalej

Ⓟ V 1.1a, b; 2.1

Rysowanie pastelami dalszej części pejzażu do wklejonego zdjęcia lub widokówki

Materiały: **P** s. 10–11 duże zdjęcie krajobrazu ■ zdjęcia, widokówki, wycinki z gazet, prospektów, katalogów z fragmentami krajobrazu (np. miejskiego, wiejskiego, morskiego itp.), blok rysunkowy, pastele

A co jest dalej? – wprowadzenie do tematu zajęć

Nauczyciel eksponuje na tablicy duże zdjęcie, planszę, kartkę z kalendarza przedstawiającą dowolny pejzaż czy fragment krajobrazu. Kieruje do uczniów pytania:

- ▶▶ Co przedstawia krajobraz?
- ▶▶ Czy możemy ustalić, jaka to pora roku?
- ▶▶ Czy znasz taki krajobraz? Przebywałeś w podobnym miejscu?
- ▶▶ Co mogło być z jego lewej strony?
- ▶▶ Czy gdzieś tutaj mógł znajdować się człowiek?

Nauczyciel formułuje pytania dopasowane do rodzaju wybranego zdjęcia – takie, które pozwolą rozbudzić w uczniach pomysły na stworzenie (w wyobraźni) przestrzeni i próbę jej opisania.

P Oglądanie prac plastycznych inspirowanych fotografiami – zeszyt ćwiczeń, s. 10–11

- ▶▶ Co przedstawiają zdjęcia wykorzystane w przedstawionych kompozycjach? [fragment domu, ulicy, jezioro w górach, skały wapienne, osiedle domów]
- ▶▶ Opowiedz, w jaki sposób dokończono każdą z kompozycji. [przez dorysowanie dalszego ciągu, np. części krzewów, tych samych budynków, gór i lasów, kolejnych skał, innych domów w okolicy]

P Wykonywanie pracy zgodnie z instrukcją – zeszyt ćwiczeń, s. 10

Praca plastyczna nr 3

Nauczyciel proponuje uczniom, by ze zgromadzonych w klasie wycinków gazet, prospektów, fotografii wylosowali jeden. Jeśli uczniowie samodzielnie przygotowali widokówkę lub wycinek z gazety, będą wykonywali pracę plastyczną, wykorzystując ten materiał. Następnie nakleją go w dowolnym miejscu kartki i dorysowują – według własnego pomysłu – kontynuację widoku, pejzażu, miejsca. Nauczyciel sugeruje uczniom, że należy przyrzeć się kolorystyce dominującej na wklejonej fotografii (obrazku itp.) i wykorzystać ją do kontynuowania widoku.

5–6

Panorama własnej miejscowości

© V 1.2; 2.2

Spacer po najbliższej okolicy – obserwowanie panoramy. Malowanie panoramy własnej miejscowości

Materiały: **P** s. 12–15 blok rysunkowy, farby plakatowe, duży pędzel, taśma klejąca, nożyczki

Uwaga! Zajęcia te powinniśmy przeprowadzić w czasie 90 minut. Proponujemy, aby przed wykonaniem pracy plastycznej (jeśli to możliwe) uczniowie wyszli z nauczycielem na spacer w miejsce, gdzie możemy zaobserwować panoramę okolicy. W czasie obserwacji zwracamy uwagę na pasowy układ panoramy: pas zabudowań, zieleni, pól, wzniesień oraz pas nieba.

P Oglądanie fragmentu *Panoramy racławickiej* – zeszyt ćwiczeń, s. 12–13

Ćwiczenie A

►► Przeczytaj polecenie oraz zamieszczony pod obrazem podpis.

Nauczyciel zwraca uwagę uczniów na słowo *fragment* i objaśnia, że zamieszczona w zeszycie ćwiczeń fotografia przedstawia tylko część bardzo dużego malowidła (na tym etapie zajęć staramy się jeszcze nie eksponować słowa *panorama*). Takie dzieło jest wystawiane w budynku skonstruowanym specjalnie do tego celu – tzw. rotundzie. Dwa zdjęcia na s. 13 ukazują rotundę *Panoramy racławickiej* – jedno z zewnątrz, a drugie od środka (widać na nim sam obraz oraz platformę dla zwiedzających).

i **Rotunda** to rodzaj budowli znanej od starożytności. Zbudowana jest w układzie centralnym, tzn. na planie koła. Składa się z jednego pomieszczenia przykrytego kopułą. Przykładami tego rodzaju budowli są Panteon w Rzymie (pochodzący z II w.), Rotunda św. Mikołaja na Wzgórzu Zamkowym w Cieszynie.

►► Co przedstawia malowidło? [\[scenę z bitwy\]](#) Co widoczne jest na tym jego fragmencie? [\[rozległy widok na wzgórze, zarys wielu postaci, koni\]](#)

Fragment panoramy zamieszczony w przewodniku nie pozwala na dokładną analizę obrazu. Jeśli istnieje możliwość, nauczyciel może wyświetlić powiększenie obrazu lub inne jego fragmenty, korzystając z fotografii znalezionych w internecie. Na tych zajęciach nie skupiamy się na analizie znaczeniowej dzieła.

Ćwiczenie B

►► Odczytaj polecenie i je wykonaj.

Uczniowie dzielą wyrazy na sylaby. W żółtej plamie powtarza się sylaba *pa*, w fioletowej – *no*, w szarej – *ra*, w zielonej – *ma*. Utworzony wyraz to *panorama*.

i **Panorama** to obraz przedstawiający widok krajobrazu obejmujący przestrzeń większą niż może objąć wzrok nieruchomego obserwatora, złożony z odcinków w taki sposób, aby całość dawała złudzenie rzeczywistości, otaczała widza i dawała mu iluzję uczestnictwa w oglądanej scenie. Panoramy największą popularnością cieszyły się w XIX w.

Twórcą pierwszej europejskiej panoramy – akwareli pt. *Widok Edynburga widziany ze wzgórza Carlton Hill* – był irlandzki artysta Robert Barker (1739–1806). Była to właściwie pół-panorama namalowana na połowie obwodu koła. W 1793 r. wraz z synem (również malarzem) wybudował specjalną rotundę przystosowaną do prezentacji panoram.

Następnie nauczyciel proponuje, by uczniowie odczytali słowa papugi Sylaby, które wyjaśnią znaczenie wyrazu *panorama*. To również dobry moment, by poszerzyć tę definicję o szczegóły zamieszczone w informacji dla nauczyciela.

P Malowanie panoramy własnej miejscowości – zeszyt ćwiczeń, s. 14–15

Praca plastyczna nr 4

Nauczyciel poleca uczniom odczytanie instrukcji wykonania pracy. Jeśli zajęcia poprzedzał spacer po okolicy, wówczas możemy się odwołać do obserwacji poczynionych przez dzieci. Powinniśmy też wykorzystać przykłady panoram namalowanych przez uczniów, które są zamieszczone w zeszyt ćwiczeń, i zaobserwować pasowy układ pracy (I panorama – pas pól uprawnych, zabudowań, wzgórz i nieba; II panorama – pas zabudowań, pól i nieba).

Dzielimy uczniów na 6–8-osobowe zespoły lub mniejsze grupy (w zależności od liczebności klasy). Każdy zespół naradza się, jaką część zaobserwowanego krajobrazu będzie malował. Ustala, co charakterystycznego będzie się znajdowało na pierwszym planie (np. pas zieleni – trawnik, park, ulica), co na drugim (np. zabudowania, wzniesienia), a co na trzecim (niebo). Uczniowie w zespole mogą ustalić, jakich zestawów kolorów użyją do namalowania poszczególnych pasów panoramy. Można też zlecić, by uczniowie ułożyli kartki jedna obok drugiej i ołówkiem zaznaczyli na nich trzy pasy, które następnie wypełnią farbami w umówiony sposób. Każdy zespół ustala swój układ na kartce.

Po wykonaniu prac każda grupa układa je na podłodze (już wyschnięte), aby jak najlepiej komponowały się kolorystycznie i tworzyły całość. Następnie polecamy uczniom, by na odwrotnej stronie skleili kartki, tworząc panoramę.

Ekspozycja prac

Efektownie prezentują się panoramy poszczególnych grup, przypięte do tablicy jedna pod drugą. Można zaproponować uczniom, by nadali im tytuły, a następnie wykonali podpisy obejmujące tytuł pracy i autorów.

TWORZYM

W świecie barw

7

Barwy podstawowe i pochodne

© V 1.1c; 2.2

Nazywanie barw, uzyskiwanie bogatej gamy barw przez mieszanie kolorów

Materiały: **P** s. 16–18 kartki do zapisywania nazw kolorów ■ farby plakatowe, blok rysunkowy

Gromadzenie nazw kolorów – zawody w grupach

Nauczyciel dzieli uczniów na 4-osobowe grupy. Zadaniem każdej grupy jest zapisanie na kartce jak największej liczby nazw kolorów. Nazwa zostaje zaliczona wtedy, gdy jest napisana poprawnie pod względem ortograficznym.

Po wykonaniu zadania uczniowie podpisują kartki imionami członków grupy i oddają nauczycielowi do sprawdzenia. Za każdą poprawnie napisaną nazwę przyznawany jest jeden punkt. Zwycięży grupa, która poprawnie zapisze najwięcej wyrazów.

P Nazywanie barw na obrazie Wassilego Kandinskiego *Kobiety na ulicy w Murnau* – zeszyt ćwiczeń, s. 16

►► Odczytaj polecenie w ćwiczeniu A.

►► Odczytaj tytuł obrazu i nazwisko jego autora. [[Wassily Kandinsky, Kobiety na ulicy w Murnau \(czyt. miurno\)](#)]

i Obraz malowany w barwach chromatycznych, czystych i pochodnych. Niektóre z barw pochodnych przetwarzane są bielą, np. zieleń szmaragdowa i żółcień. Silne jest oddziaływanie kontrastów. Dzięki temu na przykład żółcień, które graniczą z ciemnym błękitem, świecą jaskrawym światłem, błękitne cienie zaś wydają się niezwykle głębokie. Silnym kontrastem działają również zestawienia czerwieni z zielenią. Istotną rolę odgrywa swobodne zakomponowanie obrazu wprowadzające ukośne linie napięć. Duże znaczenie ma faktura obrazu, uwidoczniająca krótkie, urywane i zamazyste pociągnięcia pędzla, które bardzo dynamizują obraz.

Uczniowie wymieniają kolory: żółty, zielony, niebieski, błękitny, czerwony, różowy, brązowy, buraczkowy, fioletowy, jasnozielony, zielony – morski, czarny.

Nauczyciel wyjaśnia uczniom, że artyści stosują bardzo wiele nazw kolorów i że nazwy te często różnią się od tych, których my zwykle używamy, np.: akwamaryna, błękit paryski, błękit królewski, cyjan, indygo, ultramaryna to odcienie niebieskiego; amarantowy, burgund, magenta (czyt. madżenta), cynober – odcienie czerwieni; ochra, sjena palona, sepia, ugier, umbra – odcienie brązu i żółtoci.

Wiele określeń kolorów pochodzi od nazw minerałów i kamieni szlachetnych (np. cynobrowy, grafitowy, kobaltowy, rubinowy, szafirowy, szmaragdowy, turkusowy, bursztynowy, perłowy).

W języku potocznym używamy również takich nazw kolorów jak: biskupi (różowofioletowy), bordowy (ciemnoczerwony), ceglasty (pomarańczowoczerwony), czekoladowy, kremowy (jasny beż), miodowy, oliwkowy, piaskowy, srebrny, złoty itp.

W czasie rozmowy nauczyciel może zapisywać na tablicy wybrane nazwy kolorów lub przyklejać do niej wcześniej przygotowane napisy, by w ten sposób poszerzać zasób słownictwa uczniów.

P Powtórzenie nazw kolorów podstawowych i pochodnych – zeszyt ćwiczeń, s. 17

- ▶▶ Nazwij kolory kropeł w ćwiczeniu B. [żółty, niebieski, czerwony]
- ▶▶ Jaką nazwę nosi grupa tych kolorów? [kolory podstawowe]
- ▶▶ Odczytaj i wykonaj ćwiczenie B.
- ▶▶ Jakimi kolorami pokolorowałeś krople? [pomarańczowy, zielony, fioletowy]
- ▶▶ Jaką nazwę nosi grupa tych kolorów? [kolory pochodne]
- ▶▶ Jakie barwy powstały po zmieszaniu kropeł w ćwiczeniu C?
- ▶▶ Jakiego koloru kroplę otoczyłeś petlą? [brązową]

To dobry moment, by powiedzieć uczniom, że często przez mieszanie kolorów przypadkowo uzyskują barwy zbliżone do brązu, jego różnych odcieni. Zdarza się, że uczniowie niestannie czyszczą pędzle w wodzie i kiedy nakładają na kartkę kolejny kolor, okazuje się, że jest on zabrudzony. Należy zwrócić uwagę uczniom, że aby uzyskać pożądane kolory, należy dokładnie czyścić pędzle. Można do tego wykorzystać ręczniki jednorazowe, papier toaletowy czy chusteczki.

P Tworzenie palety barw, mieszanie barw podstawowych i pochodnych – zeszyt ćwiczeń, s. 18

Przed wykonaniem tego ćwiczenia możemy poprosić uczniów, by narysowali ołówkiem na kartce papieru jak największą paletę, na której będą mieszać barwy podstawowe i pochodne, aby uzyskać jak najwięcej kolorów.

- ▶▶ Odczytaj polecenie.
- ▶▶ Nazwij jak najwięcej kolorów umieszczonych w ramce. [np. czerwony, pomarańczowy, żółty, różowy, zielony, brązowy, błękitny, czekoladowy, jasnobrązowy, fioletowy, szary, groszkowy, stalowy, zieleń butelkowa, burgund, siwy]

Uczniowie malują różnokolorowe plamy na kartce lub palecie. Uzyskują jak najwięcej barw, łącząc kolory podstawowe i pochodne. Dbają o staranne czyszczenie pędzli. Kolory na palecie lub kartce nie powinny się zlewać i mieszać.

8

Tęczowa ulica

© V 1.1c; 2.1, 2.2, 2.6

Malowanie farbą plakatową

Materiały: **P** s. 19 paleta barw (z poprzednich zajęć) ■ farby plakatowe, blok rysunkowy

Rozmowa na temat barw na palecie

Nauczyciel nawiązuje z uczniami rozmowę na temat barw, które uzyskali na palecie. Prosi o przypomnienie jak największej liczby nazw kolorów. Stara się, aby w trakcie dyskusji pojawiły się również

nazwy kolorów używanych przez artystów i pochodzących od nazw minerałów, np. ugień, indygo, szmaragdowy.

Odwołujemy się także do obrazu Wassilego Kandinskiego *Kobiety na ulicy w Murnau*, który dzieci oglądały w zeszyte ćwiczeń na ostatnich zajęciach, wykorzystującego bogatą paletę barw.

P **Oglądanie prac plastycznych przedstawiających ulicę** – zeszyt ćwiczeń, s. 19

- ▶▶ Odszukaj w poleceniu wspólny dla tych prac tytuł. [\[Tęczowa ulica\]](#) Z czym kojarzy ci się ten tytuł?
- ▶▶ Która z zamieszczonych tutaj prac podoba ci się najbardziej? Policz, ile różnych kolorów użył jej autor. Wymień te kolory.

P **Wykonanie pracy plastycznej nr 5** – zeszyt ćwiczeń s. 19

Uczniowie malują tęczową ulicę, wykorzystując jak najbogatszą paletę kolorów. Pamiętaj o dokładnym płukaniu i czyszczeniu pędzli.

9 Które kolory są ciepłe, a które zimne?

© V 1.1a–c; 2.3, 2.6

Poszukiwanie barw na obrazach, wypełnianie wzoru kolorami ciepłymi lub zimnymi

Materiały: **P** s. 20–21 kartka z wzorem plastelina lub farby plakatowe, pastele, papier kolorowy, klej ■ kartki z napisami

P **Nazywanie barw na obrazach Claude’a Moneta *Sieci rybackie w Pourville* oraz Edwarda Johna Gregory’ego *Fanny Fanning*** – zeszyt ćwiczeń, s. 20

Podczas wykonywania ćwiczenia A nauczyciel prosi uczniów, by wymienili kolory, które dostrzegają na obrazie Claude’a Moneta *Sieci rybackie w Pourville* (czyt. *purvij*) [\[szary, biały, błękitny, granatowy, czarny, jasnozielony, akwamaryna, szmaragdowy, błękit paryski, błękit królewski\]](#) oraz obrazie Edwarda Johna Gregory’ego *Fanny Fanning* [\[czerwony, bordowy, brązowy, żółty, różowy, złoty, magenta, ugień, ochra, sjena palona, burgund\]](#).

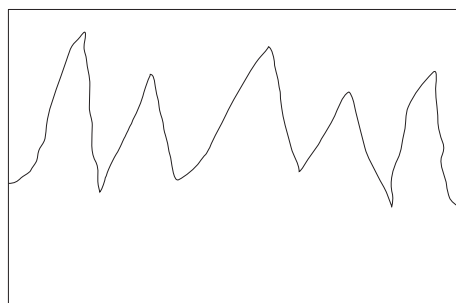
Aby utrwalić zgromadzone przez uczniów słownictwo, nauczyciel przypomina też nazwy kolorów, o których była mowa na poprzednich zajęciach.

P **Wykonanie pracy plastycznej nr 6** – zeszyt ćwiczeń, s. 21, materiały dodatkowe: kartka ze wzorem

Nauczyciel poleca uczniom przeczytać instrukcję wykonania pracy plastycznej nr 6 i wyciąć kartkę ze wzorem (z końca książki).

Następnie uczniowie wybierają rodzaj materiału, którym będą wypełniać wzór, oraz temperaturę barwy – ciepłą lub zimną. Wzór można wypełnić farbami plakatowymi, roztartą plasteliną, przyklejanymi kawałkami kolorowego papieru lub gazet.

P **Ekspozycja prac, kojarzenie barw ciepłych i zimnych** – zeszyt ćwiczeń, s. 21

Gotowe prace można podzielić na dwie grupy (ćwiczenie B) zgodnie z temperaturą barw zastosowanych przez dzieci. Przy jednej grupie prac nauczyciel kładzie kartkę z napisem „Barwy ciepłe kojarzą się z:...”, a przy drugiej „Barwy zimne kojarzą się z:...”.

Uczniowie uzupełniają kartki swoimi skojarzeniami typu: słońce, pomarańcze lub lód, woda, chmury itp.

- ▶▶ Odczytaj słowa papugi Sylaby.

Poszukiwanie barw na pejzażach, wypełnianie wzoru kolorami zimnymi

Materiały: **P** s. 22–23 kartka ze szkicem (pejzaż) kartki z napisami „Barwy ciepłe” i „Barwy zimne”, kartki w różnych kolorach ■ pastele, nożyczki

Dzielenie kolorów na ciepłe i zimne – zabawa

Uwaga! Zabawę można przeprowadzić w sali lekcyjnej, w sali gimnastycznej albo na korytarzu (potrzebna jest przestrzeń, po której uczniowie będą mogli się swobodnie przemieszczać).

Nauczyciel rozwiesza w oddalonych od siebie miejscach sali dwa napisy: „Barwy ciepłe” i „Barwy zimne”. Pokazuje kartki w różnych kolorach, np. fioletowym, zielonym, pomarańczowym, brązowym, a uczniowie dopasowują dany kolor do odpowiedniej grupy i biegną do właściwego napisu.

P **Oglądanie i analiza obrazów Henriego Delavallée *Jesień* oraz Williama Callowa *Widok na jezioro Serpentine w Hyde Parku* – zeszyt ćwiczeń, s. 22**

i **William Callow** (czyt. tyljam kalot) (1812–1908) *Widok na jezioro Serpentine w Hyde Parku* (czyt. serpentajn, w hajd parku). Kompozycja obrazu jest horyzontalna, paleta barw – chłodna i oszczędna, ograniczona do szaroniebieskich błękitów, tonów szarozielonkawych. Błękit nieba malowany jest rozbielonym indygo, co wywołuje wrażenie przejmującego zimna. Swobodnie malowane kształty drzew kontrastują z wyrazistym, precyzyjnym sposobem przedstawienia detali, drugoplanowych postaci oraz ukazanego w tle arkadowego mostu.

Henri Delavallée (czyt. ąri delawale) (1862–1943) *Jesień*. Dominuje ciepła tonacja barwna (ciepłe brązy, pomarańcze, żółcienie). Błękit w tle jest silnie rozbielony i przełamany tonami lekko różowymi, co sprawia, że nawet tu wyczuwa się ciepło popołudnia. Miękkie graniczenie stref barwnych wzmacnia pogodny nastrój jesiennego dnia. Obraz namalowany jest w układzie wertykalnym – wyznaczonym przez pnie drzew. Sposób przedstawienia drzew buduje także przestrzeń obrazu, ponieważ zmniejszają się one wraz ze zwiększającą się odległością od widza. Dbłość o szczegóły jest tu podporządkowana ogólnemu porządkowi kompozycji budowanej przez zestawienie rytmu wertykalnego wyznaczanego przez drzewa z liniami poziomymi: ogrodzenia, dolnej i górnej linii koron drzew oraz linii horyzontu.

- ▶▶ Odczytaj polecenie.
- ▶▶ Jakich barw użył artysta na pierwszym obrazie? [żółtej, pomarańczowej, brązowej]
- ▶▶ Czy możemy rozpoznać miejsce i porę roku? [park, las, jesień, na co wskazuje tytuł obrazu i kolorystyka zastosowana przez malarza]
- ▶▶ Jakie wrażenie wywołuje obraz? [ciepła, porządku, spokoju]
- ▶▶ Jakie barwy dominują na drugim obrazie? [szary, jasnoniebieski, czarny, zielonkawy]
- ▶▶ Jaką porę roku może przedstawiać obraz? [Użyta paleta chłodnych barw może sugerować, że jest to mglisty, chłodny poranek.]
- ▶▶ Jakie wrażenie wywołuje obraz u widza? [chłodu, spokoju]

P **Oglądanie prac plastycznych przedstawiających park – zeszyt ćwiczeń, s. 23**

- ▶▶ Odszukaj w poleceniu wspólny dla tych prac tytuł. [Wiosna w parku]
- ▶▶ Z jakim kolorem najbardziej kojarzy się wiosna? [zielonym]
- ▶▶ Jakie barwy dominują na tych pracach? [zimne: zielony, niebieski]
- ▶▶ Która z prac podoba ci się najbardziej?

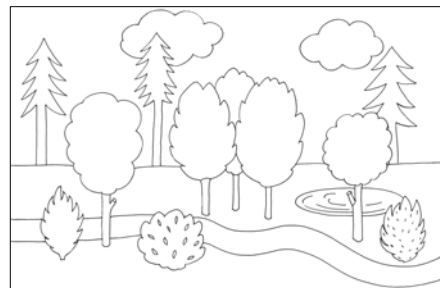
P **Wykonanie pracy plastycznej nr 7 „Wiosna w parku” – zeszyt ćwiczeń, s. 23, materiały dodatkowe:** kartka ze szkicem pejzażu

- ▶▶ Odczytaj polecenie.

Do wypełnienia karty należy wykorzystać pastele. Dzięki temu uczniowie mogą szybko uzyskać pożądaną efekt pracy, czyli jednolicie pokryją powierzchnię kartki (kredkami ołówkowymi efektu takiego nie można uzyskać).

W zeszycie ćwiczeń zaproponowano wykonanie pracy w barwach zimnych. Nauczyciel może jednak zaproponować, by uczniowie samodzielnie dokonali wyboru i pokolorowali wzór kolorami ciepłymi (*Jesień w parku*) lub zimnymi (*Wiosna w parku*).

Po wykonaniu prac można poprosić uczniów, by nazwali barwy użyte do wypełnienia wzoru, a następnie stworzyć ekspozycję prac.

Zajęcia najlepiej zakończyć krótką dyskusją na temat kolorów użytych w pracach. Uczniowie zapewne dojdą do wniosku, że trudno jest stworzyć rysunek przedstawiający wiosnę przy użyciu tylko barw zimnych – mimo że kojarzą się one z tą porą roku. Jednak brak kolorów ciepłych – czerwonego, żółtego – choć są to kolory jesieni, powoduje, że obrazki są utrzymane w smutnym nastroju. Dopiero kolorowe akcenty w postaci kwitnących kwiatów spowodowałyby ożywienie prac i dałyby pełne wrażenie, że mamy do czynienia z pejzażem wiosennym.

PODZIWIAMY

Zabytki wokół nas

11

Zabytki architektury

© V 3.1, 3.3

Ustalenie znaczenia wyrazu *zabytek*, wędrowka szlakami zabytków Polski

Materiały: **P** s. 36–37 1 fizyczna lub turystyczna mapa Polski, na której zaznaczone są zabytki, pomniki przyrody ■ napisy z nazwami zabytków i miejscowości – *Rotunda w Cieszynie*, *zamek w Malborku*, *ratusz we Wrocławiu*, *ratusz w Poznaniu*, *Żuraw w Gdańsku*, *pałac w Łańcucie*, *kościół Mariacki w Krakowie*, *Zamek Królewski w Warszawie* ■ mapa regionu z zaznaczonymi zabytkami ■ nożyczki, klej

Rozmowa na temat znaczenia wyrazu *zabytek*

 Zabytek to:

1. stara i cenna **rzecz** lub **budowla** o dużej wartości historycznej i naukowej (*Słownik języka polskiego PWN*)
2. **nieruchomość** (budynek, układ urbanistyczny, cmentarz) lub **rzecz ruchoma** (dzieła sztuki, rzemiosło artystyczne, sztuka użytkowa, numizmaty, pamiątki historyczne – sztandary, order, pieczęcie, medale, wytwory techniki, zbiory biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła), będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością, stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytki są chronione prawem, wpisane do rejestru zabytków, specjalnie oznakowane:

Biało-błękitna tarcza jest międzynarodowym symbolem ochrony zabytków, ustalonym przez konwencję haską, i może znaleźć się zarówno na zabytkach nieruchomych, do których istnieje dostęp publiczny, jak i niektórych obiektach będących własnością prywatną.

►► Co to jest zabytek i co może być zabytkiem? [*Coś starego, powstałego dawno temu, uznanego za wartościowe, drogocenne, może być to przedmiot lub budowla.*]

►► Skąd wiemy, że dany przedmiot czy budowla jest zabytkiem? [*Przedmiot jest przechowywany w muzeum, galerii, a budynek jest specjalnie oznaczony.*]

Nauczyciel może zaprezentować uczniom symbol (np. korzystając z zasobów internetu).

►► Czy znacie miejscowości, miasta, w których są zabytki?

Uczniowie powinni wymienić zabytkowe budowle w Krakowie, Warszawie czy Gdańsku, które poznali już wcześniej (zarówno w klasie 1, jak i 2), pracując z podręcznikami do edukacji polonistycznej, przyrodniczej i społecznej.

P Rozpoznawanie zabytków architektury polskiej i odnajdowanie ich na mapie Polski – zeszyt ćwiczeń, s. 36–37, zestaw wycinanek nr 1

Ćwiczenie A

Uczniowie oglądają fotografie i odczytują nazwy zabytków. Wycinają i przyklejają fotografie z brakującymi zabytkami w wyznaczonych ramkach, zgodnie z umieszczonymi pod nimi podpisami.

i **Rotunda w Cieszynie**

Datowana na XI–XII w. jest jedną z najstarszych zachowanych budowli polskich. Pełniła funkcję kaplicy zamkowej. Jako typowy przykład budownictwa romańskiego składa się z prostych brył: dwóch walców (większy to nawa, mniejszy – apsyda z ołtarzem) zwieńczonych stożkowymi dachami. Wykonana jest z kamienia. Charakterystyczne dla stylu romańskiego są także grube mury oraz wąskie, małe okna zwieńczone półkoliście. Wizerunek cieszyńskiej rotundy znajduje się na rewersie banknotu 20-złotowego.

Zamek w Malborku

Jest przykładem gotyckiej architektury obronnej: ma przysadziste baszty, grube mury z otworami strzelniczymi, wąskie, strzeliste, ostrołukowe okna. Jest otoczony fosą. Dzieli się na zamek niski (podzamcze), średni i wysoki, gdzie znajdowały się pokoje wielkiego mistrza Zakonu. Według niektórych źródeł jest największą budowlą ceglana w Europie.

Ratusz i rynek we Wrocławiu

Rynek wrocławski jest jednym z największych rynków w Europie. Został wytyczony na początku XIII w. wraz z lokacją (założeniem) Wrocławia. Jest otoczony grupą zabudowań składającą się z ratusza, innych budynków administracyjnych oraz kamienic. Ratusz jest najcenniejszym zabytkiem w obrębie rynku. Charakteryzuje się wspaniałą, późnogotycką architekturą z piękną dekoracją rzeźbiarską.

Kościół Mariacki w Krakowie

Budowano go od XIV do XV w. w stylu gotyckim. Ma układ bazylikowy – boczne nawy są niższe od nawy głównej. Hełmy wież są różne: wyższa ma zwieńczenie gotyckie, a niższa, z której grany jest hejnał – renesansowe. W kościele znajduje się najcenniejszy ołtarz gotycki w Polsce – ołtarz mariacki – autorstwa norymberskiego mistrza Wita Stwosza. Polichromia wykonana została pod koniec XIX w. według projektu Jana Matejki, a witraże są dziełami wybitnych twórców Młodej Polski – Stanisława Wyspiańskiego i Józefa Mehoffera.

Zamek Królewski w Warszawie

Obecny kształt zawdzięcza głównie przebudowie z końca XVI w. w tzw. stylu wazowskim, który jest oszczędną w wyrazie odmianą wczesnego baroku. Przebudowę zlecił król Zygmunt III Waza, który przeprowadził się tu z Wawelu, kiedy stolica kraju została przeniesiona do Warszawy. Zamek nie pełnił funkcji obronnych, był jedynie rezydencją królewską. Został całkowicie zniszczony podczas powstania warszawskiego, a jego odbudowa trwała aż do końca lat osiemdziesiątych XX w.

Ratusz w Poznaniu

Powstał w XIV w. w stylu gotyckim, lecz podczas przebudowy w XVI w. nadano mu charakter renesansowy. Na uwagę zasługuje trójkondygnacyjna loggia. Jej arkady są podobne do krużganków na dziedzińcu arkadowym Zamku Królewskiego na Wawelu i są charakterystyczne dla stylu renesansowego, który w XVI w. dotarł do Polski z Włoch. Na uwagę zasługują bogato zdobione wnętrza w tym stylu, w szczególności Wielka Sala. Na fasadzie głównej znajduje się słynny zegar z koziołkami.

Żuraw w Gdańsku

Jest to ceglano-drewniany dźwig portowy z XV w. zbudowany w stylu gotyckim. Służył do załadunku i rozładunku towarów oraz do obsługi statków. Siłą napędową, dzięki której można było podnieść nawet kilkuntonowe ciężary, byli ludzie chodzący wewnątrz dwóch drewnianych bębnow. Podobne mechanizmy można było znaleźć na wielu średniowiecznych placach budowy, gdzie służyły do transportu materiałów budowlanych w pionie. Żuraw służył jako spichlerz oraz pełnił funkcje obronne, stąd jego wąskie okna od strony Motławy.

Pałac w Łańcucie

Zbudowany w XVII w. jako rezydencja o charakterze obronnym (wł. *palazzo in fortezza*) według najnowocześniejszych wówczas renesansowych założeń. Sam pałac zaprojektowany jest na planie kwadratu, umocnienia zaś, składające się z systemu bastionów, murów, fos i nasypów – na planie pięciokąta foremnego. Umocnienia były tak skuteczne, że podczas potopu szwedzkiego najeźdźcy przemaszerowali obok pałacu, nawet nie próbując go zdobywać. Poza obrębem fortyfikacji znajduje się park w stylu angielskim. Pałac przeszedł wiele udanych przebudów w różnych stylach i stanowi jeden z najcenniejszych zabytków architektury polskiej.

►► Jakiego rodzaju to budowle, jakie mają przeznaczenie, jakie pełnią funkcje? [kościół – miejsce kultu religijnego; zamek i pałac – miejsce zamieszkania władców, królów, prezydentów, książąt; ratusz – siedziba władz miasta; żuraw – dźwig portowy]

Należy zwrócić uczniom uwagę również na to, że budowle powstawały w różnym czasie, dlatego zmieniał się ich budulec (kamień – rotunda, cegła – zamek, żuraw z elementami drewnianymi), styl, w jakim budowano (kształt, elementy zdobnicze, wysokość itp.). Budynki pełniły różne funkcje: reprezentacyjno-mieszkalną (pałace), obronną (zamki) lub służyły ludziom w codziennym życiu (dźwig, ratusz).

►► Podkreśl w podpisach pod fotografiami nazwę miejscowości, w której znajduje się zabytek. [Kraków, Warszawa, Gdańsk, Poznań, Wrocław, Malbork, Łańcut, Cieszyń]

Ćwiczenie B

Na mapie Polski uczniowie zaznaczają odpowiednimi kolorami miejsca, w których znajdują się zabytki przedstawione na fotografiach.

Warto przygotować na zajęcia napisy z nazwami zabytków, identyczne jak podpisy pod fotografiami, i zaproponować uczniom, by odszukali nazwy miast i przypięli napisy do dużej mapy Polski (fizycznej, obrazkowej).

Odszukiwanie na mapie regionu zabytków występujących w najbliższej okolicy

Nauczyciel wykorzystuje na zajęciach mapę regionu, na której zaznaczone są najbliższe i najważniejsze zabytki. Wraz z uczniami analizuje legendę, odnajduje miejscowości i miejsca, w których znajdują się zabytki, odczytuje najważniejsze wiadomości dotyczące budowli, pomników, eksponatów muzealnych itp.

Celem tego ćwiczenia jest uświadomienie uczniom, że zabytki nie znajdują się jedynie w dużych miastach, muzeach i galeriach. Często nie wiemy, że możemy je znaleźć w pobliżu. Jeśli w bliskim sąsiedztwie znajdują się jakiegokolwiek zabytki, warto też je odwiedzić.

PRACE NA RÓŻNE OKAZJE

12

But Świętego Mikołaja

© V 2.3; VI 2.1, 2.2a

Ozdabianie szablonu, zszywanie elementów

Materiały: **P** s. 50 3, 4 ozdobna tasiemka, wstążka lub sznurek, wsuwka do włosów, pastele olejne lub farby plakatowe, papier kolorowy, klej, nożyczki, gałeczki świerkowe, tekstura

P

Wykonanie ozdoby – zeszyt ćwiczeń, s. 50, szablony nr 3 i 4

Kartki z szablonami butów znajdują się na końcu książki. Po odcięciu kartek należy je nakleić na tekturę i wyciąć zaznaczony kształt obu części buta. Dobrze jest też od razu zrobić dziurki w wyznaczonych miejscach – najlepiej za pomocą dziurkacza do papieru. Ozdabianie buta uczniowie mogą rozpocząć samodzielnie zgodnie z instrukcją podaną w zeszycie ćwiczeń. Można im również podpowiedzieć, by najpierw wycięli z kolorowego papieru ozdobne elementy (np. gwiazdki, serduszka, księżycy) i zaplanowali, gdzie chcą je umieścić, a następnie ozdobili tylko te części buta, na których nie zostaną przyklejone przygotowane elementy.

Po ozdobieniu obu części buta należy je przyłożyć do siebie i zszyć. Najpierw należy połączyć supełkiem górny otwór obu części buta. Następnie przeciągamy tasiemkę nawleconą na wsuwkę (podobnie jak na igłę) i łączymy obie części buta ze sobą. Tasiemkę przewlekamy przez kolejne dziurki ściągając fastrygi lub na okrętkę. Na ostatniej dziurce również zawiązujemy supełek.

Dla niektórych dzieci to zadanie może się okazać trudne, warto więc poprosić uczniów, którzy sobie z tym radzą, by pomogli kolegom.

Ekspozycja prac

Buty Świętego Mikołaja wyglądają bardzo efektownie zawieszone na dolnej krawędzi tablicy (jak świąteczne skarpety na kominku). Do wewnątrz każdej ozdoby możemy włożyć gałązki świerkowe. Dzieci mogą też zabrać buty do domu, aby napełnić je odpowiednią liczbą cukierków i wykorzystać jako kalendarz adwentowy.

13 Choinka

® V 2.3; VI 2.1, 2.2a

Wykonanie kartki świątecznej z gotowych elementów

Materiały: **P** s. 51 5 czerwona kartka z bloku papierów kolorowych, małe, płaskie guziczki (nie na stopkach), ozdobna tasiemka lub wstążka, cekiny, sypek brokat lub brokatowe kleje, nożyczki, klej do plastiku

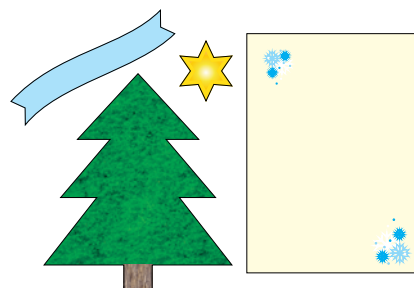
P Wykonanie kartki świątecznej – zeszyt ćwiczeń, s. 51, wycinanka nr 5

Kiedy uczniowie złożą czerwoną kartkę i wytną elementy z wycinanki, należy im podpowiedzieć, żeby najpierw rozplanowali ułożenie wszystkich elementów na czerwonej kartce.

Ozdabianie choinki rozpoczynają od naklejenia wstążki lub sznurków imitujących łańcuchy choinkowe. Powstałe między nimi wolne przestrzenie wypełniają ozdobnymi guziczkami dopiero później. Jeśli guziczki nie są zbyt ozdobne (np. białe lub czarne), warto otoczyć je kolorowym klejem żelowym.

Ostatnim etapem ozdabiania choinki może być posypanie jej brokatem po uprzednim posmarowaniu klejem tych miejsc, które nie zostały wypełnione. Na końcu na niebieskiej wstędze piszemy *Wesołych Świąt!* i naklejamy ją na kartkę.

Od nauczyciela zależy, czy zamieszczoną w wycinance ozdobną kremową kartkę (do zapisania życzeń) poleci uczniom wypełnić w trakcie bieżących zajęć plastycznych, czy też w czasie zajęć edukacji polonistycznej.

14 Aniołek

® V 2.3; VI 2.1, 2.2a

Składanie papieru, łączenie różnych materiałów na płaszczyźnie (kolaż)

Materiały: **P** s. 52–53 granatowa kartka z bloku papierów kolorowych, arkusz papieru śniadaniowego, srebrny lub złoty papier ozdobny, płatek kosmetyczny, dwa niewielkie liście preparowane lub dwie białe ażurowe serwetki pod filiżankę, kawałek wstążki lub rafii, sznurek sisalowy, klej, nożyczki

P Wykonanie ozdoby świątecznej – zeszyt ćwiczeń, s. 52–53

Przed rozpoczęciem pracy należy przygotować odpowiedni kawałek papieru śniadaniowego około 2/3 wysokości kartki formatu A4. Papier składamy w harmonijkę.

Warto przypomnieć uczniom poznane w klasie 1 zasady składania papieru obowiązujące przy wykonywaniu origami – zawsze składamy papier na twardej powierzchni (np. blacie ławki), nie w powietrzu, a złożenia papieru doginamy paznokciem kciuka. Prosimy uczniów, by składać harmonijkę z drobnych elementów – zagieć.

Kolejnym trudniejszym dla dzieci etapem pracy może być związanie harmonijki, by utworzyć sukienkę aniołka. Na tym etapie potrzebna będzie pomoc nauczyciela, by wiązanie było trwałe i nie rozpadło się przy rozkładaniu sukienki.

W punkcie 8 instrukcji, który dotyczy mocowania skrzydeł, można zaproponować dwojake rozwiązanie: przykleić po obu stronach sukienki preparowane liście lub wykorzystać białe ażurowe serwetki pod filiżanki. Aby uzyskać efekt skrzydeł, można np. dwie serwetki złożyć na pół, a następnie dokonać lekkiego przesunięcia, by jedna część była większa, a druga mniejsza. Tak przygotowane serwetki smarujemy klejem w jednym miejscu (nie na całej powierzchni), przyklejamy do niebieskiej karty tak, aby nieco od niej odstawały i tworzyły efekt przestrzenny.

Ekspozycja prac

Bardzo ładnie będą wyglądały prace dzieci, kiedy każdą wyeksponujemy na białej kartce formatu A3.

TWORZYM

Jak namalować noc?

15–16

Nocny pejzaż miejski

© V 2.1–2, 2.6; 3.1–2; VI 2.1, 2.2a

Rysowanie pastelami, malowanie tuszem, wydrapywanka

Materiały: **P** s. 24–25 blok rysunkowy, pastele, tusz czarny lub niebieski, wykałaczka lub patyczek do szaszłyków

Odczytanie wiersza Tadeusza Chudego *Po wysokim niebie*

*Po wysokim niebie
ktoś idzie do Ciebie.*

*Raz kolisty,
raz rogaty,*

*a gdy chmurą się okryje
to go już nie znajdziesz.*

*– Jestem światłem niegorącym,
jestem tylko światłem,
srebrnym blaskiem,*

*gońcem słońca,
wysłanym w noc czarną.*

*– Po wysokim niebie
cicho, lekko, srebrnie,*

*raz świetliście,
a raz smugą*

*w długi sen Cię przeprowadzam
przez igielne ucho.*

*– Jestem światłem niegorącym,
jestem tylko światłem,*

*a gdy idę nad Twą głową
nie ma nocy czarnej.*

*– Jestem światłem migocącym,
z daleka od Ciebie,
białą smugą, sercem nocy
na wysokim niebie.*

P Oglądanie i analiza obrazu Vincenta van Gogha *Gwiaździsta noc nad Rodanem* – zeszyt ćwiczeń, s. 24

►► Odczytaj tytuł obrazu i nazwisko autora. [\[Vincent van Gogh, Gwiaździsta noc nad Rodanem\]](#)

i Vincent van Gogh (1853–1890) – malarz holenderski. Początkowo chciał zostać pastorem, potem zainteresował się sztuką. Inspirował się malarstwem impresjonistów i sztuką japońską. Jego twórczość miała ogromny wpływ na sztukę XX w.

Studiował w Antwerpii, później przeniósł się do Paryża, a następnie do Arles w Prowansji. Tam ukształtował się w pełni styl jego malarstwa. Także tam powstały cykle *Stonieczników* oraz pejzaże nocne *Taras kawiarni w nocy*, *Nocna kawiarnia* i *Gwiaździsta noc nad Rodanem*. Z powodu choroby psychicznej przebywał w zakładzie zamkniętym. Po jego opuszczeniu jeszcze przez krótki czas malował – portrety i pejzaże. W lipcu 1890 r. popełnił samobójstwo.

Obraz *Gwiaździsta noc nad Rodanem* (1888) to kompozycja horyzontalna, wykorzystano w niej oszczędną paletę barw, w której dominuje kolor błękitny, u góry i z boków przełamany czernią. Czerni służy także do ukazania zarysów przeciwnieległego brzegu Rodanu, budynków w oddali, łodzi przycumowanych do brzegu. Błękit skonstrastowany jest żółcieniem światła latarni i ich odbicia w wodzie oraz gwiazd. Wrażenie falowania, drgania, ulotności chwil wywołane jest poprzez wyrazistą fakturę uzyskaną dzięki energicznym, krótkim pociągnięciom pędzla, które w przeważającej powierzchni płótna ułożone są horyzontalnie. Można tu zauważyć swobodną, miejscami niemal chaotyczną, nerwową rytmiczność. Inaczej potraktowane są źródła światła. Gwiazdy malowane są śladami pędzla podkreślającymi koncentryczność promieni. Kontrast z tłem osłabiony jest poprzez wprowadzenie pistacjowej zieleni, powstałej ze zmieszania żółci z błękitem. Odmienne potraktowane są światła latarni na przeciwnieległym brzegu Rodanu. Tu artysta zrezygnował z zastosowania

barwy pośredniej, co wzmacnia kontrast – uzyskał przez to wrażenie, że światła te świecą intensywniej od gwiazd. W nieregularnym trójkącie brzegu u dołu obrazu wykorzystano oprócz błękitu barwy szarzielonkawe, oliwkowe, a pędzel był prowadzony ukośnie. Jeszcze inna faktura zastosowana została do ukazania dwóch postaci. Pędzel podąża tu za kształtem postaci, co podkreśla ich odrębność w stosunku do innych elementów obrazu, sprawiając zarazem, że widz zwraca na nie uwagę, chociaż zajmują niewielką powierzchnię obrazu.

▶▶ Jakich kolorów użył malarz do namalowania nocy? [niebieskiego, granatowego, indygo – głębokiego, ciemnego błękitu, czarnego, żółtego, oliwkowego]

▶▶ Przyjrzyj się dokładnie obrazowi. Co to może być Rodan? [woda, rzeka, jezioro]

Nauczyciel wyjaśnia, że Rodan to rzeka płynąca przez Szwajcarię i Francję. Na obrazie znajduje się pośrodku.

▶▶ Co się odbija w wodzie? [Światła latarni, miasta, które leży po jednej stronie rzeki.]

▶▶ Co jeszcze rozświetla obraz? [gwiazdy na niebie]

▶▶ Czy możemy rozpoznać na obrazie postacie? [W prawym dolnym rogu zarysowane są postacie kobiety i mężczyzny nad brzegiem rzeki.]

▶▶ Jaki nastrój panuje na obrazie? [tajemniczy, spokojny]

P Oglądanie prac plastycznych przedstawiających miejski pejzaż nocą – zeszyt ćwiczeń, s. 25

▶▶ Odszukaj w poleceniu wspólny dla tych prac tytuł. [Miasto nocą]

▶▶ Co wspólnego mają te prace? [np. czarne tło]

▶▶ Po czym można poznać, że jest noc? [Obrazy są ciemne, widoczne są na nich: gwiazdy, księżyc, świecące latarnie.]

▶▶ Która z zamieszczonych tutaj prac podoba ci się najbardziej i dlaczego?

P Wykonanie pracy plastycznej nr 8 „Miasto nocą” – zeszyt ćwiczeń, s. 24

Przy wykonywaniu tej pracy ważne jest, aby uczniowie dokładnie pokryli kartkę papieru pastelami lub kredkami świecowymi, tak by nie było widocznych białych miejsc. Należy również zwrócić uwagę na dokładne pokrycie kartki tuszem.

W zależności od możliwości czasowych można na tym etapie przerwać uczniom pracę i pozostawić kartki do wyschnięcia. Na kolejnych zajęciach elementy nocnego pejzażu należy wydrapać wykałaczką lub patyczkiem do szaszłyków.

Ekspozycja prac

Bardzo efektownie wyglądają prace zawieszone na niebieskim, granatowym tle (np. wykonanym z przypiętej do tablicy krepiny).

TWORZYMY

Martwa natura

17

Malujemy kwiaty

© V 1.1a–c; 2.2, 2.6; 3.1–3

Malowanie farbami plakatowymi martwej natury z kwiatami

Materiały: **P** s. 26–27 kartka A3, farby plakatowe, gruby pędzel lub gąbka, cieńszy pędzel

P Analiza obrazów z martwą naturą przedstawiającą kwiaty – zeszyt ćwiczeń, s. 26

▶▶ Przyjrzyj się obrazom. Co mają ze sobą wspólnego? [Każdy z nich przedstawia kwiaty wazonie.]

▶▶ Czym różnią się te obrazy? [kolorystyką i sposobem malowania – mniej lub bardziej realistycznym]

i Kolorystyka: *Słoneczniki* (V. van Gogh) utrzymane są w tonacji żółtozielonej; *Martwa natura z wazonem i dzbankiem* (A. Jawlensky) namalowana jest kolorami czystymi, paletą barw podstawowych; *Martwa natura z kwiatami* (Rachel Ruysch) ma ciemne tło, kwiaty są kolorowe.

Sposób malowania: *Słoneczniki* – rysunek jest uproszczony, widoczny kontur kwiatów, malowany większą plamą barwną, obraz wydaje się płaski; podobnie jest w *Martwej naturze z wazonem i dzbankiem*, gdzie ukazane elementy są uproszczone, ale – w przeciwieństwie do dwóch pozostałych obrazów – rozrzucone po całej płaszczyźnie płótna, z wyraźną kreską zarysującą kontury, zastosowano duże kontrastujące plamy barwne; *Martwa natura z kwiatami* to wierne przedstawienie różnych gatunków kwiatów, można rozpoznać i nazwać gatunki zebrane w bukietach, wykorzystano światłocienie.

Kompozycja *Martwej natury z kwiatami* R. Ruysch w ogólnym zarysie jest symetryczna, jednakże szczegóły rozmieszczone są swobodnie i asymetrycznie. Wszystkie elementy obrazu potraktowane są z jednakową pieczołowitością. Aspektem porządkującym kompozycję jest światło, które z różną intensywnością oświetla poszczególne detale, ustalając relacje przestrzenne między nimi. Obok palety achromatycznej (od czerni do bieli) pojawiają się mocno przetamane, szarooliwkowe zielenie, błękit w kilku odcieniach, a także barwy czerwona i pomarańczowa. Harmonia budowana jest tu na przeciwieństwach i opozycjach (silnych kontrastach). Kolor jest podporządkowany odzwierciedlaniu detalowi, a nie całości kompozycji. Artystka wykorzystuje światłocienie, silnie kontrastując partie oświetlone i nieoświetlone.

Na obrazie *Słoneczniki* V. van Gogha światłocienie został ledwie zaznaczony, a rysunek w porównaniu z obrazem R. Ruysch jest znacznie uproszczony. Miejscami pojawia się swobodnie rysowana, wyraźna linia konturowa. Przedmioty przedstawione są bez odzwierciedlenia szczegółów. Obraz, namalowany w jasnej tonacji, wykorzystuje oszczędną paletę barw. Przeważają odcienie żółci (od rozbielonej cytrynowej po ciepłe, złotawe ugry), zielenie (również zielenie przetamane żółcią), widoczna jest niewielka plama złamanego błękitu, dzięki czemu uzyskano harmonię barw. Obraz V. van Gogha, podobnie jak *Martwa natura* R. Ruysch, ma kompozycję centralną i w ogólnym zarysie jest symetryczny, jednakże szczegóły są rozmieszczone w swobodnej asymetrii, co ożywia całą kompozycję.

Z kolei *Martwa natura z wazonem i dzbankiem* A. Jawlenskiego jest kompozycją pozornie chaotyczną, jej główne elementy zostały rozmieszczone na liniach diagonalnych (przekątnych), co dodatkowo dynamizuje obraz. Na przekątnej od lewego dolnego rogu do prawego górnego znajdują się: szklanka, bukiet w żółtym wazonie oraz kwiat w doniczce (na drugim planie). Na drugiej przekątnej widoczne są kwiaty w czarnym wazonie oraz bukiet w żółtym wazonie (znajdujący się w centrum obrazu na przecięciu przekątnych) oraz refleks światła na serwecie w prawym dolnym rogu obrazu. Podobnie jak w przypadku *Słoneczników* van Gogha obraz malowany jest płaszczyznowo, co wzmacnia wyraźną linię konturową, a forma przedmiotów jest znacząco uproszczona. Obraz ma znacznie bogatszą paletę niż dzieło van Gogha. Przede wszystkim widoczne są tu zasadnicze barwy chromatyczne. Silnie oddziałuje również czerń wazonu równoważąca żółty wazon widoczny na pierwszym planie. Z kolei mocne działanie umieszczonej centralnie czerwieni jest zrównoważone plamą błękitu.

►► Odczytaj polecenie i odpowiedz na pytania.

Nauczyciel prosi uczniów o uzasadnienie wyborów. Pomaga w formułowaniu odpowiedzi, zadaje pytania naprowadzające, próbuje uczyć dzieci argumentowania, uzasadniania własnych wyborów, kształtować gusta.

►► Odczytaj słowa papugi Sylaby.

i **Martwa natura** to kompozycja ułożona z różnych przedmiotów, kwiatów, owoców, instrumentów, przedmiotów codziennego użytku, tkanin. W martwych naturach pojawiają się również niewielkie zwierzęta (np. owady, skorupiaki, ptaki). Ze względów symbolicznych na obrazach umieszczano niekiedy czaszkę, która oznaczała przemijanie oraz marność życia i dóbr doczesnych. Martwa natura występuje przede wszystkim w malarstwie, ale pojawia się też w rysunku czy grafice. Znana jest już od starożytności. W okresie średniowiecza i renesansu martwe natury towarzyszyły głównie scenom figuralnym i miały znaczenie przede wszystkim symboliczne. Jako odrębny gatunek rozwinęła się w XVII w., przede wszystkim w malarstwie holenderskim i flamandzkim. Mistrzami martwej natury byli m.in. Caravaggio, Anton van Dyck, Luis Menéndez. Giuseppe Arcimboldo tworzył fantastyczne postacie złożone z kwiatów i owoców. W sztuce nowszej martwą naturą zajmowali się Paul Cézanne, Pablo Picasso, Georges Braque, Giorgio Morandi.

Rachel Ruysch (1664–1750) – malarka holenderska, jest jedną z najbardziej znanych kobiet zajmujących się twórczością artystyczną przełomu XVII i XVIII w. Jej malarstwo cieszyło się uznaniem już za życia artystki, co podkreśla fakt, że w wieku ok. 35 lat została przyjęta do cechu malarzy w Amsterdamie, co ówczesnie było rzadkością. Zajmowała się głównie martwą naturą – przedstawieniami kwiatów.

Aleksiej Jawlensky (1864–1941) – rosyjski malarz, przedstawiciel wczesnego malarstwa abstrakcyjnego. Zrezygnował z kariery wojskowej na rzecz malarstwa. Pracował w Niemczech i Szwajcarii. Był członkiem założonego w Monachium w 1911 r. ugrupowania artystów-ekspresjonistów Błękitny Jędrzyk, do którego należeli także Wassilij Kandinsky i Paul Klee. W swoim malarstwie stosował zwarte płaszczyzny koloru.

►► Czy tworzyliście już kiedyś kompozycję złożoną z różnych przedmiotów, owoców itp.? [uczniowie powinni podać przykład pracy wykonanej w kl. 1, kiedy wykonywali kompozycję martwej natury z gotowych elementów w wyprawce – wazon, banan, filiżanka.]

Wykonanie martwej natury z kwiatami – zeszyt ćwiczeń, s. 27

Praca plastyczna nr 9

W czasie wykonywania pracy nauczyciel zwraca uwagę uczniów na to, by pokrywając zmiętą powierzchnię kartki farbą, robili to dokładnie. Powierzchnia kartki ma być odpowiednio nasączona wodą, ale niezbyt mokra.

Od razu po wykonaniu tła uczniowie przystępują do malowania, tak aby kontury kwiatów były lekko rozmyte. Zwracamy też uwagę, by uczniowie zakomponowali całą płaszczyznę i posługiwali się dużą plamą barwną, mogą wykorzystać również efekt nakładania się kształtów. Prosimy przy tym, by nie nakładali na kartkę kilku warstw farby jednocześnie, aby kartka nie zamoczyła się nadmiernie i nie zrobiły się w niej dziury.

Do pełnego wyeksponowania pracy można wykonać ozdobną ramkę z kartonu, a następnie wykorzystać oprawiony obrazek jako prezent na Dzień Babci lub Dziadka.

PODZIWIAMY

Jak powstaje witraż?

Ⓟ V 3.1, 3.3

Poznanie pracy witrażysty, etapów powstawania witraży

 Materiały: s. 38–40 krzyżówka lusterko

Rozwiązanie krzyżówki z hasłem *witraż*

Nauczyciel przygotowuje dla uczniów krzyżówkę i poleca ją rozwiązać.

			B	A	R	W	A			
R	Z	E	Ž	B	I	A	R	Z		
	Z	A	B	Y	T	E	K			
	P	A	N	O	R	A	M	A		
				P	A	L	E	T	A	
P	E	J	Z	A	Ž					

Hasło:

Krzyżówkę można narysować na tablicy i rozwiązywać wspólnie (nauczyciel odczytuje głośno kolejne objaśnienia, a uczniowie podają rozwiązania) lub można wydrukować krzyżówki dla każdego indywidualnie.

▶▶ Jak brzmi hasło? [witraż]

1. Czerwona, zielona, żółta – inaczej kolor.
2. Artysta posługujący się dłutem i młotkiem, wykonujący swoje dzieła w kamieniu, drewnie, glinie.
3. Cenna stara budowla lub rzecz.
4. Obraz przedstawiający otaczający widza kraj – obraz, rozległy widok – umieszczony w specjalnym okrągłym budynku.
5. Na niej malarz miesza farby.
6. Obraz przedstawiający widok, krajobraz.

P Wyjaśnienie terminu *witraż*. Oglądanie przykładów witraży i etapów ich powstawania – zeszyt ćwiczeń, s. 38–39

- ▶▶ Odczytaj słowa papugi Sylaby.
- ▶▶ Gdzie można zobaczyć witraże? [kościoty, pałace, domy]

i **Witraż** to kompozycja ornamentalna lub figuralna wypełniająca okno, ułożona z kawałków barwnego szkła łączonych ołowiem. W tradycyjnych witrażach ołowiane ramki osadzone są na żelaznych sztabach, które dzielą cały witraż na kwatery. Ważnym etapem tworzenia witraży jest dobór szkła oraz jego obróbka służąca podkreśleniu poszczególnych elementów obrazu, np. fałdu szaty, wyrazu twarzy, cieniowania figury.

Inspiracją do powstania techniki witrażu były bizantyjskie mozaiki. Technika ta znana była już w starożytności, ale rozpowszechniono ją w średniowieczu, w sztuce gotyckiej – stosowano ją w budownictwie sakralnym. Szczególnym osiągnięciem w dziedzinie witrażownictwa były witraże w katedrach francuskich (np. katedra Notre-Dame i Sainte-Chapelle w Paryżu) oraz angielskich (katedry w Canterbury i Yorku).

Do Polski technika zawitała dopiero w XIV w. W XIX w. wybitne witraże tworzyli Stanisław Wyspiański oraz Józef Mehoffer. Amerykański artysta Louis Comfort Tiffany zastosował w dziedzinie witrażownictwa nowe technologie, które wykorzystywane są do dzisiaj do wykonywania przedmiotów użytkowych (lampy, elementy ozdobne w drzwiach, meblach itp.).

Ćwiczenie A

- ▶▶ Odczytaj polecenie i obejrzyj fotografie. Co przedstawiają? [witraże wewnątrz kościoła oraz kościół (Mariacki) z zewnątrz]

i Na pierwszej fotografii przedstawiono witraże projektu Stanisława Wyspiańskiego z kościoła Franciszkanów w Krakowie, natomiast widok zewnętrzny witraży ukazano na przykładzie kościoła Mariackiego w Krakowie (od strony południowej).

- ▶▶ Co świadczy o tym, że widoczne wewnątrz z witrażami to wewnątrz kościoła? [widać fragment ołtarza, krzyż, ozdobny świecznik, strzeliste okna, fragment ramy obrazu]

W trakcie rozmowy, podczas oglądania zdjęć nauczyciel wyjaśnia, że witraże przedstawiają najczęściej postacie świętych, sceny z Biblii oraz elementy roślinne, kwiatowe, ornamenty i inne elementy zdobnicze. Witraże miały rozświetlać świątynię, wpuszczać światło do jej wnętrza. Pozwalały wiernym obejrzeć sceny z życia świętych, poznać historie biblijne, a modlącym się przypominały o postaciach świętych, ich żywotach, by mogli brać z nich przykład.

Należy zwrócić uwagę uczniów na to, że kiedyś przychodzący do kościoła ludzie nie potrafili czytać, a msze były odprawiane w języku łacińskim, niewiele zatem rozumieli. Takie kolorowe obrazy mogły zatem nie tylko ich zachwycać, ale pozwalały im poznawać żywoty świętych i historie biblijne – odczytywać je i zapamiętywać. Strzelistość okien (a co za tym idzie także witraży) miała przypominać im o potrzebie spoglądania w niebo i dążeniu do Boga, wyrażać zachwyt nad Jego wielkością.

Ćwiczenie B

- ▶▶ Odczytaj polecenie.

Nauczyciel opowiada o pracy witrażysty, korzystając z informacji.

i Do wykonania witraża konieczny jest projekt – szkic. Na jego podstawie witrażysta wykonuje naturalnej wielkości rysunek na ogromnych arkuszach papieru, stosując kolorystykę, którą zamierza wykorzystać przy wykonaniu witrażu. Rysunek przenosi na przezroczystą kalkę. Następnie za pomocą kalki kreślarskiej odbija oryginalnej wielkości projekt na kartonie, a potem wycina poszczególne elementy i układa je w odpowiednim miejscu na przezroczystej kalce. Kolejnym etapem jest dobór koloru szkła, którym zostaną wypełnione poszczególne elementy witrażu. Przycięte elementy nakłada się na kalkę i następuje długi etap obrabiania szkła (patynowania, wydobywania światła, rozcierania farb, wypalania). Tak przygotowane szkło oprawiane jest w ołów. Jeśli witraż jest bardzo duży, składa się go z pól połączonych metalowymi szynami (gdyby uległ uszkodzeniu pewien element witrażu, wymienia się dane pole, a nie cały witraż). Następnie gotowy witraż czyści się i uszczelnia.

- ▶▶ Przeczytaj uważnie tekst i podkreśl w nim cztery etapy tworzenia witraża przez witrażystę. [projektuje dzieło, dobiera kolory, wycina tafle szkła, łączy je ołowiem]

- ▶▶ Co przedstawia pierwsza fotografia? [projekt witrażu oraz wykonywany witraż w rozmiarach identycznych jak wzór; witrażystę, który prawdopodobnie czyści witraż, uzupełnia brakujące elementy lub poleruje szkło]
- ▶▶ Który etap pracy nad witrażem przedstawia ostatnia fotografia? [łączenie tafli szkła za pomocą ołowiu]

P Kolorowanie brakującej części witraża – zeszyt ćwiczeń, s. 40

- ▶▶ Przeczytaj polecenie.
- ▶▶ Co przedstawia rysunek? [elementy ozdobne, kwiat, liście, dekoracyjny element]
- ▶▶ Jak wygląda część witrażu, którą należy uzupełnić? [Jest identyczna jak ta pokolorowana, to jakby jej odbicie.]

Nauczyciel tłumaczy uczniom, że można przez ten witraż poprowadzić w pewnym miejscu kreskę (oś symetrii), która podzieli go na dwie odpowiadające sobie (symetryczne) części.

- ▶▶ Pokażcie na rysunku, gdzie mogłaby przebiegać taka linia.

Nauczyciel przykłada lusterko do witrażu wzdłuż linii wskazanej przez uczniów (osi symetrii) i demonstrowe, jak powinna wyglądać prawa strona. Może też wytłumaczyć, że po prawej stronie trzeba odwzorować układ kolorów ze strony lewej. Lewa strona to lustrzane odbicie prawej.

Po tych wyjaśnieniach uczniowie kolorują brakującą część witraża.

19

Tworzymy witraż

© V 3.1, 3.3

Wykonanie witraża przy wykorzystaniu gotowych elementów

Materiały: **P** s. 41 szablon witraża kolorowe bibuły, klej, nożyczki

Przypomnienie wiadomości na temat witraży

Przed rozpoczęciem zajęć nauczyciel rozmawia z uczniami na temat witraży, sprawdzając, w jakim stopniu zapamiętali wiadomości z ostatnich zajęć.

- ▶▶ Jak nazywamy ozdobne okno wykonane z kolorowych tafli szkła połączonych ołowiem? [witraż]
- ▶▶ Gdzie możemy zobaczyć witraże? [w kościołach, kaplicach, pałacach, zamkach]
- ▶▶ Jaką funkcję mogły pełnić w takiej budowli, jakie było ich zadanie? [Rozświecały świątynię, wpuszczając światło do jej wnętrza, pozwalały poznać historie biblijne, obejrzeć sceny z życia świętych, by modląc się mogli brać z nich przykład.]

P Wykonanie witraża według instrukcji z wykorzystaniem szablonu – zeszyt ćwiczeń, s. 41, materiał dołączony do książki: szablon witraża

Praca plastyczna nr 15

Prosimy uczniów, by przed wykonaniem pracy przyjrzeni się kolorom bibuły, którą zgromadzili, i zastanowili się, jakimi kolorami wypełnią poszczególne elementy wzoru. Najlepiej, by sąsiadujące kolory kontrastowały ze sobą.

W czasie wykonywania witraża zwracamy uwagę dzieci na to, by elementy, które odrysowują, nie były zbyt duże ani za małe. Ważne jest, by odrysowane części były dokładnie wycięte, ponieważ zbyt duże elementy będą wystawały poza obrys wzoru i nakładały się na element umieszczony obok, a niesięgające ramek brzegi będą widoczne po odwróceniu witrażu.

Ekspozycja prac

Wykonane przez dzieci witraże można przykleić do szyby okiennej w klasie albo przymocować do nich sznurek i zawiesić na ramie okna.

Witraż może być też prezentem na Dzień Matki czy Dzień Ojca lub – jeśli w szkole jest świętowany – Dzień Rodziny.

20 Odtwarzamy kolorystykę kompozycji

Martwa natura z magnolią Henriego Matisse'a

© V 1.1a-c; 2.2-3, 2.6; 3.1-3

Materiały: **P** s. 28 kartka ze szkicem martwej natury pastele lub kredki, nożyczki

P Rozpoznawanie i nazywanie kształtów na obrazie – zeszyt ćwiczeń, s. 28

►► Odczytaj tytuł i nazwisko autora obrazu. [*Martwa natura z magnolią*, Henri Matisse (czyt. ąri matis)]

i **Henri Matisse** – (1869–1954) francuski malarz i grafik. Przygotowywał się do zawodu prawnika, jednak w wieku 24 lat zajął się malarstwem. Początkowo inspirował się impresjonizmem i postimpresjonizmem oraz sztuką japońską, stopniowo wypracował własny styl. Malował pejzaże, martwe natury, wnętrza, portrety. Stosował żywe, silnie kontrastowe barwy, często obwiedzione konturem. Cały czas poszukiwał nowych rozwiązań formalnych w zakresie koloru i dekoracyjnej formy. Oprócz malarstwa zajmował się również rzeźbą, rysunkiem, grafiką, projektowaniem witraży, kolażem.

Był przedstawicielem fowizmu (fr. *Les Fauves* – dzikie zwierzęta, drapieżniki) – kierunku w sztuce powstałego w reakcji na impresjonizm, rezygnującego z naturalizmu i perspektywy, a oddziałującego na widza ekspresją barwną; twórcy odrzucali symboliczne treści, skupiając się na kompozycji kolorystycznej, wykorzystywali syntetyczny rysunek, kontrastowe plamy barwne.

►► Wymień przedmioty namalowane na obrazie. [*wazon z białym kwiatem i liśćmi, muszla, dzbanek z uchem, wazon – amfora, lustro – taca, mały wazonik z liśćmi (kwiatami)*]

►► Jakie kształty dominują na obrazie? [*okrągłe: lustro – taca, wazon – amfora, obłe: wazon z uchem*]

►► Który z przedmiotów umieszczony jest centralnie (w środku)? [*wazon z białym kwiatem, lusterko – taca*]

►► Wymień kolory użyte przez artystę do namalowania obrazu. [*czerwony, pomarańczowy, fioletowy, niebieski, błękitny, zielonożółty, czarny, żółty, beżowy, biały*]

►► Co na obrazie zostało namalowane w barwach ciepłych, a co – w zimnych? [*barwy ciepłe: lustro – taca, tło, dzbanek, muszla; barwy zimne – mały wazonik z liśćmi (kwiatami), centralnie ustawiony wazon z magnolią, wazon – amfora*]

►► Jaki kolor dominuje? [*czerwony*]

►► Co zrobił malarz, żeby podkreślić kształty przedmiotów? [*Zastosował czarną linię konturową.*]

Linia konturowa nadaje wyraźne, jednoznaczne kształty przedmiotom, dzięki którym oglądający może je dokładnie rozpoznać na obrazie i nazwać.

P **Odtwarzanie kolorów użytych w obrazie Henriego Matisse'a**
Martwa natura z magnolią – zeszyt ćwiczeń, s. 28, materiały dodatkowe: kartka ze szkicem martwej natury

Praca plastyczna nr 10

►► Odczytaj uważnie polecenie.

Po wspólnej analizie obrazu uczniowie kolorują kartkę wyciętą z końca książki. Zwracamy ich uwagę na to, by praca była jak najbardziej samodzielna, ponieważ chcemy, by nauczyli się oglądać i czytać obrazy oraz zapamiętywać je.

Ekspozycja prac

Z prac uczniów możemy przygotować klasową wystawę zatytułowaną „Kolory i kształty na obrazie Henriego Matisse'a *Martwa natura z magnolią*”.

Warto uczniom jak najczęściej powtarzać tytuły obrazów i nazwiska ich autorów (podobnie jak tytuły i nazwiska autorów utworów muzycznych), by zwiększyć szanse na to, że pozostaną one w pamięci dzieci i w przyszłości będą przez nie rozpoznawane.

21 Zestawianie kształtów i kolorów

© V 1.1b–c; 2.2–3, 2.6

Tworzenie martwej natury

Materiały: **P** s. 29 blok rysunkowy, pastele, ołówek, kolorowe kartki (papier do ksero) lub karton A4, przedmioty o dość regularnych kształtach do wykorzystania w martwej naturze (np. wazon, stoik, zegar, lustro, butelka, talerz, pudełko)

P Oglądanie prac uczniów przedstawiających martwą naturę – zeszyt ćwiczeń, s. 29

Nauczyciel prosi uczniów o przypomnienie sobie pracy plastycznej wykonywanej na ostatnich zajęciach. Podaje nazwisko autora i tytuł obrazu, który posłużył im jako wzór do wykonania podobnych prac. Następnie proponuje, by uczniowie obejrzel zamieszczone w zeszycie ćwiczeń prace dzieci inspirowane obrazem Henriego Matisse’a.

►► Jakie elementy martwej natury pojawiły się na obrazach dzieci? [*butelka, świecznik, zegar, torebka, dzbanek, wazon*]

►► Dzięki czemu możemy je dokładnie rozpoznać? [*Mają wyraźne kształty, są jednobarwne, narysowane przy użyciu kolorów czystych, intensywnych, barwa tła kompozycji kontrastuje z kolorem przedstawionych przedmiotów.*]

►► W jakich układach zakomponowane zostały przedmioty na tych pracach? [*np. zgrupowane centralnie, ułożone liniowo – jeden obok drugiego, ale jedna z prac (na jaskrawym żółtym tle) ma kompozycję dynamiczną*]

►► Odczytaj instrukcję wykonania pracy plastycznej nr 11.

P Wykonanie martwej natury – zeszyt ćwiczeń, s. 29

Praca plastyczna nr 11

Nauczyciel przygotowuje na zajęcia przedmioty codziennego użytku o dość regularnych, prostych kształtach i o zróżnicowanych kolorach, by uczniowie w trakcie przerysowywania ich nie skupiali się na szczegółach. Zadaniem uczniów jest narysowanie na białej kartce z bloku 3–5 przedmiotów (wybranych spośród przygotowanych przez nauczyciela) i wypełnienie ich kolorem. Praca przy użyciu pasteli pozwoli na uzyskanie czystych barw, a przy tym intensywnych jak na obrazie Henriego Matisse’a *Martwa natura z magnolią*.

Uczniowie mogą najpierw narysować czarną kredką kontur przedmiotu, który później wypełnią kolorem, lub po narysowaniu przedmiotów kolorowymi pastelami nanieść kontury czarną kredką. Narysowane przedmioty uczniowie wycinają albo dokładnie wydzierają. Tak przygotowane elementy należy zakomponować na płaszczyźnie – kartce w kontrastującym kolorze. Po ustaleniu, w jakim układzie przedmioty powinny się znaleźć na pracy, uczniowie przyklejają je do kartki.

Ekspozycja prac

Z prac uczniów możemy przygotować klasową wystawę zatytułowaną „Martwa natura – kolory i kształty na obrazach uczniów klasy 2”. Jeśli wśród zgromadzonych do malowania przedmiotów znalazł się jakiś charakterystyczny (np. wazon lub zegar), można w tytule wystawy to wyeksponować (np. *Martwa natura z zegarem*).

22

Co nas wyróżnia?

Ⓟ V 1.1b–d; 2.2, 2.6; 3.1–2

Dopasowywanie tytułów i autorów do obrazów, rysowanie pastelami portretu z atrybutem

Materiały: **P** s. 30–31 blok rysunkowy, pastele, kredki ■ wizytówki z imionami i nazwiskami uczniów

P Oglądanie portretów, dopasowywanie tytułów obrazów i autorów do portretów – zeszyt ćwiczeń, s. 30–31

Nauczyciel prosi uczniów o dokładne obejrzenie obrazów.

►► Co łączy te wszystkie obrazy? [Na każdym z nich przedstawiona jest osoba, niektóre postacie coś trzymają (przedmiot lub zwierzę).]

►► Odczytaj polecenie do ćwiczenia A.

Prosimy dzieci, aby skupiły swoją uwagę na tytułach obrazów i na razie nie odczytywały nazwisk autorów, gdyż niektóre wymawia się inaczej, niż są napisane.

►► Co przedstawia pierwszy obraz? [Dziewczynkę, która trzyma (białe) kwiaty.]

►► Który spośród tytułów pasuje do tego obrazu? [Dziewczynka z chryzantemami] Kto go namalował? [Olga Boznańska] Wpisz w wyznaczonym miejscu właściwy numer. [5]

i Olga Boznańska, *Dziewczynka z chryzantemami* (XIX w.)

Obraz w układzie pionowym przedstawia dziewczynkę ukazaną centralnie. Symetrię kompozycji rozbija cień rzucony z prawej strony na ścianę. Tworzy swego rodzaju łagodne przejście od stosunkowo ciemnej szarości sukni dziewczynki do jaśniejszego tła. Sugeruje również, że tło (ściana) znajduje się tuż za plecami dziewczynki. Siłę oddziaływania cienia z prawej strony portretu równoważą jasne plamy chryzantem. Ich drobne płatki malowane krótkimi pociągnięciami pędzla kontrastują z dalszym planem, w którym przeważa miękkie graniczenie plam barwnych. Podobnym kontrastem działają ciemne źrenice dziewczynki, wyraźnie odcinające się od dość jednorodnego kolorystycznie otoczenia. Umieszczone symetrycznie względem pionowej osi obrazu, skierowane są na widza. Przewaga szarości w obrazie, rozmyty rysunek postaci wprowadzają nastrój refleksji, melancholii, pogłębiony dodatkowo przez przedstawienie bukietu chryzantem, symbolizujących zarazem niewinność, jak i śmierć. Statyczna kompozycja obrazu ułatwia jego głębszą kontemplację.

►► Jaki przedmiot trzyma kobieta na drugim obrazie? [wachlarz]

►► Jaki tytuł pasuje do tego obrazu? [Kobieta z wachlarzem] Kto go namalował? [Amadeo Modigliani (czyt. modiliani)] Jaki nadasz mu numer? [2]

i Amadeo Modigliani, *Kobieta z wachlarzem* (XX w.)

Obraz na pierwszy rzut oka ma podobną pionową, symetryczną kompozycję. Jednak ciało modelki (osoby portretowanej) nie jest wyprostowane, lecz lekko wygięte, a kobieta nie wpatruje się w widza, lecz w jakąś nieokreśloną przestrzeń. Wywołuje to w oglądającym wrażenie, że portretowana pogrążona jest we własnym, niedostępnym dla widza świecie. Syntetyczny sposób przedstawienia, płaszczyznowy sposób malowania, lekko skośne oczy modelki, a także atrybut w postaci wachlarza pozwalają przypuszczać, że artysta inspirował się sztuką Dalekiego Wschodu. Obraz ten jest utrzymany w stosunkowo ciepłej kolorystyce (złamane żółcie, pomarańcze i czerwienie), rysunek postaci jest wyrazisty.

►► Po czym można odgadnąć tytuł kolejnego obrazu? [po obręczy, którą trzyma dziewczynka]

►► Przeczytaj tytuł obrazu i nazwisko autora. Wpisz właściwy numer. [Władysław Podkowiński, *Dziewczynka z obręczą*; nr 3]

i Władysław Podkowiński, *Dziewczynka z obręczą* (XIX w.)

Na obrazie artysta zastosował silny kontrast walorowy, zestawiając białą sukienkę i jasną karnację dziewczynki z ciemnym, niemal czarnym tłem. Barwy są cieplejsze niż na obrazie O. Boznańskiej i chłodniejsze niż na portrecie A. Modiglianiego. Stosunkowo chłodne tło i neutralną kolorystycznie

sukienkę równoważą czerwienie obręczy i kokardy, różowawe tony karnacji (uzyskane przez zmieszanie bieli z niewielką ilością barwy czerwonej, pomarańczowej, żółtej), przetamana szarością, złocista, z delikatnymi różowymi refleksami barwa włosów. Statyczną kompozycję ożywia lekkie przesunięcie dziewczynki na lewo od centralnej osi portretu, a uniesienie prawej dłoni trzymającej obręcz oraz przesunięcie obręczy względem postaci równoważy kompozycyjnie obraz. Dziewczynka jakby zamarta w bezruchu, sprawia wrażenie niepewnej, nieco zagubionej.

- Wskaż kolejny obraz, na którym przedstawiono dziecko. Jaki nosi tytuł? [*Julia Manet z kotem*] Jaki numer wpiszesz obok tego obrazu? [nr 4]

Podpowiadamy dzieciom, jak poprawnie odczytuje się imię i nazwisko francuskiego malarza. [*Auguste Renoir czyt. ogist reńta*]

i **Auguste Renoir, *Julia Manet z kotem* (XIX w.)**

Obraz wykorzystuje stosunkowo bogatą paletę bardzo jasnych, pastelowych barw. W tle widać szarości, błękity rozbielone lub zmieszane z czernią, silnie przygaszone tony żółtawe, pomarańczowe, fioletowe i brązowe. Ciemne włosy dziewczynki będące najsilniejszym akcentem na obrazie malowane są czernią, miejscami zmieszaną z błękitem, brązami, ugiem, czasem rozjaśnionym domieszką bieli. Podobne tony widać na ciemnych łatkach sierści kota. Sukienka jest malowana wieloma odcieniami bieli, u dołu utrzymana w tonach ciepłych, u góry – chłodniejszych, błękitnawych, przerywanych złotawymi aplikacjami lub haftami zdobiącymi strój. Jasna tonacja obrazu podkreśla czułość, jaką dziewczynka obdarza śpiącego kota, widoczną również w jej spojrzeniu i delikatnym uśmiechu oraz błogiej minie kota. Ojcem portretowanej dziewczynki (Julie) jest inny słynny impresjonista, Eugène Manet (czyt. ižen mane), przyjaciel A. Renoira.

- Kogo przedstawiają dwa ostatnie obrazy? [*kobietę i mężczyznę*] Przyjrzyj się dokładnie tym postaciom.

- Który z pozostałych tytułów pasuje do mężczyzny? [*Mężczyzna w czerwonym turbanie*] A który – do kobiety? [*Dziewczyna z perłą*]

Dzieci wpisują dwa ostatnie numery (6 i 1), a nauczyciel głośno odczytuje nazwiska holenderskich malarzy. [*Jan van Eyck (czyt. wan ajk), Jan Vermeer (czyt. wermer)*]

i **Jan van Eyck, *Mężczyzna w czerwonym turbanie* (XV w.)**

W oszczędnej palecie barw dominuje achromatyczna czerń z odcinającą się od niej stłumioną czerwinią turbanu oraz ciepłymi barwami karnacji twarzy. Portret ukazuje starszego mężczyznę, zwróconego przodem do widza, o badawczym, skupionym spojrzeniu skierowanym wprost na odbiorcę dzieła. Niektórzy badacze wnioskujeją na tej podstawie, że jest to autoportret.

Jan van Eyck jako jeden z pierwszych malarzy umieszcza portretowaną osobę na bardzo ciemnym, niemal czarnym tle, które wprowadza przestrzeń nieokreśloną, stanowiącą ramę dla postaci, podkreślając – na zasadzie kontrastu – miejsca oświetlone w portretowanej postaci, co sprawia, że to na niej koncentruje się wzrok widza (taki sposób przedstawienia powszechnie stosowano do połowy XIX w.).

Jan Vermeer, *Dziewczyna z perłą* (XVII w.)

Podobnie jak w obrazie Jana van Eycka portretowana postać przedstawiona jest na niemal czarnym tle, tworzącym nieokreśloną przestrzeń, co służy nie tylko podkreśleniu detali pierwszego planu, ale również wzmacnia efekt trójwymiarowości.

Dziewczyna stoi bokiem, z głową zwróconą w stronę widza. Rozchyła usta, jakby z zaciekawieniem spoglądała w kierunku patrzącego. Podczas gdy u van Eycka model przedstawiony był statycznie, obraz Vermeera sprawia wrażenie, jakby artysta uchwycił krótką chwilę, w której dziewczyna zaintrygowana czymś odwraca głowę i rzuca przelotne spojrzenie. Paleta barw jest nieco bogatsza niż u van Eycka, ponieważ – obok koloru oddającego karnację twarzy i achromatycznej czerni – obejmuje również odcienie żółci (ciemnożółty kaftan, jasnożółta część turbanu) oraz błękit opaski na turbanie. Kontrastowo zestawione błękit i odcienie żółtego wzajemnie się wzmacniają, dynamizując kompozycję. Refleksy światła w oczach dziewczyny są zwielokrotnione również przez refleks (tzw. blik) na perle kolczyka. Kamień w uchu dziewczyny może sugerować niewinność lub oznaczać, że ma ona wkrótce wyjść za mąż, gdyż z takimi właśnie znaczeniami łączy się perła w symbolice chrześcijańskiej. Jednak turban wskazuje raczej na orientalne źródło symboliki obrazu.

Po wykonaniu ćwiczenia prosimy uczniów o odczytanie komentarza papugi Sylaby. Nauczyciel informuje uczniów, że portrety to nie tylko obrazy, ale również rysunki, rzeźby czy fotografie. Niektóre portrety pokazują osobę z jakimś przedmiotem wskazującym na ich zainteresowania – lub po prostu takim, który lubią. Na przestrzeni wieków wykonano wiele portretów osób trzymających w ręku

przedmioty – atrybuty (w sztuce to przedmioty o znaczeniu symbolicznym związane z życiem osoby, postacią świętego), rzeczy, które wyróżniają te osoby spośród innych.

- **Portret** to plastyczne przedstawienie konkretnego człowieka z zachowaniem jego indywidualnych cech. W zależności od sposobu ukazania modelu portretem może być wizerunek głowy, popiersie, półpostać, cała postać. Model może być przedstawiony frontalnie (*en face*), w trzech czwartych (*en trois quarts*) i z profilu, a portrety mogą być indywidualne, podwójne, grupowe i zbiorowe. Jako odrębny gatunek malarski portret pojawił się w późnogotyckim malarstwie niderlandzkim (Jan van Eyck, Roger van der Weyden), francuskim i niemieckim, i rozpowszechnił się w renesansowej rzeźbie, malarstwie i grafice. Od tego czasu stał się jednym z najważniejszych gatunków sztuk plastycznych.

P Nadawanie tytułu rysunkowi – zeszyt ćwiczeń, s. 31

- ▶▶ Odczytaj polecenie do ćwiczenia B.
- ▶▶ Jak myślisz, co nietypowego, charakterystycznego ma narysowana postać, a co pomoże w nadaniu tytułu tej pracy? [*Chłopiec ma na sobie maskę, widoczna jest też rurka, może to zatem chłopiec, który lubi nurkować.*]
- ▶▶ Podaj propozycję tytułu pracy. [*np. Chłopiec w masce, Chłopiec w masce rurka, Płetwonurek, Błękitny nurek, Pływak*]
- ▶▶ Napisz starannie tytuł, jaki nadałeś tej pracy.

Rysowanie portretu koleżanki/kolegi pastelami

- ▶▶ Zastanów się, co twoja koleżanka lub twój kolega lubi robić, co ją lub jego najbardziej interesuje. Jaki przedmiot byłby charakterystyczny dla niej/niego? Z czym można przedstawić ją/jego na rysunku, żeby ułatwić widzowi rozpoznanie osoby?

Nauczyciel prosi uczniów, by narysowali pastelami portret koleżanki lub kolegi z przedmiotem, który najlepiej charakteryzuje daną osobę.

Ekspozycja prac

Uczniowie eksponują prace na podłodze lub na tablicy. Nauczyciel przygotowuje wizytówki z imionami i nazwiskami uczniów. Każde dziecko losuje jedną wizytówkę. Następnie nauczyciel podaje zadanie:

- ▶▶ Proszę odnaleźć portret, który przedstawia wylosowaną osobę, i „podpisać” go wizytówką. Dzieci mogą przyklejać wizytówki do portretów.

TWORZYMYP Autoportret

23

Jak widzimy samych siebie?

© V 1.1b-d; 2.2; 3.1-2

Malowanie autoportretu

Materiały: **P** s. 32-33 lusterka ■ blok rysunkowy, farby plakatowe lub pastele

P Oglądanie autoportretów – zeszyt ćwiczeń, s. 32

- ▶▶ Kogo przedstawiają portrety? [*starszego mężczyznę w fotelu, dwóch młodszych mężczyzn, kobietę przy sztaludze z dwoma innymi kobietami*]
- ▶▶ Czym się różnią te obrazy? [*Jeden z nich jest czarno-biały, może to być rysunek, a nie obraz malowany farbami, na dwóch widać tylko fragment postaci, a na dwóch pozostałych jest przedstawienie postaci w całości.*]
- ▶▶ Odczytaj słowa papugi Sylaby.

i **Autoportret** to portret artysty wykonany przez niego samego. Pierwsze autoportrety pojawiły się w średniowieczu. Wielu artystów malowało swoje autoportrety przez całe swoje życie, tworząc cykle (np. Stanisław Wyspiański, Vincent van Gogh, również Rembrandt). Często przedstawiali siebie przy pracy, z charakterystycznymi dla swego zawodu atrybutami: pędzlem, paletą, sztalugami. Znanе są też autoportrety, na których ukazana jest również rodzina czy przyjaciele.

►► Przeczytaj polecenie. Czyj autoportret podoba ci się najbardziej?

Nauczyciel pomaga dzieciom prawidłowo odczytać nazwiska malarzy (A. Modigliani – czyt. modiljani, Adélaïde Labille-Guiard – czyt. adelajd labij gijar).

Uwaga. Obraz A. Modiglianego w rzeczywistości nie jest autoportretem malarza (w pierwszym wydaniu zeszytu ćwiczeń do plastyki reprodukcja obrazu została umieszczona na tej stronie omyłkowo).

i **Autoportret Jana Matejki** (1838–1893) z 1892 r. niejako nawiązuje do obrazu namalowanego przez artystę 30 lat wcześniej, *Stańczyk w czasie balu na dworze królowej Bony wobec straconego Smoleńska* (1862 r.), na którym Matejko ukazał siebie jako błazna królewskiego. Podobna jest tonacja barwna: w obydwu obrazach przeważają barwy achromatyczne (czernie, niewielkie plamy bieli), brązy i czerwienie, kolor cielisty. Wzrok widza koncentruje się na twarzy malarza. Na obrazie widoczna jest niemal cała postać artysty siedzącego w ciężkim, wyglądającym na zabytkowy fotelu. Atrybuty malarza przedstawione są z tyłu za fotelem (paleta i pędzle), pod nimi znajduje się gruba księga, która może być oznaką wykształcenia. Kompozycja jest diagonalna – przekątną wyznacza postać artysty, stabilizując zaś czerwienie fotela. Zarówno z układu kompozycyjnego, jak i ze sposobu przedstawienia postaci emanuje spokój.

Rycina **Rembrandta** (1606–1669) wykonana jest techniką akwaforty i wykorzystuje jedynie barwy achromatyczne – czerń i biel. Artysta zastosował światłocień, uzyskując w tej prostej kompozycji wrażenie głębi. Linie mają swobodny, szkicowy charakter, co nadaje pracy lekkości i sugeruje ulotność zdarzenia – uchwycenie krótkiego spojrzenia wyrażającego zdumienie, podziw, a może przestrasz. Podczas gdy ramiona postaci są zaledwie zasugerowane, więcej uwagi artysta poświęcił rysunkowi głowy, dzięki czemu widz skupia się na emocjach malujących się na twarzy modela.

Adélaïde Labille-Guiard (1749–1803), francuska malarka neoklasyczna, jedna z pierwszych kobiet, które zostały członkiniami Królewskiej Akademii Malarstwa i Rzeźby (*Académie Royale de Peinture et de Sculpture*). Była malarką córek króla Francji Ludwika XV. Później w okresie rewolucji francuskiej malowała portrety jej przywódców, m.in. Maximiliena de Robespierre’a i członków Zgromadzenia Narodowego. Malowała głównie portrety, ale także sceny historyczne. Oprócz techniki olejnej posturowała się również pastelami.

Obraz malowany w układzie wertykalnym, o kompozycji centralnej i asymetrycznej. Główne elementy obrazu – postać malarki i dwóch stojących za nią kobiet – umiejscowione są po przekątnej (kompozycja diagonalna) biegnącej od lewego dolnego rogu do górnego prawego. Kompozycję równoważy wyrazista linia umieszczonego na sztalugach płótna, stanowiąca przeciwwagę dla grupy postaci. Malarka ukazała siebie w dekoracyjnej jedwabnej sukni – gdyby nie przedstawione atrybuty malarskie: blejtram, paleta, pędzle, skrzynia na farby, można byłoby sądzić, że obraz przedstawia jedną z XVIII-wiecznych arystokratek. Obraz malowany jest z wielką dbałością o detale, zwłaszcza w centrum kompozycji, co w połączeniu z silniejszym oświetleniem tej partii obrazu sprawia, że oko widza koncentruje się na głównej postaci autoportretu.

Obraz **Amadeo Modiglianego** z 1915 r. przedstawia młodego mężczyznę – malarza Chaima Soutine’a. Obraz utrzymany jest głównie w ciepłej tonacji: z lewej strony widoczne jest żółte, jasne tło, z prawej – ciemna czerwień, złamana czernią. Twarz namalowano w pomarańczach i czerwieniach („wypieki na twarzy”), chłodniejsze są jedynie plamy koszuli postaci – błękitne, przełamane szarością i bielą. Obraz malowany w układzie wertykalnym, kompozycja centralna, lekko asymetryczna (twarz przesunięta jest w lewą stronę), co jest zrównoważone przez silniejsze działanie ciemnej plamy po prawej stronie obrazu.

Wskazywanie charakterystycznych cech własnego wyglądu

Nauczyciel gromadzi na zajęcia jak największą liczbę luster. Mogą być większe lub mniejsze (przyniesione przez uczniów). Prosimy dzieci, żeby się sobie przyglądały. Nauczyciel zadaje pytania typu:

- Jaki masz kolor oczu?
- Czy twoje czoło jest raczej wysokie, czy może niskie? Zastłonięte czy odkryte?
- Opisz swój nos.
- Jaki masz kolor włosów? Czy opadają na twarz?

P Malowanie autoportretów – zeszyt ćwiczeń, s. 33

Praca plastyczna nr 12

►► Odczytaj polecenie.

Uczniowie mogą namalować autoportrety farbami plakatowymi lub pastelami. Mogą do nich wykonać ozdobną ramkę.

Ekspozycja prac

PRACE NA RÓŻNE OKAZJE

24

Palma wielkanocna – symbol Niedzieli Palmowej

® V 2.3; VI 2.1, 2.2a

Ozdabianie szablonu bibułowymi kwiatkami

Materiały: **P** s. 55 6 papier kolorowy, klej (najlepiej introligatorski), nożyczki, gruba tektura

Rozmowa na temat obrzędu święcenia palm w Niedzielę Palmową

Nauczyciel nawiązuje z uczniami rozmowę na temat obrzędu święcenia palm i ich wyglądu.

Palma wielkanocna to w tradycji polskiej symbol Niedzieli Palmowej. Zwyczaj święcenia palm znany jest w kościele katolickim od średniowiecza. W Polsce tradycyjna palma składa się przede wszystkim z gałązek wierzbowych. W zależności od regionu kraju palmy różnią się rozmiarem, techniką wykonania i wykorzystywanymi materiałami. Na Kurpiach bazą do wykonania palmy jest ścięty pień drzewka iglastego, na którym pozostawia się zielony czubek. Pozostała część pnia oplatana jest gałązkami wrzosów, borówek oraz kolorowymi kwiatami z bibuły, krepiny. W palmy wplatane są barwne wstążki. Duże (do ok. 30 m) i okazałe palmy wykonuje się również na terenach górskich – palmy górskie przygotowywane są z wiklinowych, leszczynowych lub wierzbowych witek i zakończone czubkiem wykonanym z bazy i kwiatów z bibuły. W Lipnicy Murowanej i w Rabce co roku odbywają się konkursy na najdłuższą i najpiękniejszą palmę.

W Polsce obecnie najpopularniejsze są niewielkie palmy wileńskie – plecione z suszonych i barwionych kwiatów oraz traw.

P Wykonanie palmy wielkanocnej według instrukcji – zeszyt ćwiczeń, s. 55, szablon palmy – wycinanka nr 6

Warto podpowiedzieć uczniom, by narysowali na kolorowym papierze kształty kwiatków oraz listków i dopiero później je wycinali. Zwróćmy także uwagę na zaganianie płatków, by nie były płaskie, ale przestrzenne.

Przed przyklejeniem kwiatków najlepiej rozmieścić je na przygotowanym wcześniej (podklejonym na tekturze i wyciętym) szablonie palmy, tak aby kwiaty tego samego koloru nie leżały obok siebie i żeby sprawdzić, czy jest ich wystarczająco dużo.

Ekspozycja prac

Bardzo efektownie wyglądają palmy przypięte do tablicy, ułożone tak, by tworzyły jedną palmę. Przypinamy je lekko ukośnie, na przemian, jedną pod drugą.

Wykonanie ozdoby wielkanocnej z wykorzystaniem gotowych elementów

Materiały: **P** s. 56–57 7 żółta krepina, kawałek styropianu lub filcu, czerwony sznurek, tektura, klej, taśma klejąca, nożyczki

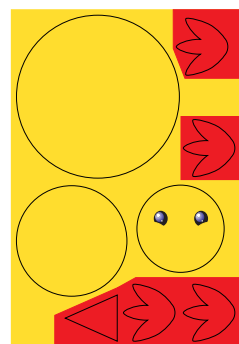
P Wykonanie wielkanocnego kurczaczka według instrukcji – zeszyt ćwiczeń, s. 56–57, wycinanka nr 7
Pracę należy zacząć od nalepienia szablonu z końca książki na tekturę i wycięcia zaznaczonych kształtów.

Podczas wykonywania 2. punktu instrukcji powinniśmy zwrócić uwagę uczniów na zachowanie odpowiedniej szerokości pasków z krepiny (nie mogą być ani zbyt wąskie, ani za szerokie) oraz takie nacinanie nożyczkami krepiny, by nie przecinać paska do końca i uniknąć przerwania.

W trakcie przyklejania naciętych pasków krepiny uczniowie muszą pamiętać o przytrzymywaniu palcem kolejnych miejsc klejenia, by krepina nie odstawała od kółka.

Małą kostkę styropianu lub 3–4 kwadraty tej samej wielkości wycięte z filcu czy kartonu i sklejone ze sobą wykorzystujemy jako kostkę dystansową (kostki dystansowe są też do kupienia w sklepach papirniczych i dekoratorskich), która umożliwi przymocowanie mniejszego kółka do większego z zachowaniem właściwej odległości. Pozwoli to na uzyskanie odpowiedniego efektu przestrzennego. Podczas przyklejania mniejsze kółko należy chwilę przytrzymać, by dobrze skleїło się z kostką dystansową.

Trzeba także pamiętać o dobrym przymocowaniu (szeroką taśmą klejącą) sznurków – nóg kurczaka oraz zawieszki.

Ekspozycja prac

Kurczaczki można zawiesić w oknach, na lampach lub u dołu tablicy.

Uwaga! Prosimy uczniów, by na kolejne zajęcia przynieśli czasopisma z projektami domów.

PODZIWIAMY

W pracowni architekta

Czym zajmuje się architekt?

Poznanie pracy architekta, odczytywanie projektów – planów domów

Materiały: **P** s. 42–44 czasopisma z projektami domów

Odczytanie wiersza Małgorzaty Nawrockiej *Poranek architekta*

*Pan architekt kreśli plany,
domów fundamenty.*

*Ależ jest zapracowany!
Ależ jest zajęty!*

*Dzwoni potem do prawnika
w bardzo ważnych sprawach:
o przepisy długo pyta.
Przyda mu się rada!*

*Przyszedł dziś pan informatyk,
zdziałł mysz z komputera,
coś naprawia, zmienia daty,
dyskietki przebiera...*

*Naprawione! Zacząć może
pan ekonomista...
On obliczyć wnet pomoże:
Domów sto? Czy... trzysta?*

*Przerwa! Biegnie pan architekt
do pani sklepowej
po gazetę, porcję frytek
i dwa jabłka zdrowe.*

Uczniom trzeba będzie wyjaśnić słowo *dyskietka* – dysk magnetyczny o niewielkich rozmiarach i pojemności, używany dawniej jako podręczny nośnik informacji. (*Encyklopedia PWN*)

P Ustalenie znaczenia słowa *architekt* – zeszyt ćwiczeń, s. 42

- ▶▶ Przeczytaj słowa papugi Sylaby.

i **Architekt** to osoba zajmująca się projektowaniem budynków. Termin wywodzi się od greckich słów *archi* ‘główny’ oraz *tekon* ‘budowniczy’. W czasach starożytnych architekt odpowiedzialny był nie tylko za projektowanie kształtu budynków, ale także jego konstrukcji oraz za całość procesu budowy. Poza tym zajmował się tworzeniem machin wojennych, zegarów i innych maszyn. Z biegiem wieków kompetencje architekta się zawężyły. Dziś architekt przygotowuje projekt budynku i koordynuje działanie zespołu ludzi: inżynierów budowlanych zajmujących się jego konstrukcją oraz innych inżynierów odpowiedzialnych za instalacje.

P Oglądanie zdjęć z pracowni architektonicznej i wskazywanie przyborów oraz przyrządów wykorzystywanych w pracy przez architekta – zeszyt ćwiczeń, s. 42

- ▶▶ Przeczytaj polecenie do ćwiczenia A i obejrzyj dokładnie zdjęcia.
- ▶▶ Co się dzieje w pracowni architektonicznej? [Tworzy się projekty, plany domów, budynków na dużych arkuszach papieru za pomocą przyrządów kreślarskich (robi się to coraz rzadziej) lub na komputerze z wykorzystaniem specjalnych programów.]
- ▶▶ Jakie przyrządy wykorzystuje w pracy architekt? [komputer, tusz, rapidograf (czyli specjalny pisak kreślarski), duże arkusze kalki technicznej i papieru, drukarki wielkoformatowe]

Nauczyciel wyjaśnia, że dawniej architekci rysowali swoje projekty ręcznie, wykorzystując ogromne deski kreślarskie z umieszczonymi na nich przyborami geometrycznymi (linijki, ekierki, kątomierze). Wszystko to wykonywali, stojąc przy desce. Obecnie projektuje się przede wszystkim przy wykorzystaniu komputerów i specjalnego oprogramowania.

- ▶▶ Przeczytaj tekst obok zdjęcia.

Nauczyciel wyjaśnia uczniom, że klient, czyli inwestor (np. osoba prywatna, firma, instytucja), może zamówić w pracowni architektonicznej projekt (budynku, mostu, obiektu sportowego itp.) i zażyczyć sobie, by oprócz planów wykonanych na papierze przedstawiono mu makietę zamówionego obiektu. Wtedy w pracowni na podstawie projektu wykonuje się modele budynku. Są one przygotowywane w skali (czyli proporcjonalnie zmniejszone) i wykonane z kartonu lub innych materiałów. Wykonawca makiety stara się umieścić jak najwięcej elementów, szczegółów i jak najlepiej przedstawić wygląd gotowego obiektu, by inwestor mógł sobie wyobrazić zamawiany budynek. Często makiety zawierają oprócz budynku wizualizację otoczenia, w której będzie znajdował się obiekt. Może być to sugestia, w jaki sposób w przyszłości zaplanować zagospodarowanie terenu.

P Wskazywanie przyborów i przyrządów wykorzystywanych w pracy przez architekta – zeszyt ćwiczeń, s. 43

- ▶▶ Przeczytaj polecenie do ćwiczenia B.
- ▶▶ Wymień przybory używane przez architekta. [ołówki, komputer, przyrządy kreślarskie – linijki, kątomierze, ekierka, deska kreślarska]
- ▶▶ Wymień przedmioty, których nie wskazałeś. [taczka, łopata] Dlaczego? [Są to przedmioty, których używają wykonawcy projektu, budowniczowie.]

Oglądanie planów mieszkań i/lub projektów domów w czasopismach

Wykorzystujemy przyniesione przez dzieci czasopisma specjalistyczne. Uczniowie odnajdują w nich projekty domów lub mieszkań i – z pomocą nauczyciela – je analizują.

Uświadamiamy dzieciom, że warto się nauczyć czytać proste plany architektoniczne. Oglądając takie plany, możemy się zorientować, ile pomieszczeń jest w danym domu, w jaki sposób są rozmieszczone, czy w domu jest kominek, czy dom ma taras, jakie rozwiązania architektoniczne zostały zastosowane. Taka wiedza może się przydać w przyszłości przy projektowaniu lub aranżowaniu własnego mieszkania.

Czasopisma warto zatrzymać w klasie, bo przydadzą się na następnych zajęciach.

P Rozpoznawanie i nazywanie pomieszczeń na planie domu – zeszyt ćwiczeń, s. 44

Nauczyciel sugeruje uczniom, że kiedyś być może sami zamówią w pracowni architektonicznej projekt własnego domu, a kiedy zostanie im przedstawiony, będzie podobny do zamieszczonego w zeszycie ćwiczeń.

▶▶ Przeczytaj polecenie do ćwiczenia A.

▶▶ Wymień nazwy pomieszczeń zapisane w legendzie. [przedpokój, salon, kuchnia, pokój dziecięcy, sypialnia, pokój do pracy, łazienka]

Uczniowie mogą dodatkowo pokolorować tym samym kolorem kółka z jednakowymi cyframi (w legendzie i na planie).

▶▶ Czy znacie jeszcze inne pomieszczenia w domu? [jadalnia, spiżarnia, garderoba, piwnica, wiatrołap, strych]

Dzieci mogą wymienić jeszcze garaż, który czasami stanowi integralną część domu.

▶▶ Jak nazywa się pomieszczenie, z którego możemy wejść do każdego z pozostałych? [przedpokój]

▶▶ Odszukaj na planie kuchnię. Jak myślisz, dlaczego właśnie w tym miejscu została zaplanowana? [Znalazła się przy jadalni, aby łatwo było się przemieszczać z miejsca, w którym przygotowujemy potrawy, do miejsca, w którym je spożywamy.]

Nauczyciel może zwrócić uwagę na to, że zarówno w kuchni, jak i w jadalni znajduje się stół.

▶▶ W jaki sposób zaznaczono na planie ściany budynku? [grubą czarną linią]

▶▶ Czy na schemacie są jeszcze inne czarne linie? [linie oddzielające pomieszczenia wewnątrz domu oznaczające ściany wewnętrzne]

▶▶ Czy wiesz, co mogą oznaczać dwie cienkie kreski, widoczne na ścianach w każdym pomieszczeniu? [okna]

▶▶ W jaki sposób zaznaczono drzwi? [za pomocą kreski i łuku]

▶▶ W jaki sposób z planu domu możemy wywnioskować, jak urządzone są pomieszczenia? [W każdym pomieszczeniu umieszczono schematy mebli i/lub urządzeń.]

▶▶ Wskaż kuchnię i powiedz, co w niej się znajduje. [stół z czterema krzesłami, szafki, kuchenka, zlewozmywak, lodówka (w rogu), zmywarka (po drugiej stronie kuchenki)]

▶▶ Ile okien ma kuchnia? [dwa]

W ten sposób nauczyciel może przeanalizować kolejne pomieszczenia.

27

Urządzamy dom

© V 2.1, 2.6

Zaznaczanie na planie wybranych elementów

Materiały: **P** s. 45 blok rysunkowy, puzzle z fotografiami budynków, klej

Układanie puzzli z fotografiami budowli

Nauczyciel przygotowuje zestaw fotografii różnych budowli. Można wykorzystać czasopisma specjalistyczne, które uczniowie przynieśli na poprzednie zajęcia. Z fotografii wycina proste puzzle złożone z około 12–15 części w zależności od wielkości zdjęcia.

Prowadzący dzieli uczniów na kilka grup – tyle ile wynosi liczba przygotowanych zestawów puzzli. Zadaniem uczniów jest ułożyć puzzle i przykleić je na kartkę z bloku.

P Zaznaczanie na planie wybranych elementów projektu – zeszyt ćwiczeń, s. 45

▶▶ Odczytaj polecenie B i je wykonaj.

Można również polecić uczniom, by zaznaczyli na planie wszystkie drzwi (np. na żółto).

P **Planowanie układu pomieszczeń i urządzenie wnętrz według własnego pomysłu** – zeszyt ćwiczeń, s. 45

▶▶ Z ilu pomieszczeń składa się dom przedstawiony na planie? [z siedmiu]

Zadaniem uczniów jest narysowanie w pomieszczeniach wyposażenia. Uczniowie mogą dowolnie meblować pomieszczenia i tam, gdzie znajdowała się sypialnia, zaplanować pokój o innym przeznaczeniu. Mogą skorzystać z uproszczonych schematów mebli zamieszczonych na planie na s. 44 lub wymyślić je samodzielnie.

P **Omówienie wykonanych planów** – zeszyt ćwiczeń, s. 45

▶▶ Dlaczego zewnętrzne ściany budynku są grube? [Chronią, izolują dom od zimnego lub ciepłego powietrza, są zawsze grubsze niż ściany wewnętrzne, bo pełnią funkcje konstrukcyjne; ściany wewnętrzne mają za zadanie podzielić całą powierzchnię budynku, oddzielają od siebie pomieszczenia.]

▶▶ Nazwij pomieszczenia przedstawione na twoim planie.

▶▶ Jakie wyposażenie zaplanowałeś w łazience?

▶▶ Co umieściłeś w największym pokoju?

W ten sposób uczniowie opisują zaplanowane przez siebie pomieszczenia.

PRACE NA RÓŻNE OKAZJE

28 Portret dla naszych bliskich

© V 2.3, 2.7; VI 2.1, 2.2a

Wykonanie portretu ze zdjęcia

Materiały: **P** s. 54 duże zdjęcie portretowe, arkusz kartonu A4 w kolorze kontrastującym ze zdjęciem, talerzyk deserowy o równych brzegach, linijka, ołówek, klej, nożyczki

P **Wykonanie portretu** – zeszyt ćwiczeń, s. 54

Uczniowie przynoszą na zajęcia swoje zdjęcia portretowe.

Warto dopilnować, by zdjęcia portretowe uczniów były jak największe. Można uprzedzić o tym rodziców na zebraniu, by mieli dość czasu na ich przygotowanie. Nauczyciel może również sam wykonać zdjęcia portretowe dzieci lub poprosić o to jednego z rodziców. Można wówczas wymyślić konwencję, w jakiej zostaną wykonane fotografie, lub wykorzystać dowolny atrybut (np. melonik, kapelusz, czapkę, krawat, muszkę).

W czasie wykonywania pracy należy zwrócić uwagę na dobór odpowiedniej wielkości talerzyka, by objął jak największą powierzchnię zdjęcia. Musimy zadbać, by fotografia została dokładnie wycięta, a następnie podzielona na równej wielkości paski. Powinniśmy zadbać również o to, by kolor kartonu A4 kontrastował z tłem zdjęcia.

Kolejnym dość trudnym etapem pracy będzie przyklejanie pasków w jednakowej odległości od siebie, dlatego najlepiej jest najpierw rozmieścić je na kartce bez przyklejania. Ważne jest, by nie poplamili ich klejem.

Do portretu można wykonać prostą ramkę.

Ekspozycja prac

Po wykonaniu portretów eksponujemy je w jednym miejscu (na dużym stole, na podłodze), aby dzieci mogły pooglądać wszystkie.

Jeśli planujemy zorganizować w klasie spotkanie z mamami z okazji Dnia Matki – przechowujemy portrety w bezpiecznym miejscu, aby dzieci mogły je podarować swoim mamom. Jeśli nie zapraszamy mam do klasy – dzieci zabierają portrety do domu i wręczają rodzicom.

29

Jak pięknie może wyglądać ogród?

Ⓟ V 1.1a–b; 2.1; VI 2.4

Poznanie elementów ogrodu i sposobów jego projektowania

Materiały: **P** s. 46–47 czasopisma z projektami ogrodów ■ kredki

Pogadanka na temat sposobów zagospodarowania terenu wokół domu

W trakcie pogadanki rozmawiamy z uczniami o tym, w jaki sposób ludzie urządzą teren wokół domu. [Zakładają ogrody, trawniki, rabaty kwiatowe, ogródki warzywne, sady; budują altany, małe domki do przechowywania narzędzi; sieją trawę, wytyczają alejki, ustawiają ławki; budują place zabaw dla dzieci – ustawiają huśtawki, zjeżdżalnie, baseny, piaskownice; zakładają oczka wodne, sadzą żywopłoty.] Pytamy też, dlaczego tworzą takie miejsca. [Chcą spędzać czas na powietrzu; chcą przebywać z najbliższymi; szukają przyjaznego otoczenia, gdzie mogą odpocząć po pracy zawodowej, zrelaksować się blisko natury.]

Wyjaśniamy, jak można sobie ułatwić urządzenie takiej przestrzeni wokół domu, wykorzystując porady z książek, czasopism specjalistycznych, leksykonów, encyklopedii, poradników lub internetu, a także korzystając z rady fachowców – ogrodnika, sadownika, projektanta zieleni.

Oglądanie projektów różnych ogrodów w czasopismach

Wykorzystujemy czasopisma specjalistyczne, które przynieśli uczniowie. Odnajdujemy w nich projekty ogrodów i je analizujemy.

P Wyjaśnienie terminu *architektura zieleni*. Nazywanie elementów ogrodu na podstawie fotografii – zeszyt ćwiczeń, s. 46

Wspólnie z uczniami odczytujemy tytuł nowego rozdziału (*Projektowanie ogrodu – architektura zieleni*) i zwracamy ich uwagę na użyty termin *architektura zieleni*.

i **Architektura krajobrazu** zajmuje się kształtowaniem przestrzeni otaczającej człowieka, z wykorzystaniem szaty roślinnej, elementów architektonicznych i wodnych itp. W projektowaniu krajobrazu uwzględnia się uwarunkowania naturalne (rzeźba terenu, roślinność, rodzaj gleby, warunki klimatyczne) oraz kulturowe (tradycje regionu, potrzeby społeczne).

Nauczyciel informuje uczniów, że – tak jak architekt projektuje dom, a architekt wnętrz projektuje wygląd pomieszczeń w domu – ogrody projektuje architekt krajobrazu (zieleni).

Jego praca polega na sporządzeniu projektu zagospodarowania ogrodu: nadaniu mu odpowiedniego kształtu, zaprojektowaniu poszczególnych miejsc do odpoczynku, zabawy, relaksu, uprawiania sportu, a następnie – doborze i rozmieszczeniu odpowiednich gatunków drzew, krzewów, bylin oraz zaplanowaniu rabat kwiatowych.

- ▶▶ Obejrzyj fotografie i odczytaj podpisy pod nimi.
- ▶▶ Które z tych elementów ogrodu znajdują się w twoim ogrodzie lub ogrodzie twoich bliskich?

P Analiza projektu ogrodu, wypełnianie go zgodnie z opisem zawartym w legendzie – zeszyt ćwiczeń, s. 47

- ▶▶ Przeczytaj uważnie polecenie.
- ▶▶ Odczytaj nazwy elementów ogrodu zawarte w legendzie. [dom, altana, oczko wodne, chodnik, drzewo liściaste, drzewo iglaste, krzew, rabata kwiatowa, żywopłot]
- ▶▶ Odszukaj te elementy na projekcie i pokoloruj je zgodnie z legendą, pamiętając o odpowiednim doborze kolorów, różnicując je między sobą.

Uczniowie kolorują projekt ogrodu.

Mój własny ogród

© V 2.1, 2.3; VI 2.1, 2.2a

Składanie papieru, wykonanie modelu domu, projektowanie ogrodu z wykorzystaniem materiałów papierowych, pasteli, plasteliny

Materiały: **P** s. 48–49 kartki A4 i A3 lub arkusz szarego papieru, pastele, bibuła, plastelina, wyciniki z gazet, klej, nożyczki

P Składanie domku z papieru, ozdabianie – zeszyt ćwiczeń, s. 48–49

Praca plastyczna nr 16

►► Przeczytaj polecenie i punkt a) na s. 48.

Nauczyciel przypomina uczniom zasady poprawnego składania papieru. Kieruje uwagę dzieci na pierwsze trzy zdjęcia. Uczniowie składają kartkę zgodnie z instrukcją.

Czynności ukazane na następnych dwóch zdjęciach mogą sprawić uczniom trudności, dlatego warto je zademonstrować na dużym formacie. Nauczyciel przykładą do tablicy kartkę formatu A3 (poskładaną już zgodnie z instrukcją) i pokazuje, jak skonstruować dach: w jedno zagięcie wkłada palec wskazujący i rozkłada skrzydełka na boki, tworząc u góry trójkąt. W ten sposób powstaje daszek jednego skrzydła domu. Tę samą czynność powtarza na drugim zagięciu.

Gotowy domek uczniowie ozdabiają według własnego pomysłu, rysując drzwi, okna, dachówki i inne elementy. Polecamy uczniom, by ozdobiony dom najpierw przyłożyli do kartki (formatu A3 lub do arkusza szarego papieru) i zastanowili się, gdzie go umieścić, a dopiero potem go przykleili, gdyż jego położenie zależy od tego, jaki jest pomysł na zagospodarowanie terenu wokół niego.

►► Obejrzyj obrazek na s. 49 i odczytaj zamieszczone nad nim zdania.

Nauczyciel zwraca uwagę na to, że przy wykonaniu tej pracy można wykorzystać wiele pomysłów i materiałów. Analizujemy obrazek, zwracając uwagę na materiały, jakie wykorzystał uczeń – autor zamieszczonej w zeszyt ćwiczeń pracy: jeża wykonął z wykałaczek, żabę wyciął z kolorowanki lub książki, na osobnej kartce narysował ptaka i wypełnił jego kontur kuleczkami z plasteliny, a potem nakleił go na swoją pracę.

Można podpowiedzieć uczniom, że do wykonania drzew w ogrodzie można wykorzystać kulki z bibuły lub plasteliny. Trawę można narysować, ale też zrobić z ponacinanych i naklejonych na kartkę kawałków bibuły. Uczniowie będą mieli na pewno wiele pomysłów na zagospodarowanie arkusza i warto im na to pozwolić, ponieważ na wykonanie pracy można poświęcić dwie jednostki lekcyjne.

Omówienie i ekspozycja prac

Warto zarezerwować na ostatnich zajęciach trochę czasu, by chętni uczniowie opowiedzieli o swoich pracach i je wyeksponowali.

TWORZYMY

Malujemy do muzyki i z wyobraźni

Malowany walc

© V 2.2, 2.8

Malowanie farbami ilustracji do wystłuchanego utworu Piotra Czajkowskiego *Walc kwiatów*

Materiały: **P** s. 34 blok rysunkowy, farby plakatowe **2** nagranie utworu P. Czajkowskiego *Walc kwiatów* UTW10

P Oglądanie namalowanych przez dzieci prac inspirowanych muzyką – zeszyt ćwiczeń, s. 34

►► Obejrzyj prace uczniów i opowiedz o tym, co mogli sobie wyobrażać, kiedy je malowali.

►► Czy każdą pracę możemy opisać, nazwać? Spróbuj nadać im tytuły.

- 2 P** **Wysłuchanie nagrania utworu muzycznego lub jego fragmentu** – nagranie UTW 10
Nauczyciel odtwarza fragment utworu Piotra Czajkowskiego *Walc kwiatów* (lub innego charakterystycznego „plastycznego” utworu) i proponuje, by uczniowie w trakcie słuchania wyobrazili sobie miejsca, postacie, zjawiska, wydarzenia, o których dzieło może opowiadać, które opisuje za pomocą dźwięków.

- **2 P** **Wykonanie ilustracji do słuchanego utworu muzycznego** – zeszyt ćwiczeń, s. 34

Praca plastyczna nr 13

- ▶▶ Odczytaj polecenie.

Nauczyciel ponownie odtwarza fragment utworu Piotra Czajkowskiego *Walc kwiatów* i prosi uczniów o namalowanie tego, co sobie wyobrazili w trakcie słuchania tej muzyki.

W czasie, gdy dzieci malują, nauczyciel może ponownie odtworzyć nagranie – tym razem w całości.

Omówienie i ekspozycja prac

Uczniowie podczas demonstracji swoich prac mogą opowiedzieć, co sobie wyobrażali, słuchając utworu, i co namalowali.

lub

Jak wyglądają Rupaki?

© V 2.2, 2.8

Rysowanie pastelami ilustracji do fragmentu wiersza Danuty Wawiłow *Rupaki*

Materiały: **P** s. 35 2 blok rysunkowy, pastele, klej, nożyczki

Odczytanie fragmentu wiersza Danuty Wawiłow *Rupaki*

Usiądź przy mnie, mamusiu.
Coś ci powiem do uszka...
Wiesz, kto do mnie przychodzi,
jak się kładę do łóżka?
Takie śliczne, puchate,
kolorowe jak ptaki...
Za nic w świecie nie zgadniesz!
To przychodzą RUPAKI!

Te RUPAKI, mamusiu,
to są takie zwierzaki –
trochę jakby kociaki,
trochę jakby dzieciaki,
trochę jakby motyle,
krokodyle czy raki...
Nie rozumiesz, mamusiu?
No, po prostu – RUPAKI!

Są RUPAKI dorosłe
i RUPAKI – dzieciaki,
są RUPAKI – dziewczyny
i RUPAKI – chłopaki,
są RUPAKI – mądrale
i RUPAKI – głuptaki,
są brzydale i wcale,
wcale ładne RUPAKI... [...]

- ▶▶ Kiedy przychodzą Rupaki? [wieczorem, nocą]
▶▶ Co to jest Rupak? [nocny stwór, dziwne stworzenie, przytulanka, pluszak, zwierzak]
▶▶ Jak wyglądają Rupaki? [Są dorosłe lub wyglądają jak dzieci, są dziewczynkami lub chłopcami, niektóre są brzydkie, a niektóre – ładne.]
▶▶ Czy ktoś spotkał lub widział Rupaka?
▶▶ Jak wyobrażasz sobie Rupaka? Opisz go.

Nauczyciel zachęca uczniów, by opisali Rupaka, wykorzystując słownictwo związane z częściami ciała: jakie ma uszy, nos, oczy, jakiego jest koloru, czym jest pokryty, jakie ma kończyny. Uczniowie mogą też powiedzieć, w jakim środowisku żyją Rupaki, gdzie mieszkają, czym się odżywiają, co lubią.

- ▶▶ Czym tak naprawdę są Rupaki? [wytworem wyobraźni]

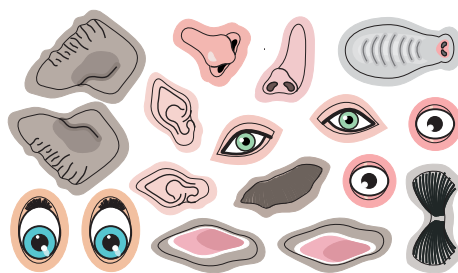
-   **P** **Rysowanie pastelami Rupaka** – zeszyt ćwiczeń, s. 35, zestaw wycinanek nr 2

Praca plastyczna nr 14

Nauczyciel czyta głośno polecenie. Uczniowie nie zagląдают do książek, aby nie sugerować się pomysłami z zamieszczonych tam prac dzieci.

Nauczyciel proponuje, aby uczniowie wykorzystali kolorowe wycinanki do stworzenia Rupaka – nosy, uszy, oczy, wąsy.

Można użyć wszystkich wyciętych elementów, bo stwór może mieć kilka par oczu, różnej wielkości uszy itp. Nauczyciel sugeruje, by dzieci dorysowały części ciała Rupaka według własnych pomysłów. Zwraca również uwagę na kompozycję pracy – postać powinna być duża, usytuowana centralnie.

P Oglądanie Rupaków przedstawionych w książce i porównywanie ich z narysowanymi w klasie – zeszyt ćwiczeń, s. 35

Uczniowie oglądają na s. 35 prace, których autorami są ich rówieśnicy, i porównują przedstawione na nich dziwne stworzenia z tymi, które wymyślili na zajęciach. Znajdują cechy wspólne, zwracają uwagę na kolory, kształty, charakterystyczne elementy itp.

Uwaga! Prosimy, by na kolejne zajęcia każdy uczeń przyniósł swoje zdjęcie (lub zdjęcia), na którym dobrze widoczna jest jego cała postać. Warto uprzedzić dzieci, że zdjęcia zostaną pocięte na potrzeby pracy plastycznej.

ZAJĘCIA DODATKOWE

Moje wakacje

Wakacyjne marzenia

Wykonanie pracy plastycznej techniką kolażu

Materiały: blok rysunkowy, farby plakatowe, pastele lub kredki, zdjęcia przedstawiające uczniów

Rozmowa na temat wymarzonych wakacji uczniów

Dzieci wypowiadają się na temat zbliżających się wakacji, mówią o swoich planach i marzeniach związanych z letnim wypoczynkiem. Nauczyciel tak kieruje rozmową, aby każde z dzieci, zwłaszcza te, które nie mają sprecyzowanych planów, mogły wypowiedzieć się na ten temat.

Wykonanie kolażu na temat związany z wakacyjnym wypoczynkiem

Nauczyciel proponuje uczniom, by wykonali pracę plastyczną przedstawiającą ich w czasie wakacji, w sytuacjach, o których marzą.

Każdy uczeń ma wykorzystać w pracy przedstawiającą go fotografię – wycina fragment, na którym się znajduje, i wkomponowuje go w obrazek.

Technika kolażu była omówiona na początku roku szkolnego (temat 3: *Wakacyjne krajobrazy. Pejzaż górski. Tworzenie kolażu* ➔ 13)

Omówienie i ekspozycja prac

Po zakończeniu pracy, jeśli czas na to pozwoli, proponujemy uczniom, by nadali tytuły swoim pracom.

MUZYKA

WSTĘP DO ZAJĘĆ MUZYCZNYCH

W zakresie edukacji muzycznej w klasie drugiej działania rozpoczęte w pierwszym roku nauki są kontynuowane oraz poszerzane zgodnie z podstawą programową i stosownie do możliwości dzieci. Podczas zajęć uczniowie są wprowadzani coraz głębiej w świat wiedzy i umiejętności muzycznych oraz uwalniania na takie elementy muzyki jak rytm, melodia, barwa, tempo i dynamika.

Punktem centralnym większości zajęć jest piosenka lub utwór muzyki klasycznej. W oparciu o nie organizowana jest nauka: śpiewu, ruchu, gry na instrumentach i aktywnego słuchania. Oprócz piosenek typowo dziecięcych pojawiają się znane piosenki ludowe i patriotyczne.

Zeszyt ćwiczeń muzycznych porządkuje aktywność uczniów oraz wprowadza ich w nowe zagadnienia z zakresu teorii i kultury muzycznej. Dział *Muzykujemy* utrwała i rozwija zagadnienia z zakresu teorii muzyki poznane w klasie pierwszej. Do znanych już dzieciom wartości rytmicznych dochodzą nowe: półnuta i cała nuta oraz nowa grupa rytmiczna – synkopa, a także nowe metrum $\frac{3}{4}$. Nacisk położono na zagadnienia dotyczące melodii – uczniowie poznają brzmienie i zapis na pięciolinii dźwięków gamy C-dur. Ponieważ szczególną wagę przywiązuje się do grania na instrumentach, dzieci najpierw uczą się literowych nazw dźwięków, aby zagrać z nut prostą melodię. Nazwy solmizacyjne – oprócz *mi* i *sol* znanych z klasy pierwszej – pojawiają się później. Uczniowie klasy drugiej poznają instrument, na którym stosunkowo łatwo jest grać – dzwonki chromatyczne. Nauczyciel powinien dysponować taką liczbą instrumentów, aby jednocześnie mogła ćwiczyć przynajmniej połowa dzieci. W dalszym ciągu szeroko wykorzystywane są instrumenty perkusyjne z tradycyjnego instrumentarium Carla Orffa, wzbogacone o własnoręcznie wykonane janczary i kij deszczowy.

W *Albumie muzycznym* na uwagę zasługuje część *Przyglądamy się instrumentom*. Dzieci poznają trąbkę i gitarę (elementy budowy i brzmienie) w zestawieniu z innymi instrumentami z danej rodziny. Szczególnie dokładnie, ze względu na korelację z zagadnieniami z edukacji polonistycznej i społecznej, poznają fortepian jako instrument Fryderyka Chopina.

Drugoklasiści rozwijają umiejętność rozpoznawania głosów ludzkich – do znanych sopranu i basu, dochodzi tenor i alt. Wprowadzono też dwa rodzaje artykulacji: *staccato* i *glissando*, a ich wykorzystanie w muzyce dzieci mają okazję usłyszeć i rozpoznać w znanych utworach Piotra Czajkowskiego i Modesta Musorgskiego.

Umiejętność słuchania muzyki jest rozwijana przez wielorakie działania dzieci: ruch, gestodźwięki, zabawę z rekwizytem, tworzenie akompaniamentu na dostępnych instrumentach perkusyjnych i tych nietypowych, wykonanych na przykład z gazet czy plastikowych kubków. Aktywność dzieci, skierowana nie tylko na samo słuchanie, pozwala w naturalny sposób poznawać strukturę dzieła muzycznego i jednocześnie doznawać emocji, jakie towarzyszą muzykom przy wykonywaniu utworu.

Kształtowane są umiejętności poruszania się do muzyki – zarówno w zakresie ruchu improwizowanego, jak i mającego ustalone elementy. Drugoklasiści uczą się zatem podstawowych kroków polki, krakowiaka i walca. Poprzez piosenki zaś poznają rytm tanga i bluesa.

Aby wzbogacić lekcje muzyki, warto zorganizować przynajmniej raz w roku wyjście na koncert lub balet (szczególnie polecanym baletem jest *Dziadek do orzechów* P. Czajkowskiego).

OGÓLNY PLAN ZAJĘĆ

	Dział	Zapis do dziennika	Materiały z pakietu	Materiały do przygotowania
wrzesień	Muzykujemy Nasze piosenki Album muzyczny	1. Kiedy potrzebna jest muzyka? Przypomnienie instrumentów perkusyjnych. Nauka piosenki <i>Zagram dzieciom</i> . Układanie rytmu piosenki.	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 4–5, 48–49, 64 Materiały do muzyki: ✂ A, B Piosenki: <i>Pora na muzykowanie</i> ■ <i>Zagram dzieciom</i>	instrumenty perkusyjne, foliowe woreczki do schowania elementów z wyprawki
	Nasze piosenki Muzykujemy	2. Wokół nas wszystko gra. Poznanie piosenki <i>Podajmy sobie ręce</i> . Rozpoznawanie dźwięków z otoczenia	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 5–7, 64 Materiały do muzyki: ✂ A Piosenki: <i>Zagram dzieciom</i> ■ <i>Podajmy sobie ręce</i> Dodatkowe nagrania: ćwiczenie 1 s. 6 – dźwięki ■ ćwiczenie 2 s. 6 – dźwięki ■ dźwięki do ćwiczenia 3 s. 7	obrus lub inny duży kawałek tkaniny i przedmioty codziennego użytku, które można wykorzystać jako źródła dźwięków ■ bębenek, marakasy, trójkąt, tamburyn
	Album muzyczny	3. Muzyka naśladuje przyrodę. Co potrafią instrumenty?	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 62–63 Materiały do muzyki: ✂ A Piosenki: <i>Zagram dzieciom</i> ■ <i>Podajmy sobie ręce</i> Utwory: M. Musorgski, <i>Bydło</i> (z cyklu <i>Obrazki z wystawy</i>) ■ L.C. Daquin, <i>Kukułka</i> ■ N. Rimski-Korsakow, <i>Łot trzmiela</i>	instrumenty perkusyjne ■ nagranie O. Respighi, <i>Kura</i>
październik	Muzykujemy Nasze piosenki	4. Muzyczne znaki. Przypomnienie poznanych wartości rytmicznych i innych muzycznych znaków. Nauka piosenki <i>Walczyk o książkę</i>	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 8–9, 65 Materiały do muzyki: ✂ A Piosenki: <i>Podajmy sobie ręce</i> ■ <i>Walczyk o książkę</i>	instrumenty perkusyjne
	Album muzyczny Muzykujemy	5. Co potrafi muzyka? Gramy na dzwonkach	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 9, 51, 60–61 Piosenki: <i>Pora na muzykowanie</i> ■ <i>Walczyk o książkę</i> Utwory: A. Vivaldi, <i>Cztery pory roku. Zima</i> , cz. 1 ■ M. Musorgski, <i>Taniec piskląt w skrupkach</i> (z cyklu <i>Obrazki z wystawy</i>) ■ P. Czajkowski, <i>Walc kwiatów</i> Dodatkowe nagrania: s. 51 – dzwonki, s. 51 – ksylofon	instrumenty perkusyjne, w tym dzwonki chromatyczne ■ W.A. Mozart, <i>Bułeczka z masłem</i> lub G. Gershwin, <i>Błękitna rapsodia</i>
	Muzykujemy Nasze piosenki	6. Śpiewamy dla nauczycieli. Nauka piosenki <i>Słowa dla naszej Pani</i> . Klucz wiolinowy. Nuty na polach i liniach	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 10–11, 65 Piosenka: <i>Słowa dla naszej Pani</i> Dodatkowy materiał: pięciolinia	dzwonki chromatyczne ■ trójkąt

	Muzykujemy Nasze piosenki	7. Jesienne rytmy i melodie. Dzwonki i gama C-dur. Nauka piosenki <i>Owocowy blues</i>	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 12–15, 66 Piosenka: <i>Owocowy blues</i>	bębenek, tamburyn ■ dzwonki chromatyczne
listopad	Muzykujemy Nasze piosenki	8. Owocowe koncerty. Powtórzenie piosenki <i>Owocowy blues</i> . Dźwięki <i>g</i> i <i>e</i> na dzwoneczkach – nuty na liniach	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 16–17 Materiały do muzyki: ✂ A Piosenka: <i>Owocowy blues</i> Dodatkowe nagrania: s. 44 – <i>Mam chusteczkę haftowaną</i> ■ s. 45 – <i>Sto lat</i>	dzwonki chromatyczne ■ klaweszy, trójkąty
	Nasze piosenki Muzykujemy	9. Muzyka patriotyczna. Nauka piosenki <i>Przybyli ułani</i> . Dźwięki <i>a</i> i <i>f</i> na dzwoneczkach – nuty na polach	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 18–21, 70, 73 Piosenka: <i>Przybyli ułani</i> Utwór: <i>Mazurek Dąbrowskiego</i>	dzwonki chromatyczne ■ bębenek ■ kamerton
	Album muzyczny Muzykujemy Nasze piosenki	10. Deszczowa muzyka. Nauka <i>Deszczowej piosenki</i> . Akompaniament na kiju deszczowym	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 22–23, 57, 66 Piosenki: <i>Owocowy blues</i> ■ <i>Deszczowa piosenka</i> Dodatkowe nagranie: s. 23 – kij deszczowy	duże arkusze gazet, dzwonki chromatyczne ■ rolki po ręcznikach papierowych (długie i twarde), folia aluminiowa, szeroka taśma klejąca, kasza lub piasek, niebieski papier w dwóch odcieniach ■ bębenki, tamburyny, trójkąty, klaweszy
	Muzykujemy Nasze piosenki	11. Gramy w gazetowej orkiestrze. Piosenka <i>Trzy kurki</i> – śpiewanie i gra na dzwoneczkach. Dźwięki <i>c</i> (dolne) i <i>d</i> na dzwoneczkach – nuty na liniach	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 24–25, 66 Piosenka: <i>Deszczowa piosenka</i> Utwór: C. Saint-Saëns, <i>Akwarium</i> Dodatkowe nagranie: s. 25 – <i>Trzy kurki</i> Dodatkowe materiały: nuty <i>c</i> (dolne), <i>d</i> , <i>e</i> , <i>f</i> , <i>g</i> , <i>a</i> na pięciolinii	kije deszczowe ■ duże arkusze gazet ■ dzwonki chromatyczne
grudzień	Album muzyczny Muzykujemy Nasze piosenki	12. Dźwięk Mikołajowych śnięć. Dzwonki i janczary. Nauka piosenki <i>Dzwonki Mikołaja</i>	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 26–27, 57, 67 Materiały do muzyki: ✂ A Piosenki: <i>Sanna</i> ■ <i>Dzwonki Mikołaja</i> Dodatkowe nagranie: s. 26 – janczary	różne dzwonki i dzwoneczki (ceramiczne, szklane, metalowe), obrus lub inny duży kawałek tkaniny ■ plastikowe rurki lub cienkie rolki (np. po ręczniku papierowym), drucik, papier kolorowy, metalowe guziki i kapsle z obręczą ■ tamburyn, janczary, dzwonki chromatyczne
	Muzykujemy Nasze piosenki	13. Gramy synkopę. Świąteczne śpiewanie i granie. Nauka piosenki <i>Srebrne kolczyki</i>	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 28–29, 67 Piosenki: <i>Nie miały aniołki</i> ■ <i>Srebrne kolczyki</i>	elementy świątecznego wystroju klasy i choinki ■ trójkąty, bębenki, tamburyny, talerze, janczary wykonane przez uczniów

styczeń	Muzykujemy Nasze piosenki	14. Świąteczne granie i śpiewanie. Pastorałka <i>Kaczka pstra</i> – śpiewanie i gra na dzwoneczkach. Dudy – instrument ludowy	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 30–31, 68 Piosenka: <i>Srebrne kolczyki</i> Dodatkowe nagrania: s. 31 – <i>Kaczka pstra</i> ■ s. 30 – dudy Dodatkowy materiał: zdjęcie dud	dzwonki chromatyczne, bębniaki, trójkąty ■ nagrania kółek
	Muzykujemy Nasze piosenki	15. Jak pada śnieg? – zimowe improwizacje. Słuchanie muzyki poważnej. Nauka piosenki <i>Białe walczyki</i>	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 31, 50, 68 Piosenka: <i>Białe walczyki</i> Utwory: A. Vivaldi, <i>Cztery pory roku. Zima</i> cz. 1 i cz. 2 Dodatkowe nagrania: s. 31 – <i>Kaczka pstra</i> ■ s. 50 – instrumenty perkusyjne (marakasy, klawes, trójkąt, terkotka, werbel, tamburyn, talerze, kastaniety)	duże arkusze gazet ■ dzwonki chromatyczne, bębniaki, trójkąty ■ kastaniety, terkotki
	Muzykujemy Nasze piosenki	16. Wprowadzenie półnuty. Improwizowanie akompaniamentu do piosenki <i>Białe walczyki</i>	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 32 Materiały do muzyki: ✂ A, C Piosenka: <i>Białe walczyki</i>	trójkąty, klawes, tamburyny, bębniaki ■ długie paski białej krepy
	Muzykujemy Nasze piosenki	17. Wprowadzenie całej nuty. Zimowe śpiewanie dla babci i dziadka. Nauka piosenki <i>Kraina bajek</i>	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 33, 69 Materiały do muzyki: ✂ A Piosenki: <i>Piosenka dla babci</i> ■ <i>Sanna</i> ■ <i>Nie miały aniołki</i> ■ <i>Zegary</i> ■ <i>Dzwonki Mikotaja</i> ■ <i>Srebrne kolczyki</i> ■ <i>Kraina bajek</i>	talerze, bębniaki, trójkąty
luty	Muzykujemy Nasze piosenki	18. Gramy na dzwoneczkach wszystkie dźwięki gamy C-dur. Dźwięki <i>h</i> i <i>c</i> (górne) na dzwoneczkach – nuty na liniach. Piosenka <i>W murowanej piwnicy</i> – śpiewanie i gra na dzwoneczkach	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 34–35, 48, 69 Piosenka: <i>Kraina bajek</i> Dodatkowe nagranie: Zespół Pieśni i Tańca „Równica”, <i>W murowanej piwnicy</i> Dodatkowe materiały: s. 35 – <i>W murowanej piwnicy</i> ■ nuty na pięciolinii od <i>c</i> dolnego do <i>c</i> górnego	obrus lub inny duży kawałek tkaniny, bębniaki, trójkąt, dzwonki chromatyczne, klawes, marakasy, tamburyn ■ szarpańce, kije deszczowe
	Muzykujemy Album muzyczny	19. Dzwonki i klawiatura fortepianu. Słuchamy mistrza – Fryderyka Chopina	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 40–41, 52, 55 Materiały do muzyki: ✂ A Utwory: F. Chopin, <i>Życzenie</i> ■ F. Chopin, <i>Kontredans Ges-dur</i> Dodatkowe nagranie: Zespół Pieśni i Tańca „Równica”, <i>W murowanej piwnicy</i>	lekkie, zwiewne chusteczki lub paski krepy, lub kolorowe wstążeczki ■ pianino lub fortepian
marzec	Muzykujemy	20. Takt na trzy. Walce i walczyki. Piosenka <i>Wlazł kotek</i> – śpiewanie i gra na dzwoneczkach	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 36–37, 49 Materiały do muzyki: ✂ C Piosenka: <i>Białe walczyki</i> Utwór: P. Czajkowski, <i>Walc kwiatów</i> Dodatkowe nagrania: ćwiczenie 3 s. 37 ■ s. 37 – fortepian i skrzypce	bębniaki, dzwonki chromatyczne
	Muzykujemy Nasze piosenki	21. Na ludową nutę. Granie melodii na dzwoneczkach – <i>Zielony mosteczek</i> i <i>Pojedziemy na tów</i>	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 46–47, 70 Piosenka: <i>Przyszła do nas Pani Wiosna</i> Utwór: P. Czajkowski, <i>Walc kwiatów</i> Dodatkowe nagrania: s. 46 – <i>Pojedziemy na tów</i> ■ s. 47 – <i>Zielony mosteczek</i>	szarpańce, trójkąty, klawes, tamburyny, talerze, duże arkusze gazet ■ dzwonki chromatyczne

	Muzykujemy Nasze piosenki	22. Solmizacyjne nazwy dźwięków. Nauka piosenki <i>Polka-fasolka</i>	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 38–39, 47, 69, 70 Piosenka: <i>Polka-fasolka</i> Dodatkowe nagranie: s. 47 – <i>Zielony mosteczek</i>	kolorowa chusteczka na głowę ■ dzwonki chromatyczne
	Muzykujemy Album muzyczny	23. Hejnały. Trójdźwięki. Trąbka – instrument dęty	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, 42–43, 54–55 Materiały do muzyki: ✂ A Piosenka: <i>Polka-fasolka</i> Dodatkowe nagrania: ćwiczenie 2 s. 43 – trąbka ■ trąbka, melodia 2 ■ trąbka, melodia 4 ■ s. 54 – instrumenty dęte (flet poprzeczny, trąbka, flet prosty) ■ hejnał mariacki ■ orkiestra dęta	dzwonki chromatyczne
kwiecień	Album muzyczny Nasze piosenki	24. Wodne improwizacje. Nauka piosenki <i>Płynie Wisła, płynie. Wodny instrument</i>	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 56, 70 Piosenki: <i>Deszczowa piosenka</i> ■ <i>Płynie Wisła, płynie</i> Utwór: C. Saint-Saëns, <i>Akwarium</i>	8 jednakowych szklanek wypełnionych wodą ■ mapa Polski (lub mapa z <i>Albumu</i>) ■ szerokie pasy krepiny w kolorze wody z uchwytami z tektury
	Muzykujemy Album muzyczny Nasze piosenki	25. Głos najlepszym instrumentem. Granie na dzwonek melodii śpiewanki <i>Mam chusteczkę haftowaną</i>	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 44, 58–59, 70 Piosenki: <i>Płynie Wisła, płynie</i> ■ <i>Przybyli utani</i> Utwory: F. Chopin, <i>Życzenie</i> ■ S. Moniuszko, <i>Aria Skołuby</i> Dodatkowe nagranie: s. 44 – <i>Mam chusteczkę haftowaną</i>	chusteczka z materiału ■ dzwonki chromatyczne ■ nagrania utworów śpiewanych altem (z zasobów własnych nauczyciela lub z internetu)
maj	Album muzyczny Nasze piosenki	26. Hymn Unii Europejskiej. Nauka piosenki <i>Na majówkę, na wędrowną</i> . Gitara	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 48, 53, 55, 72, 73 Materiały do muzyki: ✂ A Piosenka: <i>Na majówkę, na wędrowną</i> Utwory: <i>Oda do radości</i> ■ Hymn Unii Europejskiej Dodatkowe nagrania: s. 53 – gitara klasyczna, gitara elektryczna	gwizdek ■ gitara
	Nasze piosenki	27. Zapraszamy mamy do śpiewania. Nauka piosenki <i>Tango dla taty i mamy</i>	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 71 Piosenki: <i>Na majówkę, na wędrowną</i> ■ <i>Tango dla taty i mamy</i> Utwory: C. Saint-Saëns, <i>Akwarium</i> ■ F. Chopin, <i>Kontredans Ges-dur</i> ■ P. Czajkowski, <i>Walc kwiatów</i>	klawesy, bębenek, tamburyn, trójkąt, marakasy ■ dzwonki chromatyczne
	Muzykujemy Nasze piosenki	28. Śpiewamy i gramy dla mam. Przygotowanie programu artystycznego. Melodia <i>Sto lat</i> na dzwonek	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 45 wybrane piosenki Utwory: C. Saint-Saëns, <i>Akwarium</i> ■ F. Chopin, <i>Kontredans Ges-dur</i> ■ P. Czajkowski, <i>Walc kwiatów</i> Dodatkowe nagranie: s. 45 – <i>Sto lat</i>	dzwonki chromatyczne ■ klawesy, bębenek, tamburyn ■ kwiaty żywe lub sztuczne (dla dziewczynek), papier kolorowy do wykonania muszek i taśmienki do ich zawiązania (dla chłopców)
	Muzykujemy Album muzyczny	29. Wszystko po krakowsku – tańczymy krakowiaka. Synkopa w krakowiaku	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 48, 70 Piosenka: <i>Płynie Wisła, płynie</i> Utwór: krakowiak w wykonaniu Zespołu Pieśni i Tańca „Nowa Huta” z Krakowa	instrumenty perkusyjne (bębenek, tamburyn, talerze, trójkąt, marakasy, szarpańce, kije deszczowe, dzwonki chromatyczne)

Album muzyczny	30. Muzyka pobudza fantazję dzieci. Artystyczne inspiracje muzyką klasyczną	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń, s. 61 Piosenka: <i>Nasza Lokomotywa</i> Utwór: L. van Beethoven <i>Dla Elizy</i>	zwiewne chusteczki dla każdego dziecka ■ tamburyny, klawesy, trójkąty, szarpańce, kije deszczowe
Album muzyczny Nasze piosenki	31. Co już wiemy o muzyce? Co umiemy zagrać?	Muzyka 2. Zeszyt ćwiczeń – wybrane strony wybrane piosenki Utwory: C. Saint-Saëns, <i>Akwarium</i> ■ F. Chopin, <i>Kontredans Ges-dur</i> ■ P. Czajkowski, <i>Walc kwiatów</i>	instrumenty perkusyjne (bębenek, tamburin, talerze, trójkąt, marakasy, dzwonki chromatyczne, szarpańce, kije deszczowe), instrument klawiszowy ■ rekwizyty do układu ruchowego
Muzykujemy Nasze piosenki	32. Koncert piosenek drugoklasisty. Ulubione piosenki i zabawy uczniów	wybrane piosenki i utwory	bębenek, tamburin, talerze, trójkąt, marakasy, dzwonki chromatyczne

SZCZEGÓŁOWE PLANY ZAJĘĆ

1 Kiedy potrzebna jest muzyka?

© VIII 1.1–4; 3.1–2, 3.5; 5.2

Przypomnienie instrumentów perkusyjnych. Nauka piosenki *Zagram dzieciom*. Układanie rytmu piosenki

Materiały: **M** s. 4–5, 48–49, 64 ✂ A, B **1** *Pora na muzykowanie* **2** *Zagram dzieciom* PIO 1A, PIO 1B
👛 instrumenty perkusyjne ■ foliowe woreczki do schowania elementów z wyprawki

Muzyczne powitanie w klasie 2

Nauczyciel wita dzieci, rytmizując tekst ósemkami:

Dorota Gellner, *Za drzwiami* (fragment)

Uczniowie powtarzają rymowanekę, jednocześnie klaszcząc w dłonie (ćwierćnutami). Następnie nauczyciel proponuje dzieciom, aby zmieniły rytm rymowanki. Dzieci indywidualnie prezentują swoje pomysły, które wszyscy powtarzają. Nowe rytmy uczniowie mogą wygrywać na poznanych instrumentach perkusyjnych – bębenu, tamburynie, trójkącie itp.

Przykładowe rytmy:

1 Przypomnienie piosenki z klasy 1 *Pora na muzykowanie*

Dzieci przypominają sobie piosenkę z klasy 1 wraz z jej układem ruchowym zgodnym z tekstem piosenki w refrenie. W drugiej zwrotce w ostatnim wersie zamieniamy słowo „pierwszaki” na „uczniowie” lub „dzieciaki”.

M Kiedy potrzebna jest muzyka? Swobodna rozmowa na podstawie doświadczeń dzieci, fotografii i zestawu słownictwa – zeszyt ćwiczeń, s. 48–49, s. 4

Nauczyciel inicjuje rozmowę na temat muzyki:

- ▶▶ Jakiej muzyki słuchałeś podczas wakacji? W jakich to było okolicznościach?
- ▶▶ Jakiej nowej piosenki się nauczyłeś?

Jeśli dzieci poznały nowe piosenki, nauczyciel prosi o ich zaśpiewanie.

Na zakończenie rozmowy dzieci oglądają fotografie na stronach 48 i 49, przedstawiające różne sytuacje, w których ludziom potrzebna jest muzyka.

Ćwiczenie 1

Uczniowie czytają polecenie ze strony 4 i decydują, które słowa podkreślą. Po wykonaniu ćwiczenia wybrani lub chętni uczniowie głośno odczytują podkreślone wyrazy.

2 **M** Słuchanie piosenki *Zagram dzieciom* – zeszyt ćwiczeń, s. 64, nagranie PIO 1A

Nauczyciel odtwarza nagranie piosenki. Dzieci słuchają tekstu, próbują nucić melodię. Następnie rozmawiamy o piosence:

- ▶▶ O jakich instrumentach śpiewa wokalistka?
- ▶▶ Co można zagrać na trójkącie? [Trójkąt to instrument perkusyjny. Gra rytmy.] Co można zagrać na dzwonkach (dzwoneczkach)? [Dzwonki to instrument perkusyjny, na którym można zagrać melodię.] Nauczyciel zapowiada dzieciom, że w klasie 2 będą poznawać nuty i grać melodie na dzwonkach.

Przypomnienie wyglądu i brzmienia znanych dzieciom instrumentów perkusyjnych

Nauczyciel prezentuje instrumenty perkusyjne poznane w klasie 1, np. bębenek, tamburyn, talerze, trójkąt, marakasy, dzwonki chromatyczne. Dzieci nazywają je, a następnie – rytmizując 1. zwrotkę piosenki *Zagram dzieciom* – grają na wybranych instrumentach. W zależności od tego, ile instrumentów jest w klasie, nauczyciel tworzy grupy uczniów. Każda grupa kolejno gra i rytmizuje tekst. Pozostałe dzieci wyklaskują rytm zwrotki. Uczą się w ten sposób jej słów na pamięć.

Nazywanie instrumentów perkusyjnych – zeszyt ćwiczeń, s. 4, i zestaw wycinanek ✂A

Ćwiczenie 2

Uczniowie dopasowują wycinanki z nazwami instrumentów. Potem po kolei odczytują głośno nazwy. Następnie wspólnie ustalamy, który wyraz w zdaniu należy skreślić. [melodię] Wszyscy razem głośno odczytują powstałe zdanie. [Na tych instrumentach gramy rytm.]

talerze
werbel
trójkąt
marakasy
tamburyn

Przypomnienie podstawowych wartości rytmicznych i pauzy ćwierćnotowej – zeszyt ćwiczeń, s. 5, i zestaw wycinanek ✂B

Dzieci wycinają elementy ze strony B (kartoniki z ćwierćnutami, ósemkami i pauzami ćwierćnotowymi).

- ▶▶ Wyklaskaj rytm do słów: „Zaraz siądę sobie w kącie” z piosenki *Zagram dzieciom*.
- ▶▶ Odwróć kartoniki żółtą stroną na wierzch. Spróbuj ułożyć z kartoników rytm, który wyklaskateś. [dwie ósemki, sześć ćwierćnut i jedna pauza ćwierćnotowa]

Na zakończenie nauczyciel prosi o odwrócenie kartoników na drugą stronę i przypomina, jak nazywają się zapisane tam wartości rytmiczne.

Uczniowie przechowują elementy w foliowej torebce ze strunowym zapięciem. Z tymi materiałami będziemy pracować przez cały rok szkolny.

2 Nauka piosenki *Zagram dzieciom* – nagranie PIO 1A lub PIO 1B

Dzieci ponownie słuchają piosenki. Nucą melodię. Następnie, powtarzając jak echo za nauczycielem, rytmizują tekst zwrotki (po jednym wersie). Przy kolejnych powtórzeniach nauczyciel może wypełniać przedtakt i pauzy ćwierćnutami (tzn. zanim zacnie się rytmizować tekst, nauczyciel gra trzy ćwierćnuty, a potem na każdą pauzę po jednej ćwierćnutcie).

Słuchając piosenki kolejny raz, dzieci mogą nucić melodię zwrotek i wyklaskiwać ich rytm. Podobnie ćwiczymy rytm refrenu, zwracając uwagę na ostatnie takty, które są trudniejsze.

Podczas ponownego odtwarzania piosenki dzieci próbują ją śpiewać. Mogą przy tym naśladować gestem grę na trójkącie i na dzwonkach.

Kiedy piosenka jest już dobrze opanowana, nauczyciel wyznacza kilkoro dzieci do akompaniowania na trójkątach i talerzach. Uczniowie grają tradycyjnie dwoma talerzami lub pałeczką na jednym – co da lepszy efekt.

Trójkąty grają dwa razy w takcie – na raz i na trzy, a talerze – tylko na raz.

2 Wokół nas wszystko gra

Ⓢ VIII 1.1–3; 2.2, 2.4; 3.1, 3.5; 4.1–2

Poznanie piosenki *Podajmy sobie ręce*. Rozpoznawanie dźwięków z otoczenia

Materiały: **M** s. 5–7, 64 ✂ A **2** *Zagram dzieciom* PIO 1A, PIO 1B ■ *Podajmy sobie ręce* PIO 2A, PIO 2B ■ s. 6, ćwiczenie 1 – dźwięki MUZ 12 ■ s. 6, ćwiczenie 2 – dźwięki MUZ 13 ■ s. 7, ćwiczenie 3 – dźwięki MUZ 14–17 obrus lub inny duży kawałek tkaniny i przedmioty codziennego użytku, które można wykorzystać jako źródła dźwięków ■ bębenek, marakasy, trójkąt, tamburyn

Zabawa integracyjna połączona z ćwiczeniami wokalnno-dykcyjnymi

Nauczyciel rozpoczyna zajęcia od muzycznego przedstawiania się dzieci stojących kołem. Każdy uczeń dowolnie rytmizuje swoje imię, klaszcząc, tupiąc, pstrykając palcami itp. Wszyscy powtarzają usłyszany rytm i gest.

 ✂ **M** **Ćwiczenie wokalne na melodię śpiewanki *Panie Janie*** – zeszyt ćwiczeń, s. 5, zestaw wycinanek ✂ A i elementy z wyprawki

Nauczyciel śpiewa piosenkę *Panie Janie*. Dzieci powtarzają za nim kolejne fragmenty tak długo, aż nauczą się śpiewanki w całości. Nauczyciel zwraca uwagę na prawidłowe oddychanie i wymowę samogłosek, w szczególności *a*. Dzieci wyklaskują rytm tej śpiewanki.

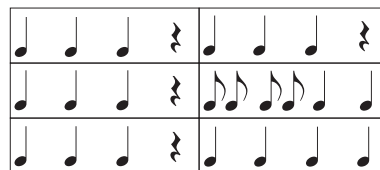
Następnie uczniowie wyjmują kartoniki z wartościami rytmicznymi i próbują ułożyć ten rytm. Nauczyciel podpowiada i koryguje błędy. Dzieci mogą zacząć od układania kartoników żółtą stroną do góry, a potem odwrócić je nutami do góry. W tym momencie nie trzeba dokładać kresek taktowych.

Ćwiczenie 3

Na zakończenie dzieci porównują swoje układy z ćwiczeniem w zeszycie ćwiczeń. Następnie dobierają odpowiednie wycinanki z nutami i wklejają je pod odpowiednie takty.

Przy tym ćwiczeniu nauczyciel przypomina (lub robią to uczniowie, którzy pamiętają ćwiczenia z klasy 1), w jaki sposób oznacza się metrum, takty i zakończenie zapisu nutowego oraz znak powtórzenia. Dzieci mogą wyjąć odpowiednie kartoniki z wyprawki i do ułożonego przez siebie rytmu dodać metrum, kreski taktowe i zakończenie utworu lub znak powtórzenia (podobnie jak w zeszycie ćwiczeń).

Na koniec dzieci odczytują napisy w ramce u góry strony 5. Nauczyciel przypomina, że dwie ósemki przypadają na jedną ćwierćnutę.

 2 **Przypomnienie piosenki *Zagram dzieciom* – akompaniament perkusyjny** – nagranie PIO 1A lub PIO 1B

Dzieci śpiewają poznaną wcześniej piosenkę z towarzyszeniem nagrania z płyty (wokalnego lub tylko instrumentalnego). Akompaniują sobie na trójkątach i talerzach, podobnie jak na poprzedniej lekcji.

 Wysłuchiwanie dźwięków otoczenia

Nauczyciel gromadzi w klasie przedmioty codziennego użytku, które wydają ciekawe dźwięki, np. sztucce, klucze, kartki, talerze, szklanki, kapcie, rolki po papierze toaletowym, plastikowe butelki, kubki po jogurcie, a ponadto obrus lub duży kawałek tkaniny.

Dzieci siedzą kręgiem i wsłuchują się w dźwięki otoczenia. Nazywają ich źródła. Następnie nauczyciel, korzystając z przyniesionych przedmiotów, prezentuje sekwencje dźwięków. Aby dzieci nie widziały, co „gra”, nauczyciel ukrywa się za parawanem zrobionym na przykład ze stolika uczniowskiego przykrytego obrusem.

Początkowo prezentowane sekwencje dźwięków nie powinny się składać z więcej niż trzech różnych odgłosów, na przykład:

- dzwonienie kluczami ■ gnienie papieru ■ brzękanie sztuczkami;
- uderzanie rolką o rolkę papierową ■ pstrykanie w kubek po jogurcie ■ dzwonienie kluczami.

Zadaniem dzieci jest zapamiętanie i odtworzenie takiego samego układu dźwięków. Przy kolejnych powtórzeniach uczniowie sami mogą zadawać dźwiękowe zagadki kolegom.

- **2 M** **Wysłuchiwanie i rozpoznawanie dźwięków otoczenia** – zeszyt ćwiczeń, s. 6, zestaw wycinanek A i nagrania MUZ 12–13

Ćwiczenie 1

Nauczyciel odtwarza nagranie dźwięków. Dzieci, patrząc na obrazki w zeszycie ćwiczeń, wyszukują i zaznaczają, co wydało taki odgłos.

Ćwiczenie 2

Dzieci przygotowują wycinanki. Następnie słuchają sekwencji dźwięków i – zgodnie z poleceniem – nakleją obrazki w odpowiednich miejscach. W razie wątpliwości odgłosy odtwarzane są powtórnie.

Wybrane dziecko prezentuje swoje zadanie, a pozostałe dzieci sprawdzają, czy wykonały ćwiczenie tak samo.

- **2 M** **Wysłuchiwanie i rozpoznawanie dźwięków wydawanych przez instrumenty** – zeszyt ćwiczeń, s. 7, i nagrania MUZ 14–17

Ćwiczenie 3

Dzieci wysłuchują z płyty CD rytmów granych na różnych instrumentach perkusyjnych i rysują linie łączące zapis rytmiczny z instrumentem, na którym zagrano dany rytm.

Na zakończenie odtwarzają podane rytmy na instrumentach wykorzystanych w nagraniu (bębenku, marakasach, trójkącie, tamburynie).

- 2 M** **Nauka piosenki *Podajmy sobie ręce*** – zeszyt ćwiczeń, s. 64, i nagranie PIO 2A
Dzieci słuchają piosenki, siedząc kręgiem. Nuca jej melodię. Następnie rozmawiają o treści.
Słuchając piosenki kolejny raz, uczniowie podają sobie ręce podczas odtwarzania refrenu.
Dzieci uczą się piosenki, najpierw rytmizując tekst, potem śpiewając fragmenty wraz z wokalistką.

- **2 M** **Odtwarzanie akompaniamentu do piosenki *Podajmy sobie ręce*** – zeszyt ćwiczeń, s. 7, i nagranie PIO 2A lub PIO 2B

Ćwiczenie 4

Dzieci odczytują wypowiedź papugi Sylaby. Rozmawiają o tym, jaki może być akompaniament do poznanej właśnie piosenki. Odczytują zapis nutowy będący propozycją akompaniamentu. Ustalają, jakie instrumenty są potrzebne (np. bębenek i trójkąt) oraz jaki rytm zostanie zagrany na jednym, a jaki – na drugim instrumencie.

Wybrana grupa dzieci gra najpierw rytm na trójkątach, a potem druga grupa – na bębenkach. Kolejny etap ćwiczenia to wspólna gra obu tych grup. Następnie dzieci śpiewają piosenkę, a grupy „muzyków” akompaniują.

Należy kilka razy zmieniać dzieci w grupach, tak aby każdy uczeń miał możliwość zagrania na wybranym instrumencie. W ten sposób dzieci utrwalały znajomość piosenki i jednocześnie bawią się grą na instrumentach.

3 Muzyka naśladuje przyrodę

Ⓢ VIII 1.1–5, 1.7; 2.2, 2.4; 3.1, 3.5; 4.1

Co potrafią instrumenty?

Materiały: **M** s. 62–63 ✂ A **1** M. Musorgski, *Bydło* (z cyklu *Obrazki z wystawy*) **2** *Zagram dzieciom* PIO 1B ■ *Podajmy sobie ręce* PIO 2A, PIO 2B ■ L.C. Daquin, *Kukułka* UTW 1 ■ N. Rimski-Korsakow, *Lot trzmiela* UTW 3 instrumenty perkusyjne ■ nagranie O. Respighi, *Kura*

Zabawa ze śpiewanką *Panie Janie*

Dzieci siadają kręgiem na dywanie. Nauczyciel staje w środku i dyryguje. Dzieci śpiewają *Panie Janie*. Kiedy nauczyciel wolno wznosi ręce do góry, śpiewają coraz głośniej, a kiedy (również wolno) opuszcza ręce w dół – coraz ciszej. Kiedy dotknie podłogi – przestają śpiewać. Następnie na dyrygenta wyznaczamy ucznia. Zabawę można powtórzyć kilkakrotnie z coraz to innymi dyrygentami.

2 **Powtórzenie piosenki *Zagram dzieciom*** – nagranie PIO 1B

Dzieci śpiewają piosenkę z nagraniem instrumentalnym. Podczas śpiewania naśladują grę na trójkącie i dzwonekach albo w kilkuosobowych grupach akompaniują na tych instrumentach. Wybrani uczniowie mogą solo śpiewać zwrotki.

Naśladowanie dźwięków z otoczenia za pomocą instrumentów perkusyjnych

Nauczyciel przygotowuje zestaw instrumentów perkusyjnych. Dzieci próbują ustalić, za pomocą jakich instrumentów perkusyjnych można odegrać:

- odgłos butów na drewnianej podłodze, odgłos trzepania dywanu (bębenkiem);
- śpiew ptaka, dzwonek telefonu, dzwonek do drzwi (trójkątem lub dzwonekami chromatycznymi);
- dźwięk, jaki wydaje pokrywka, gdy przykrywa się garnek (talerzami);
- dźwięk rozsypywanych sztućców lub kluczy (tamburynem);
- dźwięk przesypywanej kaszy lub grochu (marakasami).

Należy pozwolić dzieciom na dowolne dobieranie instrumentów. Ważne jest, aby każde dziecko mogło swój wybór uzasadnić, czyli zagrać dany odgłos na wybranym instrumencie.

1 **2** **M** **Słuchanie fragmentów utworów muzycznych** – zeszyt ćwiczeń, s. 62–63, zestaw wycinanek ✂ A, nagrania UTW 1, 3

  Dzieci oglądają obrazki i ustalają, co się na nich znajduje – kura, kukułka, trzmiel i krowy. Następnie odtwarzamy jeden z utworów, np. *Kukułkę*.

Uczniowie zastanawiają się, który obrazek pasuje do odtwarzanej muzyki, jaki naśladowała odgłos (w tym wypadku było to kukanie kukułki). Wyszukują właściwą wycinankę i przyklejają tytuł utworu.

Uczniowie odczytują imię i nazwisko kompozytora. Dalej postępujemy podobnie, przy czym nagranie O. Respighiego *Kura* nauczyciel odtwarza z zasobów internetu (lub własnej płyty), a nagranie M. Musorgskiego *Bydło* z płyty dla klasy 1.

i Louis Claude Daquin (czyt. lui kłod dakę) – kompozytor francuski, działający w epoce baroku (w XVIII w.), mistrz gry na organach i klawesynie. Dobrze znana jest jego miniatura *Kukułka*, naśladująca dźwięki wydawane przez tego ptaka. Daquin był cudownym dzieckiem, które w wieku sześciu lat występowało przed królem Francji Ludwikiem XV. Kiedy miał dwanaście lat, został organistą.

Nikołaj Rimski-Korsakow (1844–1908) pochodził z rosyjskiej rodziny arystokratycznej. Był genialnym muzykiem samoukiem. Gdy miał sześć lat, rozpoczął lekcje gry na fortepianie, jak zresztą większość dzieci żyjących w tamtych czasach. Wkrótce potem grał w orkiestrze nadwornej domu Rimskich-Korsakowów. Po ukończeniu Cesarskiej Szkoły Marynarki Wojennej w Petersburgu został oficerem. Wtedy też zaczął komponować muzykę. Słynny *Lot trzmiela* pochodzi z opery *Bajka o carze Sattanie* (1900) – łabędzica zamienita carewiczka w trzmiela, aby mógł polecieć do swojego ojca.

(źródła: T. Chylińska, S. Haraschin, B. Schäffer, *Przewodnik koncertowy*, wyd. PWM, Kraków 1980, *Muzyka dla małych*, wyd. National Geographic, Warszawa 2011)

Kura
Bydło
Lot trzmiela
Kukułka

Modest Musorgski (1839–1881) urodził się w bogatej rodzinie Musorgskich. Porzucił karierę oficera, aby zająć się muzyką. *Obrazki z wystawy* to najpopularniejszy utwór Musorgskiego stanowiący cykl 10 miniatur fortepianowych z 1874 r. Dzieło zostało zainspirowane wystawą akwarel i rysunków Wiktora Hartmanna, zorganizowaną niedługo po jego śmierci. Musorgski mocno przeżył niespodziewane odejście przyjaciela. Szczególnie 10 obrazów Hartmanna zrobiło wrażenie na kompozytorze; każdemu z nich poświęcił jedną miniaturę. Jest wśród nich *Bydło* – wielki drabiniasty wóz na ciężkich, zgrzytających kołach, ciągniony przez parę wołów, przesuwają się przed patrzącymi (i słuchającymi). Melodia unosząca się nad ciężkim stąpaniem zwierząt (ilustrowanym przez basy) ma cechy pieśni ludowej – śpiewanej przez woźnicę.

(źródło: T. Chylińska, S. Haraschin, B. Schäffer, *Przewodnik koncertowy*, wyd. PWM, Kraków 1980)

Ottorino Respighi – włoski kompozytor przełomu XIX i XX w., muzykolog i dyrygent, uznawany za jedną z najważniejszych postaci włoskiej muzyki instrumentalnej początku XX w. Będąc muzykiem teatrów cesarskich w Petersburgu, poznał Rimskiego-Korsakowa. Respighi był wielbicielem muzyki dawnej – z XVII i XVIII w. – stała się ona inspiracją do skomponowania suity *Ptaki*. Kompozycja składa się z instrumentacji i parafraz krótkich utworów klawesynowych. Suita ta została przerobiona na balet, wykonany po raz pierwszy w Rzymie w 1934 r. Utwór *Kura* pochodzi właśnie z tej *Suity*.

(źródło: T. Chylińska, S. Haraschin, B. Schäffer, *Przewodnik koncertowy*, wyd. PWM, Kraków 1980).

2 Ruchowe opracowanie piosenki *Podajmy sobie ręce* – nagranie PIO 2A lub PIO 2B

Dzieci stają kręgiem i śpiewają piosenkę, wykonując następujący układ ruchowy:

- „Chociaż świat dokoła dziwny jest i wielki” – zataczają ramionami przed sobą duże koła;
- „A my tacy mali, mali jak kropelki” – kucają i układają dłońmi kształt kropli;
- refren – chwytają się za ręce i poruszają po obwodzie koła, w połowie refrenu zmieniają kierunek ruchu;
- „zniknie dobra wróżka” – pstrykają palcami;
- „wpadnie do fartuszka” – udają, że ją łąpią do fartuszka, który mają na sobie;
- trzecia zwrotka – rysują rękami góry, drogę i chmurę.

4 Muzyczne znaki

© VIII 1.2–3, 1.6; 2.2, 2.4; 3.2, 3.5; 5.2

Przypomnienie poznanych wartości rytmicznych i innych muzycznych znaków. Nauka piosenki *Walczyk o książkę*

Materiały: **M** s. 8–9, 65 **A** 2 *Podajmy sobie ręce* PIO 2A, PIO 2B ■ *Walczyk o książkę* PIO 3A, PIO 3B
 instrumenty perkusyjne

Zabawa ruchowo-rytmiczna – uwrażliwienie na metrum

Nauczyciel gra na bębnie. Dzieci poruszają się zgodnie z podanym rytmem.

1) W metrum na dwa nauczyciel gra ósemki, akcentując (głośniejszym uderzając) na raz. Dzieci biegają swobodnie po sali.

2) W metrum na cztery nauczyciel gra ćwierćnuty, (głośniejszym uderzając) na raz. Dzieci maszerują w koło.

Zabawę należy powtórzyć kilka razy, aby dzieci usłyszały zmiany w akcencie metrycznym.

Na zakończenie ustalamy, jakie było metrum granych rytmów. Nauczyciel gra jeszcze raz obydwa rytmy, a dzieci klaszczą ćwierćnuty, próbując akcentować na raz. Podsumowaniem będzie stwierdzenie, że rytm do biegania był na dwa, a do maszerowania – na cztery.

2

Przypomnienie piosenki *Podajmy sobie ręce* – nagranie PIO 2A lub PIO 2B

Dzieci śpiewają pierwszą zwrotkę piosenki, klaszcząc na raz. Ustalają metrum. [na cztery] Następnie śpiewają refren, na raz uderzając się w uda. Nauczyciel zwraca uwagę, by dzieci uderzyły na drugą sylabę w słowie *podajmy* (w refrenie jest przedtakt).

M

Powtórzenie muzycznych znaków poznanych w klasie 1 – zeszyt ćwiczeń, s. 8, zestaw wycinanek

A i elementy z wyprawki

Ćwiczenie 1

Dzieci odczytują polecenie. Dobierają odpowiednie znaki do podpisów. Przypominają ich znaczenie.

Następnie, korzystając z kartoników z wyprawki, układają rytmy w wybranym metrum. Na koniec wybierają dowolny instrument perkusyjny i grają swój rytm. Każdorazowo pozostałe dzieci powtarzają rytm kolegi, klaszcząc lub stukając nogą o podłogę.

		4 4
2 4		

M

Uzupełnianie kresek taktowych w podanych rytmach – zeszyt ćwiczeń, s. 9**Ćwiczenie 2**

Zanim dzieci odczytają polecenie, warto przypomnieć, czym w muzyce jest takt i do czego służą kreski taktowe.

Takt – odcinek stale powtarzającego się schematu metrycznego w danym utworze lub jego części. Kreska taktowa – pionowa linia oddzielająca poszczególne takty.

Przed wykonaniem zadania uczniowie ustalają, ile ćwierćnut mieści się w takcie na dwa [2 ćwierćnuty], a ile w takcie na cztery. [4 ćwierćnuty] Podповідzią są liczby umieszczone nad zapisem nutowym. Następnie dzieci ołówkiem rysują kreski taktowe.

Zwracamy uwagę uczniów na to, o czym przypomina papuga Sylaba. Można przy tym wykonać następujące ćwiczenie. Klasę dzieli się na dwie grupy – jedna ma grać ćwierćnuty, a druga jednocześnie ósemki (na dowolnym instrumencie). Nauczyciel dyryguje, podając tempo.

Aby ćwiczenie się udało, należy osobno poćwiczyć z grupą grającą ćwierćnuty i osobno – z tą grającą ósemki. A dopiero później połączyć obie grupy.

2

M

Nauka piosenki *Walczyk o książkę* – zeszyt ćwiczeń, s. 65, i nagranie PIO 3A lub PIO 3B

Nauczyciel odtwarza nagranie piosenki. Dzieci słuchają i próbują nucić melodię.

- ▶▶ Ile dzieci śpiewa tę piosenkę? Jak myślisz, kto to jest? [chłopiec i dziewczynka]
- ▶▶ O czym jest piosenka? Co ważnego jest w czytaniu książek?
- ▶▶ Czym jest książka? Wskaż odpowiedź w tekście piosenki na s. 65.

Piosenka – jak to walczyk – jest w rytmie na trzy. Można o tym wspomnieć dzieciom, ale omawiać metrum trzy czwarte będziemy później.

Wyjaśniamy tytuł piosenki, odwołując się do tańca klasycznego, jakim jest walc. Można pokazać dzieciom podstawowy krok walca i zaproponować swobodny taniec podczas odtwarzania nagrania. Uczniowie mogą jednocześnie nucić melodię. Osluchają się przy tym z piosenką.

Walc jest tańcem wirowym pochodzenia niemieckiego, o umiarkowanym tempie, w metrum $\frac{3}{4}$.

Przy kolejnym słuchaniu piosenki można zaproponować dzieciom powtarzanie recytatywów w każdej zwrotce (zakończeń drugich wersów – „magiczną moc”, „gdy źle jest nam”, „w deszczowy dzień”).

Podczas nauki piosenki dzieci mogą korzystać ze słów w zeszycie ćwiczeń. Słuchając nagrania, a jednocześnie śledząc wzrokiem tekst, zauważają, że pierwsze cztery wersy pełnią funkcję refrenu, od którego zaczyna się piosenka, a później jest on powtarzany po każdej z trzech zwrotek.

Na początku uczniowie powtarzają kolejne wersy refrenu, rytmizując tekst. Następnie nucą lub próbują śpiewać. Nauczyciel może śpiewać solo po kawałku, a dzieci powtarzają za nim jak echo. Później śpiewają cały refren.

Kiedy refren jest już dobrze opanowany, można zaproponować dzieciom zadawanie pytań zgodnie z tekstem 1. i 2. wersu. Najpierw śpiewają chłopcy: „Czy lubisz czytać, mała panienko?”, a potem dziewczęta: „Czy lubisz czytać, kolego mój?”. Kolejne wersy śpiewają wszyscy razem.

Podobnie uczymy zwrotek – uczniowie powtarzają jak echo po nauczycielu, rytmizują tekst i śpiewają po małym kawałku.

5 Co potrafi muzyka?

Ⓟ VIII 1.1, 1.4–7; 2.2, 2.4; 3.2; 4.6; 5.2

Gramy na dzwonekach

Materiały: **M** s. 9, 51, 60–61 **1** *Pora na muzykowanie* ■ A. Vivaldi, *Cztery pory roku. Zima*, cz. 1 ■ M. Musorgski, *Taniec piskląt w skorupkach* (z cyklu *Obrazki z wystawy*) **2** *Walczyk o książkę* PIO 3A, PIO 3B ■ s. 51 – dzwonki MUZ40 ■ s. 51 – ksylofon MUZ41 ■ P. Czajkowski, *Walc kwiatów* UTW10 instrumenty perkusyjne, w tym dzwonki chromatyczne ■ W.A. Mozart, *Buteczka z masłem* lub G. Gershwin, *Błękitna rapsodia*

1 Śpiewanie piosenki *Pora na muzykowanie*

Na powitanie dzieci przypominają piosenkę *Pora na muzykowanie* z 1 klasy. Śpiewają ją zgodnie z ruchami dyrygenta. Jeśli wznosi on powoli ręce do góry – dzieci śpiewają coraz głośniej, jeśli ręce powoli opuszcza – wtedy piosenka powinna brzmieć coraz ciszej. Można dodać jeszcze inne gesty, np. *forte* – dłoń otwarta, *piano* – wszystkie palce zetknięte razem. Na zakończenie dzieci ustalają metrum piosenki.

M **Uzupełnianie brakującego metrum w podanych rytmach** – zeszyt ćwiczeń, s. 9

Ćwiczenie 3

Uczniowie liczą ćwierćnuty w pierwszych taktach zapisów rytmów. Uzupełniają brakujące oznaczenie metrum – zgodnie ze znakami muzycznymi na sąsiedniej stronie. Następnie wybrane dzieci grają podane rytmy, na przykład na bębnie i na klawesach. Pozostali uczniowie powtarzają.

Układanie rytmów z kartoników z wartościami rytmicznymi – elementy z wyprawki

Uczniowie, korzystając z kartoników z nutami, układają różne rytmy w metrum na 4 i na 2. Mogą próbować układać rytm piosenki, którą śpiewały na początku zajęć. Następnie pojedynczo wyklaskują ułożone rytmy, a pozostali dzieci powtarzają. Uczniowie mogą również zamieniać się miejscami i wyklaskiwać rytmy ułożone przez kolegów.

Swobodna zabawa dzwonekami – różne sposoby gry i uzyskiwania brzmienia dźwięków

Przed rozpoczęciem korzystania z instrumentu przekazujemy dzieciom ogólne zasady dotyczące dyscypliny podczas wspólnego grania. Przede wszystkim ustalamy sygnały, np. klaśnięcie w dłoń – rozpoczyna ćwiczenie, pałeczka uniesiona w górę – kończy ćwiczenie, a wówczas wszystkie dzieci przestają grać i słuchają nauczyciela. Ustalone reguły powinny obowiązywać podczas każdego ćwiczenia z wykorzystaniem dzwoneczków. Uniknie się w ten sposób chaosu i wzmocni koncentrację dzieci na nauce gry.

Dzwonki to instrument perkusyjny, na którym można grać melodie. Bywa mylnie nazywany cymbałkami, tymczasem cymbały to zupełnie inny instrument – ma struny, na których gra się za pomocą pałek przypominających młoteczki. Dzwonki otrzymały swoją nazwę nie ze względu na kształt, ale w związku z brzmieniem przypominającym dźwięk dzwoneczków. Podobny dźwięk ma trójkąt, ale na nim nie można zagrać melodii. Dzwonki składają się z różnej wielkości sztabek, ułożonych od najdłuższej do najkrótszej, dających dźwięki od najniższego do najwyższego. Dzwonki można usłyszeć też w utworach symfonicznych i operowych. Dźwięk dzwoneczków wykorzystał sławny polski kompozytor operowy Stanisław Moniuszko w *Arii z kurantem* w operze *Straszny dwór*. Melodię z kurantem wygrywa stary zegar, co naśladują właśnie dzwonki.

(na podstawie: M. Marcinkowskiej *Mała orkiestra. Przewodnik dla dzieci o muzyce*, wyd. „Publicat”, Poznań 2010)

Nauczyciel rozdaje dzieciom dzwonki i poleca, aby obejrzały instrument. Następnie uczniowie próbują zagrać dowolne dźwięki w sposób dyktowany kolejno przez nauczyciela: palcem, ołówkiem, gumką, inny (wymyślony przez siebie), i na koniec pałeczką – uderzając delikatnie, uderzając mocno, trzymając pałeczkę jak tyżkę, jak ołówek, jak patyk, uderzając po kolei w sztabki, w najdłuższą, a potem w najkrótszą.

Podsumowując ćwiczenie, nauczyciel rozmawia z dziećmi o ich spostrzeżeniach dotyczących gry na nowym instrumencie:

- ▶▶ Czym gra się najlepiej?
- ▶▶ Kiedy dzwonki brzmią najładniej? Jak powinno się trzymać pałeczkę?
- ▶▶ Kiedy dźwięk jest najwyższy? [na najkrótszej sztabce] Jaki dźwięk jest na najdłuższej sztabce? [najniższy]

Podczas rozmowy nauczyciel lub wybrane dziecko demonstruje różne sposoby gry.

2 M Słuchanie brzmienia dzwonek i ksylofonu – zeszyt ćwiczeń, s. 51, i nagrania MUZ 40, 41

Nauczyciel prezentuje dwa nagrania instrumentów perkusyjnych, na których można zagrać melodie. Dzieci oglądają przy tym fotografie na s. 51.

- Ksylofon ma na poziomej ramie ułożone w kilku rzędach drewniane listewki różnej wielkości, w które grający uderza drewnianymi pałeczkami w kształcie tyżeczek.

M Poznanie muzycznych sposobów gry, dynamiki i ich oznaczania w zapisie nutowym – zeszyt ćwiczeń, s. 60–61

Dzieci oglądają zapisy nutowe w zeszycie ćwiczeń. Na s. 60 przypomniano elementy dynamiki, poznane w klasie 1, takie jak: *piano* (cicho), *forte* (głośno), *crescendo* (coraz głośniej) i *diminuendo* (coraz ciszej). Wybrane dzieci demonstrują na dzwonekach elementy dynamiki, grając cicho, głośno, coraz ciszej i coraz głośniej.

Następnie (na s. 61) poznają nowe sposoby zapisu gry – *glissando* (przypominające „ślizganie się” się po dźwiękach) i *staccato* (krótkie, oderwane od siebie dźwięki). Bardzo dobrze można takie brzmienia zademonstrować na dzwonekach:

- *glissando* – przeciągamy pałeczką przez sztabki w górę lub w dół od określonego dźwięku dolnego (np. c) do górnego (np. d);
- *staccato* – gramy tak, jakby pałeczka podskakiwała na sztabkach; dźwięk brzmi krótko, ponieważ pałeczka po uderzeniu jest szybko odrywana.

Każde dziecko może popробować zagrać na dzwonekach *glissando*, a potem *staccato*.

Zabawa rytmiczno-ruchowa utrwalająca znajomość określeń dynamiki i różnych sposobów gry – nagranie UTW 10

1 2 Dzieci słuchają gry nauczyciela i chodzą po sali w umówiony sposób:

- *piano* – na ugiętych nogach;
- *forte* – z wysoko uniesionymi kolanami;
- *crescendo* – na ugiętych nogach, wznosząc powoli się aż do wysoko unoszonych kolan;
- *diminuendo* – od marszu z podnoszeniem kolan do skradania się na ugiętych nogach;
- *glissando* – szybkim ruchem obracają się wokół siebie (robią piruet) lub ślizgają się po podłodze (jeśli to możliwe);
- *staccato* – podskakują.

Podobne ćwiczenie można wykonać, wykorzystując nagrania muzyki klasycznej:

- *staccato* – M. Musorgski, *Taniec piskląt w skorupce* – płyta dla klasy 1;
- *crescendo* – A. Vivaldi, *Cztery pory roku. Zima*, cz. 1 (początkowy fragment) – płyta dla klasy 1;
- *glissando* – P. Czajkowski, *Walc kwiatów* (początek) – płyta dla klasy 2 – UTW 10, a także W.A. Mozart, *Buteczka z masłem* lub G. Gershwin, *Błękitna rapsodia* (początek utworu) – nagrania własne nauczyciela lub znalezione na przykład na stronie internetowej www.muzykotekaskzolkna.pl.

2 ■ **Powtórzenie i utrwalenie piosenki *Walczyk o książkę*** – nagranie PIO 3A lub PIO 3B

Na zakończenie lekcji dzieci śpiewają *Walczyk o książkę*.

Nauczyciel może powiedzieć, że melodia śpiewana przez solistów wykonywana jest *legato*, czyli w sposób łączący dźwięki (w odróżnieniu od *staccato*).

Możemy dzieciom zaproponować solowe śpiewanie pytań zamieszczonych w refrenie (pierwsze dwa wersy). Zwracamy uwagę na płynną, śpiewną realizację melodii, czyli *legato*. Z kolei drugi wers w każdej zwrotce może być recytowany *staccato*.

6 ■ Śpiewamy dla nauczycieli

Ⓟ VIII 1.6; 2.2–4; 5.2, 5.3

Nauka piosenki *Słowa dla naszej Pani. Klucz wiolinowy. Nuty na polach i liniach*

Materiały: **M** s. 10–11, 65 **2** *Słowa dla naszej Pani* PIO 4A, PIO 4B ■ pięciolinia MUZ 1–2 dzwonki chromatyczne ■ trójkąty

Muzyczne powitanie na dźwiękach *sol (g)* i *mi (e)*

Nauczyciel rozpoczyna zajęcia od zaśpiewania na dźwiękach *g g e* powitania: „Witam was”. Dzieci odpowiadają, śpiewając chórem: „Witamy panią” na dźwiękach *g e e g e*. Nauczyciel podaje te melodie, grając na dzwonkach chromatycznych.

Następnie dzieci mogą układać krótkie teksty do melodii utworzonych za pomocą tych dwóch dźwięków. Ułożona przez wybrane dziecko śpiewanka powtarzana jest przez całą klasę.

W ćwiczeniu tym można się odwołać do znanych dzieciom z klasy 1 melodii ćwiczonych w ramach tematu: *Dźwięki mi i sol*.

2 **M** **Co otwiera muzykę? – przypomnienie klucza wiolinowego** – zeszyt ćwiczeń, s. 10 i materiały MUZ 1–2

Ćwiczenie 1

Dzieci czytają polecenie i oglądają obrazki. Szukają kluczy pasujących do zamków. Wskazują też klucz wiolinowy i pięciolinie. Nauczyciel przypomina, że klucz wiolinowy otwiera melodię (lub dzieci odczytują słowa papugi Sylaby).

Następnie uczniowie ćwiczą pisanie klucza wiolinowego, zaczynając od kreślenia znaku w powietrzu zgodnie z demonstracją nauczyciela, na plecach kolegi, gumką na ławce. A na koniec otówkiem po śladzie na pięciolinii.

2 **M** **Nauka piosenki *Słowa dla naszej Pani*** – zeszyt ćwiczeń, s. 65, i nagrania PIO 4A i PIO 4B

Dzieci słuchają piosenki. Rozmawiają o jej treści w związku ze zbliżającym się Dniem Edukacji Narodowej, potocznie zwanym Dniem Nauczyciela. Wyodrębniają części piosenki – zwrotki i refren. Następnie słuchają ponownie, wyklaskując rytm na raz w celu ustalenia metrum piosenki.

W tej piosence w metrum na cztery jest przedtakt. Wyraźnie słyszalny jest akcent metryczny, więc nie powinno być problemu z ustaleniem rodzaju taktu.

Ucząc się piosenki, uczniowie mogą skorzystać ze słów podanych na s. 65. Najpierw dzieci mogą się uczyć refrenu przez powtarzanie kolejnych wersów za nauczycielem. Naukę zwrotki najlepiej zacząć od rytmiczacji tekstu, wówczas klaszczemy w miejsce pauz.

Po opanowaniu piosenki można wybranym dzieciom dać trójkąty, na których będą grać podczas śpiewania zwrotek, wypełniając pauzy ćwierćnotowe.

Piosenka może być zaśpiewana przez dzieci na uroczystości szkolnej z okazji Dnia Edukacji Narodowej.

M **Odczytywanie położenia nut na pięciolinii** – zeszyt ćwiczeń, s. 11

Nauczyciel przypomina, jakie elementy ma pięciolinia. Może narysować dużą pięciolinie na tablicy i wskazać pola i linie.

Pokazujemy dzieciom linie pola oraz prosimy, aby zapamiętały, że liczy się je od dołu. Następnie uczniowie odczytują komentarz papugi Sylaby i oglądają, jak zostały zapisane nuty na pięciolinii w zeszyście ćwiczeń.

Ćwiczenie 2

Uczniowie odczytują polecenie i odpowiednio kolorują nuty. Gdy skończą, nauczyciel pyta o położenie nut z ćwiczenia. Uczniowie je określają, mówiąc po kolei: w pierwszym takcie pierwsza nuta leży na pierwszej linii, druga – na drugiej, trzecia – znowu na pierwszej linii itd.; w drugim takcie pierwsza nuta leży na drugim polu itd.

7 Jesienne rytmy i melodie

© VIII 1.4; 2.2, 2.4; 3.2; 4.6–7; 5.3

Dzwonki i gama C-dur. Nauka piosenki *Owocowy blues*

Materiały: **M** s. 12–15, 66 **2** *Owocowy blues* PIO 5A, PIO 5B bębnek, tamburyn ■ dzwonki chromatyczne

„Ręce-stopy” – zabawa rytmiczno-ruchowa

Dzieci poruszają się w koło w rytmie granym przez nauczyciela na bębnieku (lub na tamburynie), np. same ćwierćnuty. Jednocześnie wyklaskują dłońmi wystukiwany rytm. Gdy nauczyciel powie „ręce”, dzieci przestają klaskać, gdy ponownie powie „ręce”, dzieci znowu klaszczą. Podobnie gdy usłyszą hasło „stopy”, przestają maszerować, a gdy nauczyciel ponownie mówi „stopy”, zaczynają maszerować.

(według: N. Trias, S. Pérez, L. Filella, *150 rytmicznych zabaw dla dzieci*, wyd. „Publicat”, Poznań 2011)

2 M Słuchanie i nauka piosenki *Owocowy blues* – zeszyt ćwiczeń, s. 66, i nagrania PIO 5A i PIO 5B

Nauczyciel odtwarza nagranie piosenki. Dzieci słuchają, klaszcząc w dłonie lub uderzając w uda zgodnie z rytmem bluesa. Próbuja nucić melodię refrenu. Przy ponownym słuchaniu ustalają metrum piosenki. [\[na cztery\]](#) Następnie nauczyciel rozmawia z dziećmi o treści piosenki:

►► Czy wiesz, co to jest blues? Jak sądzisz, dlaczego to jest blues owocowy? [\[na troski i kłopoty doskonały jest dżem i inne przetwory z owoców\]](#)

i Blues (ang. ‘troski’, ‘rozterki’) – forma jazzowa wywodząca się ze śpiewów Afroamerykanów z USA, z pewnymi wpływami muzyki ludowej. Czarnoskórzy Amerykanie śpiewali zazwyczaj o codziennym trudnym życiu. Pieśniom często towarzyszyły dźwięki harmonijki ustnej.

Dzieci, ucząc się piosenki, mogą korzystać z tekstu (s. 66).

Uczniowie powinni najpierw rytmizować tekst, powtarzając jak echo po nauczycielu. Następnie próbują śpiewać razem z wokalistami. Kiedy dobrze opanują melodię, mogą wybijać stopą rytm ćwierćnotowy, siedząc na krzesłkach.

M Odczytywanie i zapisywanie literowych nazw dźwięków – zeszyt ćwiczeń, s. 12

Ćwiczenie 1

►► Przeczytaj uważnie polecenie. Ilu kredek potrzebujesz do wykonania tego zadania? [\[7\]](#)

Nauczyciel rozdaje uczniom dzwonki chromatyczne. Dzieci odczytują litery napisane na sztabkach. Patrząc na fotografię w zeszyście ćwiczeń i na swoje instrumenty, uzupełniają podpisy, a następnie kolorują sztabki zgodnie z podanym kodem. (Dzieci powinny zapisywać nazwy dźwięków małą literą, choć na dzwonekach zwykle są wielkie litery).

Uczniowie mogą zauważyć, że na różnych sztabkach pojawiają się te same litery. Nauczyciel prosi dzieci, aby policzyły, co ile dźwięków jest ta sama litera (nazwa dźwięku) – dzieje się tak co osiem dźwięków, czyli co oktawę. W ten sposób gramy na dzwonekach na przykład c niskie i c wysokie.

Bywają dzwonki, które mają przy dźwiękach *c* dodatkowe oznaczenia odróżniające *c* niskie od *c* wysokiego – najczęściej są to cyfry (*c*¹ *c*²) lub kreseczki *c*¹ *c*^{||}).

M Odczytywanie rytmów i granie ich dzwonek (na podanych dźwiękach) – zeszyt ćwiczeń, s. 13

Ćwiczenie 2

Po przeczytaniu polecenia uczniowie odszukują nazwy zaznaczonych sztabek – na stronie obok lub na swoich instrumentach. Dzieci mogą ołówkiem wpisać nazwy pod sztabkami.

Następnie kolejno najpierw wyklaskują podany rytm, a potem grają pateczką ten sam rytm na wybranym dźwięku. Próbuje dostosować się do rady papugi Sylaby – dźwięk zabrzmiał najładniej, gdy pateczkę trzyma się lekko i delikatnie, a po uderzeniu zaraz odrywa od sztabki. Dzieci niech próbują różnych sposobów grania, a nauczyciel może podpowiedzieć, który jest najefekowniejszy.

Po kilku próbach dzieci indywidualnie grają podane rytmy na dowolnie wybranych dźwiękach.

Jeśli klasa jest zdyscyplinowana i dobrze sobie radzi z instrumentami, dzieci mogą grać w orkiestrze.

1. Dzielimy klasę na dwie grupy i każda gra wybrany rytm na innym dźwięku lub na dowolnym z trzech dźwięków. W trudniejszej wersji pierwsza grupa gra inny rytm niż druga grupa. Wybrany rytm jest powtarzany kilkakrotnie.

2. Dzielimy klasę na trzy grupy i każda grupa gra wybrany rytm na innym dźwięku (pierwsza grupa na dźwięku *c*, druga na dźwięku *e*, a trzecia na dźwięku *g*). W trudniejszej wersji pierwsza grupa gra pierwszy rytm, druga – drugi, a trzecia – ostatni rytm, kilkakrotnie go powtarzając.

M Śpiewanie rymowanek na melodię gamy C-dur – zeszyt ćwiczeń, s. 14

Ćwiczenie 1

Uczniowie oglądają obrazek ze słoneczkiem. Odczytują sylaby z kolejnych stopni. Następnie odszukują na dzwonek dźwięk *c* i samodzielnie próbują grać kolejne dźwięki, patrząc na obrazek. Potem śpiewają o słońcu, a nauczyciel akompaniuje na dzwonek. Na koniec próbują samodzielnie grać i śpiewać.

Ćwiczenia 2 i 3

Uczniowie odczytują słowa i na melodię o słońcu śpiewają o kotku. Wybrane dzieci jednocześnie grają na dzwonek dźwięki z rysunku ze słoneczkiem.

Następnie wymyślają własne śpiewanki. Nauczyciel może zaproponować, aby dotyczyły tematyki jesiennej.

M Granie na dzwonek gamy C-dur – zeszyt ćwiczeń, s. 15

Ćwiczenie 4

Uczniowie oglądają obrazek przedstawiający muzyczne schody. Odczytują litery na stopniach i ponownie sprawdzają, gdzie na dzwonek znajdują się tak oznaczone sztabki, i próbują zagrać wskazane dźwięki.

Nauczyciel wyjaśnia, że osiem dźwięków od *c* niskiego (dolnego) do *c* wysokiego (górnego) nazywa się gamą C-dur. C – od nazwy pierwszego dźwięku, dur – ze względu na „wesołe” brzmienie tej melodii (gamy).

Dzieci ćwiczą na dzwonek granie gamy C-dur. Następnie wszyscy jednocześnie grają pod kierunkiem nauczyciela, który podaje tempo na bębnie.

Ćwiczenie 5

W czasie, gdy uczniowie ćwiczą grę na dzwonek, dzieci, które aktualnie nie mają instrumentów, kolorują płytki (sztabki) zgodnie z poleceniem. Potem następuje zmiana: dzieci, które grały – kolorują, a pozostałe ćwiczą grę.

8 Owocowe koncerty.

Ⓟ VIII 1.1, 1.4; 2.2, 2.4; 3.2–3; 4.6–7; 5.3

Powtórzenie piosenki *Owocowy blues*. Dźwięki *g* i *e* na dzwoneczkach – nuty na liniach

Materiały: **M** s. 16–17 ✂ A **2** *Owocowy blues* PIO 5A, PIO 5B ■ s. 44 – *Mam chusteczkę haftowaną* MUZ 28 ■ s. 45 – *Sto lat* MUZ 29 dzwoneczki chromatyczne ■ klaweszy, trójkąty

„Sałatka owocowa” – zabawa muzyczno-ruchowa

Zabawa jest muzyczną wersją znanej zabawy integracyjnej „sałatka owocowa”.

Dzieci siedzą kręgiem na krzesłkach. Nauczyciel dzieli klasę na 3–4 grupy, które ustalają, jakim będą owocem, np. jabłkiem, gruszką, śliwką czy morelą (najlepiej owocami zbieranymi jesienią). Przed rozpoczęciem zabawy dzieci pod kierunkiem nauczyciela ćwiczą śpiewanie tych nazw owoców. Wybrane dziecko odstawia swoje krzesło na bok i staje w środku kręgu. Tworzy „sałatkę owocową”, śpiewając nazwy wybranych przez siebie owoców (może wybrać dwie, trzy nazwy). Śpiewa na dźwiękach *eg*. Nauczyciel podpowiada dźwięki, grając na dzwoneczkach, na przykład:

jabł– ka grusz– ki śliw– ki mo– re– le
g e e g g e e g g

Dzieci, które usłyszą nazwę swojego owocu, muszą szybko zamienić się miejscami. W tym czasie dziecko, które wywoływało owoce, szuka też miejsca dla siebie. Komu nie uda się znaleźć krzesła, staje na środku i tworzy nową „sałatkę owocową”.

Kiedy dziecko stojące na środku chce, aby wszyscy zaczęli się zmieniać miejscami, śpiewa początek refrenu *Owocowego bluesa*.

M **Przypomnienie dźwięków *mi*, *sol* poznanych w klasie 1 i wprowadzenie ich nazw literowych *e*, *g* – zeszyt ćwiczeń, s. 16**

Ćwiczenie 1

Dzieci oglądają zapis nutowy pod fotografią dzwoneczków. Czytają słowa papugi Sylaby. Określają położenie dźwięków *e* i *g* (*mi* i *sol*) na pięciolinii – na pierwszej i drugiej linii. Następnie uzupełniają zdania odpowiednimi nazwami literowymi dźwięków.

Ćwiczenie 2

Dzieci rozpoznają dźwięki na pięciolinii i podpisują je odpowiednimi nazwami literowymi. Następnie próbują zagrać zapisaną melodię na dzwoneczkach.

2

M **Rozpoznawanie melodii na podstawie dźwięków zagranych na dzwoneczkach oraz zapisu nutowego – zeszyt ćwiczeń, s. 17, zestaw wycinanek** ✂ A i nagrania MUZ 28, 29

Ćwiczenie 3

Wersja łatwiejsza. Uczniowie najpierw przygotowują wycinanki z tytułami piosenek. Następnie nauczyciel lub wybrane dziecko gra na dzwoneczkach zapisane dźwięki. Dzieci, mając przed sobą tytuły piosenek, dopasowują je do melodii.

Mam chusteczkę haftowaną
Sto lat, sto lat

Wersja trudniejsza. Dzieci najpierw słuchają melodii granej przez nauczyciela lub ucznia. Starają się ustalić, jaka to melodia. Na koniec odszukują tytuły w wycinankach, próbują samodzielnie zagrać fragmenty zapisane nutami i dopasować piosenkę (*Sto lat* czy *Mam chusteczkę haftowaną*), która się tak zaczyna.

Wersja z nagraniami z płyty. Nauczyciel odtwarza nagrania obu melodii. Dzieci rozpoznają piosenki i dopasowują tytuły do zapisu nutowego.

2

Ostinato melodyczne do piosenki *Owocowy blues* – nagrania PIO 5A i PIO 5B

Przypominamy piosenkę *Owocowy blues*. Jeśli jest już dość dobrze opanowana, rozdajemy kilkorgu dzieciom dzwoneczki, aby akompaniowały do śpiewu. Polecamy, aby grały tylko na raz ćwierćnoty na dźwięku *d*.

 Taki akompaniament to ostinato melodyczne – termin muzyczny, oznaczający wielokrotne powtarzanie tej samej melodii (lub rytmu – wtedy jest to ostinato rytmiczne).

Najpierw dzieci ćwiczą granie samych ćwierćnut, bez śpiewania. Następnie jedna grupa dzieci śpiewa, wyklaskując rytm – również na raz, a druga gra ostinato (dźwięk *d* – na raz).

Chociaż dzieci nie znają jeszcze nuty d, to z łatwością odszukają ją na dzwoneczkach.

Piosenkę z akompaniamentem dzwoneczków należy tyle razy powtórzyć, żeby każde dziecko miało możliwość zagrać. Przy kolejnych powtórzeniach można wykorzystać nagranie instrumentalne.

2

M

Opracowanie akompaniamentu do piosenki *Owocowy blues* – zeszyt ćwiczeń, s. 17, i nagrania PIO 5A i PIO 5B

Ćwiczenie 4

Po odczytaniu polecenia dzieci oglądają obrazki i ustalają, na jakich instrumentach można zagrać akompaniament. Nauczyciel tworzy grupy grających na klawesach, na trójkątach oraz klaszczących. Poszczególne grupy ćwiczą swoje rytmy.

Następnie klasa śpiewa kilkakrotnie piosenkę kolejno z każdym z akompaniamentów. Kiedy wszystkie grupy już opanują swoje akompaniamenty, można je połączyć i zaśpiewać piosenkę z klawesami, trójkątami i klaskaniem jednocześnie.

Dodatkowo można włączyć grupę dzwoneczków grających ćwiczone wcześniej ostinato.

Kiedy akompaniament i śpiew będą już dobrze opanowane, można zaprosić sąsiednią klasę na minikoncert jesienno-owocowy.

9

Muzyka patriotyczna

© VIII 1.5–7; 2.2–5; 3.1; 4.7; 5.3

Nauka piosenki *Przybyli ułani*. Dźwięki *a* i *f* na dzwoneczkach – nuty na polach

Materiały: s. 18–21, 70, 73 *Przybyli ułani* PIO 13A, PIO 13B ■ *Mazurek Dąbrowskiego* UTW 13
 dzwoneczki chromatyczne ■ bębenek ■ kamerton

Ćwiczenia wokalne i ruchowe na melodii gamy C-dur

Nauczyciel wykonuje solo lub z towarzyszeniem dzwoneczków śpiewankę „Słońce wschodzi...” na melodię gamy C-dur. Dzieci ilustrują ruchem treść – na początku kucają, potem zgodnie z melodią powoli podnoszą się do góry, wznosząc przy tym ręce, a następnie z powrotem powoli kucają, aż skończy się śpiewanka.

Uczniowie powtarzają zabawę, tym razem śpiewając, a nauczyciel gra melodię na dzwoneczkach.

W zabawie można wykorzystać inne teksty ułożone wcześniej przez dzieci. Zamiast nauczyciela na dzwoneczkach może grać wybrane dziecko/dzieci.

Należy zwrócić uwagę na prawidłowe oddychanie podczas śpiewu – dzieci powinny zaśpiewać gamę w górę na jednym oddechu, a potem gamę w dół – na drugim.

2

M

Wyjaśnienie treści i nauka piosenki *Przybyli ułani* – zeszyt ćwiczeń, s. 70, i nagrania PIO 13A i PIO 13B
Przed odtworzeniem nagrania nauczyciel wyjaśnia, że jest to piosenka patriotyczna, oraz krótko opowiada, w jakich okolicznościach powstała i kim są ułani.

 Piosenki patriotyczne – to piosenki mówiące o naszej ojczyźnie, o ważnych wydarzeniach i ludziach związanych z Polską.

Ułan – żołnierz lekkiej kawalerii uzbrojonej w lance, szable oraz broń palną.

Przybyli ułani to jedna z najbardziej popularnych piosenek z okresu I wojny światowej. Autorem jej jest prawdopodobnie legionista 4. pułku piechoty Legionów Polskich, Feliks Gwiżdż, stąd użyta w tekście piosenki nazwa pułku „czwartacy”.

Uczniowie słuchają piosenki i śledzą jej słowa w książce. Następnie rozmawiamy o jej treści.

►► O kim jest mowa w piosence? [\[o ułanach i dziewczynie\]](#) Co chcieli zrobić ułani? [\[napoić konie\]](#)
Dokąd wybierali się żołnierze? [\[do Warszawy\]](#)

- ▶▶ Kto śpiewa? Jaki głos słyszeć? [mężczyzna/głos męski]
- ▶▶ Co zauważyliście w poszczególnych wersach? [Każdy wers śpiewa się dwa razy.]

Wybrany uczeń czyta głośno poszczególne wersy, a pozostałe dzieci powtarzają. Potem uczniowie uczą się śpiewać piosenkę, powtarzając za wokalistą wersy.

Następnie nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy – jedna inicjuje śpiew wersów, a druga je powtarza. Po zaśpiewaniu następuje zmiana ról.

Na zakończenie nauki piosenki można wybrać uczniów do ról żołnierzy oraz dziewczyny i zaśpiewać z podziałem na role.

M **Wprowadzenie dźwięków *f* i *a* oraz ich zapisu nutowego na polach** – zeszyt ćwiczeń, s. 18

Ćwiczenie 1

Nauczyciel rozdaje dzwonki. Dzieci odczytują wskazówkę papugi Sylaby oraz oglądają zapis nutowy dźwięków *f* i *a* – na pierwszym i drugim polu. Zgodnie z instrukcją odszukują te dźwięki na swoich dzwonkach. Ołówkiem podpisują odpowiednimi literami nuty umieszczone na pięciolinii. Na koniec próbują zagrać na dzwonkach podaną melodię.

M **Rozwiązywanie krzyżówki z hasłem** – zeszyt ćwiczeń, s. 19

Ćwiczenie 2

Dzieci odszukują i nazywają instrumenty przedstawione na obrazkach zgodnie z podaną kolejnością. Wpisują nazwy i nutę *a* do krzyżówki. Odczytują powstałe hasło: *kamerton*. Zapisują je w liniaturze i odczytują wyjaśnienie tego terminu. Najlepiej, gdyby nauczyciel pokazał dzieciom prawdziwy kamerton (czasem dysponują nim nauczyciele muzyki w klasach starszych albo osoby prowadzące chór).

2 **M** **Nauka taktowania na dwa na podstawie piosenki *Przybyli ułani*** – zeszyt ćwiczeń, s. 20, i nagranie PIO 13A lub PIO 13B

Nauczyciel ponownie odtwarza piosenkę *Przybyli ułani*. Uczniowie ustalają metrum piosenki – na dwa. Następnie w zeszycie ćwiczeń oglądają, jak wygląda taktowanie na dwa. Nauczyciel wyjaśnia, że taktowanie ułatwia utrzymanie właściwego rytmu, wyznacza takty. Najprościej jest taktować na dwa – to ruch ręki w górę i w dół. Uczniowie śpiewają piosenkę i próbują jednocześnie taktować na dwa. Nauczyciel wystukuje rytm na bębenku.

M **Rytmizacja tekstu rymowanki z jednoczesnym taktowaniem na dwa** – zeszyt ćwiczeń, s. 21

Ćwiczenie 1

Na początek dzieci odczytują sylabami tekst rymowanki. Następnie, patrząc na podany rytm, wypowiadają ponownie tekst, odpowiednio go rytmizując. **W miejsce pauz ćwierćnutowych można wypowiadać *sz***. Jednocześnie próbują taktować zgodnie z podanym kierunkiem strzałki, która pokazuje, jaki ruch ręki należy wykonać.

Rymowankę powtarzamy kilkakrotnie. Gdy umiejętności taktowania i recytacji będą już dobrze utrwalone, można zaproponować dzieciom poruszanie się w rytmie ćwierćnut z jednoczesnym recytowaniem i taktowaniem obiema rękami.

Jest to bardzo trudne dla dzieci, które mają kłopoty z koordynacją ruchową, ale należy zachęcać je do ćwiczeń.

M **Odczytywanie nut – granie prostej melodii na dzwonkach** – zeszyt ćwiczeń, s. 21

Ćwiczenie 2

Nauczyciel ponownie rozdaje dzieciom dzwonki (jeden instrument na ławkę). Uczniowie najpierw podpisują (ołówkiem) nuty odpowiednimi literami, a następnie grają melodię na dzwonkach. Jedna osoba w parze gra, druga próbuje nucić graną melodię.

2

M **Przypomnienie melodii i słów hymnu *Polski*** – zeszyt ćwiczeń, s. 73, i nagranie UTW 13

Dzieci przypominają słowa *Mazurka Dąbrowskiego* poznane w klasie 1 oraz zasady obowiązujące przy śpiewaniu hymnu. Rozmawiają o tym, kiedy i w jakich okolicznościach ostatnio słyszały hymn.

Następnie wysłuchują nagrania i śpiewają z wokalistą pierwszą zwrotkę oraz refren. Potem śpiewają drugą zwrotkę, korzystając z tekstu na stronie 73. Po kilkakrotnym przećwiczeniu słów i melodii wykonują hymn w postawie na baczność.

Jeśli temat dotyczący Świąta Niepodległości został zrealizowany wcześniej, w ramach edukacji polonistyczno-społecznej, wówczas na tych zajęciach można tylko wspólnie odśpiewać *Hymn Polski*, a więcej czasu przeznaczyć na piosenkę patriotyczną.

10

Deszczowa muzyka

© VIII 1.1, 1.4, 1.7; 2.1–2, 2.4; 3.5; 4.2–4

Nauka *Deszczowej piosenki*. Akompaniament na kiju deszczowym

Materiały: **M** s. 22–23, 57, 66 **2** *Owocowy blues* PIO 5A, PIO 5B ■ *Deszczowa piosenka* PIO 6A, PIO 6B ■ s. 23 – kij deszczowy MUZ 18 duże arkusze gazet, dzwonki chromatyczne ■ rolki po ręcznikach papierowych (długie i twarde), folia aluminiowa, szeroka taśma klejąca, kasza lub piasek, niebieski papier w dwóch odcieniach ■ bębni, tamburyny, trójkąty, klawesy

2

Zabawa muzyczno-ruchowa z wykorzystaniem piosenki *Owocowy blues* – nagranie PIO 5B lub PIO 5B Rozkładamy na dywanie stare gazety i ustalamy zasady zabawy. Kiedy nauczyciel zagra na dzwonkach dowolną melodię, dzieci poruszają się swobodnie po sali, omijając gazety. Jeśli usłyszą glissanda, skaczą po gazetowych „katużach”. Gdy usłyszą piosenkę *Owocowy blues*, zatrzymują się i śpiewają.

M

Słowne naśladowanie deszczu – zeszyt ćwiczeń, s. 22, i elementy z wyprawki

Na początek rozmawiamy z dziećmi o tym, jakimi słowami można naśladować deszcz (np. *kap, kap, plim, plum, plam, chlup, chlap, szszsz, stuk, stuk*). Każde zaproponowane słowo dzieci powtarzają chórem, aby sprawdzić, czy w ich odczuciu naśladuje ono odgłosy deszczu.

Ćwiczenie 1

Uczniowie czytają polecenie, a następnie teksty umieszczone na chmurkach. Próbuje wypowiadać je rytmicznie. Szukają odpowiedniego rytmu.

Można dzieciom podpowiedzieć, żeby przeliczyli sylaby i nuty, aby ułatwić sobie odszukanie rytmu do danego tekstu.

Następnie każdy tekst uczniowie wypowiadają rytmicznie, jednocześnie taktując na dwa.

Na zakończenie dzieci mogą rytmizować własne teksty naśladujące deszcz. Mogą również układać swoje własne rytmy, wykorzystując kartoniki (z nutami, kreskami taktowymi i oznaczeniem metrum).

2

M

Śłuchanie dźwięku kija deszczowego (instrumentu imitującego deszcz) – zeszyt ćwiczeń, s. 23, i nagranie MUZ 18

Ćwiczenie 2

Dzieci odczytują polecenie. Następnie oglądają fotografie przedstawiające kij deszczowy oraz wysłuchują nagrania z brzmieniem tego instrumentu. Zastanawiają się, jak ten instrument działa, co powoduje, że brzmi jak deszcz.

Kij deszczowy jest wykonany z pustego kawałka egzotycznego drewna wypełnionego małymi kamyczkami lub ziarenkami owoców, które przesypują się z góry na dół wewnątrz kija, imitując dźwięk kropel spadającego deszczu.

M

Wykonanie kija deszczowego wg obrazkowej instrukcji – zeszyt ćwiczeń, s. 57

Przygotujemy materiały potrzebne do zrobienia kija deszczowego.

Nauczyciel gromadzi wcześniej materiały (przede wszystkim rolki po ręcznikach papierowych) lub dzieci przynoszą je z domu bezpośrednio na te zajęcia.

Następnie uczniowie oglądają kolejne fotografie i ustalają, jakie czynności należy wykonać.

1. Zastąpienie jednego z otworów rolki kilkoma warstwami folii aluminiowej.

2. Wsypanie do rolki kaszy lub piasku (ok. pół szklanki).
3. Zasłonięcie drugiego otworu rolki kilkoma warstwami folii aluminiowej.
4. Owiniecie rolki taśmą samoprzylepną (z klejącą stroną na wierzchu).
5. Oklejenie całej rolki ciemnoniebieskim papierem i ozdobienie jej błękitnymi kropelkami.

Na koniec podejmujemy próby zagrania – wolno i delikatnie przechylamy nasze kije, tak aby ziarenka (kaszy lub piasku) przesypywały się z góry na dół.

Nauka *Deszczowej piosenki* – zeszyt ćwiczeń, s. 66, i nagranie PIO 6A

Uczniowie słuchają piosenki, jednocześnie śledząc tekst. Następnie odczytują słowa naśladujące deszcz – czytają je chórem, w rytmie (piosenki) podanym przez nauczyciela. Ponownie słuchają piosenki i jednocześnie śpiewają słowa naśladujące deszcz – pierwszy wers w każdej zwrotce.

Nauczyciel pyta, kim jest deszczuk i co robi (*zna dużo melodii, śpiewa, tupie stopeczkami, stuka paluszkami, jest wesoły*). Uczniowie mogą stwierdzić, że jest „jak dziecko”.

Dzieci kolejny raz słuchają nagrania, stojąc kołem. W zwrotce drugiej i trzeciej naśladują tupanie deszczu i stukanie palcami. Próbuje śpiewać z wokalistami.

Tworzenie akompaniamentu do *Deszczowej piosenki* – zeszyt ćwiczeń, s. 23, i nagranie PIO 6B

Nauczyciel pyta dzieci, jakie instrumenty perkusyjne mogłyby grać akompaniament do piosenki. Dzieci mogą zaproponować kij deszczowy (śpiewanie deszczu), trójkąt (dzwonienie), klawesy, tamburyn i bębenek (stukanie, tupanie) itp.

Ćwiczenie 3

Po odczytaniu przez dzieci polecenia nauczyciel rozdaje zaproponowane w ćwiczeniu instrumenty. Grupa dzieci z trójkątami gra z nut rytmem ósemkowy; grupa z tamburynami gra ćwierćnutę na raz. Uczniowie ustalają, jak będzie grać kij deszczowy – w każdym wersie będzie obracany dwa razy – dół, góra. Nauczyciel wybiera kilkoro dzieci, aby zagrały na swoich instrumentach.

Jeśli klasa jest muzykalna, można dodać jeszcze klawesy – w zwrotce drugiej (grają ćwierćnuty), oraz bębny – w zwrotce trzeciej (też grają ćwierćnuty).

Nauczyciel odtwarza piosenkę, a dzieci grają pod kierunkiem nauczyciela, który dyryguje i pokazuje, jakie instrumenty i jak grają.

Następnie dzieci wymieniają się instrumentami i grają, jednocześnie śpiewając.

Uczniowie wymieniają się instrumentami tyle razy, aż każde dziecko zagra na każdym. Jednocześnie kilkakrotnie śpiewają piosenkę, ucząc się jej na pamięć.

11

Gramy w gazetowej orkiestrze

© VIII 1.3–4, 1.7; 2.2, 2.4; 3.5–6; 4.1–2, 4.7; 5.3

Piosenka *Trzy kurki* – śpiewanie i gra na dzwonkach. Dźwięki *c* (dolne) i *d* na dzwonkach – nuty na liniach

Materiały: **M** s. 24–25, 66 **2** *Deszczowa piosenka* PIO 6A, PIO 6B ■ s. 25 – *Trzy kurki* MUZ 19

■ C. Saint-Saëns, *Akwarium* UTW 2 ■ nuty *c* (dolne), *d*, *e*, *f*, *g*, *a* na pięciolinii MUZ 3–8 kije deszczowe ■ duże arkusze gazet ■ dzwonki chromatyczne

Przypomnienie *Deszczowej piosenki* z akompaniamentem na instrumentach perkusyjnych – zeszyt ćwiczeń, s. 66, i nagranie PIO 6A lub PIO 6B

Dzieci śpiewają piosenkę poznaną na poprzedniej lekcji. Następnie powtarzają ją w wersji instrumentalnej i z towarzyszeniem kijów deszczowych wykonanych samodzielnie. Nauczyciel dobiera do każdej zwrotki solistów, którzy śpiewają dwa pierwsze wersy z każdej zwrotki, natomiast dwa kolejne wykonuje cała klasa. Kiedy śpiewają wszyscy, grupa dzieci akompaniuje dodatkowo na kijach deszczowych.

„Deszczowa orkiestra” – zabawa rytmiczna z gazetami

Wszyscy siadają kręgiem w siadzie skrzyżnym. Nauczyciel daje każdemu dziecku gazetę (podwójny arkusz). Uczniowie kładą gazety na kolanach. Następnie pod kierunkiem nauczyciela palcami obu rąk uderzają w nie delikatnie (tak jakby grały na klawiaturze fortepianu). Nauczyciel podaje rytm i tempo – dzieci zaczynają od bardzo delikatnych uderzeń (ćwierćnut), następnie przyspieszają tempo, aby za chwilę znowu zwolnić. Podobnie z dynamiką – dzieci mogą uderzać cicho, głośno, coraz głośniej, coraz ciszej. Wszystko pod kierunkiem nauczyciela, który dyryguje gazetową orkiestrą.

W tej zabawie ważne jest dokładne wykonywanie przez dzieci poleceń dyrygenta. Nauczyciel dyryguje, pokazując ręką tempo i rytm, w jakim dzieci mają grać.

Jeśli gra duża liczba osób, uzyskuje się taki efekt, jakby deszcz uderzał o parapet.

2

Improwizowany taniec deszczu do muzyki Camille’a Saint-Saënsa *Akwarium* – nagranie UTW 2

Dzieci słuchają początkowego fragmentu utworu. Rozmawiają o tym, co naśladuje muzyka. [wode] Następnie nauczyciel podaje nazwisko kompozytora (czyt. kamij sę sens) i tytuł utworu.

Akwarium jest częścią cyklu *Karnawał zwierząt*. W jego skład wchodzi czternaście miniatur, wykonywanych przez różne składy instrumentalistów.

Dzieci przygotowują rekwizyt do improwizacji ruchowej (na wzór pomponów wykorzystywanych podczas imprez sportowych, np. przez tzw. czirliderki). Wykorzystywane wcześniej gazety uczniowie drą na paski, ale tak, by gazeta pozostała w jednym kawałku (nie rozdierają pasków do końca). Następnie zwijają gazetę w rulon, tworząc „pompon”.

Z tym rekwizytem uczniowie najpierw improwizują dowolny taniec do utworu C. Saint-Saënsa, szeleszcząc papierem. Potem nauczyciel może pokierować dziećmi – ustawić je w rzędach i dyrygować, kiedy poszczególne rzędy mają na przykład podnosić się i kucać, jednocześnie szeleszcząc gazetowymi pomponami.

2

Przypomnienie położenia dźwięków *e*, *f*, *g*, *a* na pięciolinii. Wprowadzenie nowych nut – *c* i *d* – materiał MUZ 3–8

Nauczyciel przygotowuje pojedyncze nuty dotąd poznane (czyli *e*, *f*, *g*, *a*) i pokazuje je w dowolnej kolejności, a dzieci podają ich nazwy literowe. Na koniec nauczyciel pokazuje nowe dwie nuty na pięciolinii – *c* oraz *d*.

Nauczyciel wyjaśnia, że *c* (dolne) zostało napisane na dodanej na dole (pod liniaturą) krótkiej linii, dlatego nutę przecina kreseczka, przez co bardzo łatwo rozpoznać tę nutę. Nutę *d* zapisuje się pod pierwszą linią (na polu utworzonym między pierwszą linią a przedłużeniem linii dodanej, na której zapisana jest nuta *c*).

M

Wprowadzenie dźwięków *c* (dolnego) i *d* oraz ich zapisu nutowego – zeszyt ćwiczeń, s. 24

Ćwiczenie 1

Zanim dzieci wykonają ćwiczenie, nauczyciel rozdaje im dzwonki chromatyczne. Uczniowie, patrząc na fotografię, odszukują dźwięki *c* i *d* na swoich instrumentach. Odczytują wskazówkę papugi Sy-laby oraz oglądają zapis nutowy dźwięków *c* i *d*. Następnie czytają polecenie i przygotowują kredki w trzech kolorach. Piszą po śladzie nuty, używając odpowiednich kredek.

Jeśli ktoś szybciej skończy ćwiczenie, może zagrać tę melodię na dzwoneczkach.

2

M

Granie na dzwoneczkach melodii piosenki *Trzy kurki* – zeszyt ćwiczeń, s. 25, i nagranie MUZ 19

Ćwiczenie 2

Uczniowie zgodnie z poleceniem najpierw podpisują nuty. Nauczyciel odtwarza nagranie piosenki, a dzieci patrzą na zapis nutowy i jednocześnie próbują nucić melodię, używając nazw literowych. Potem dzieci ćwiczą granie z nut melodii na dzwoneczkach (indywidualnie grają wybrane fragmenty melodii).

Nauczyciel zwraca uwagę na powtarzanie się fragmentów melodii i na „wędrowanie” dwukrotnie uderzanych nut w dół, co może ułatwić dzieciom nauczenie się melodii piosenki.

Po kilkakrotnym przećwiczeniu dzieci próbują – pod kierunkiem nauczyciela – grać wspólnie.

2**M**

Śpiewanie piosenki *Trzy kurki* z akompaniamentem dzwonek – zeszyt ćwiczeń, s. 25, i nagranie MUZ19

Uczniowie odczytują słowa piosenki *Trzy kurki*: najpierw wybrani uczniowie głośno, a potem wszyscy indywidualnie po cichu. Nauczyciel ponownie odtwarza nagranie piosenki. Dzieci śpiewają piosenkę ze słowami. Następnie część dzieci akompaniuje na dzwonekach, a pozostali śpiewają z towarzyszeniem nagrania. Potem następuje zamiana ról: dzieci, które grały, śpiewają, a pozostali grają.

To jest pierwsza piosenka, którą dzieci uczą się grać na dzwonekach. Ci uczniowie, którzy mają instrumenty w domu, mogą ćwiczyć poza szkołą. Pozostali ćwiczą w klasie, w wolnych chwilach, również w czasie innych zajęć niż muzyczne.

Omówienie zadania domowego

W ramach pracy domowej dzieci mają zgromadzić materiały, które będą potrzebne na następnych zajęciach z muzyki do zrobienia instrumentu perkusyjnego.

Nauczyciel prosi, aby dzieci postarały się o następujące przedmioty: rolki po ręcznikach papierowych lub plastikowe rurki, drucik (np. taki, jakiego używają floryści) albo cienki sznureczek lub nitkę, papier kolorowy, a przede wszystkim różne metalowe małe guziki i drobne kapsle (np. z napojów), nakrętki do śrubek.

Warto powiedzieć dzieciom, że im więcej brzęczących elementów zgromadzą, tym lepsze będzie brzmienie instrumentu, który poznają na następnych zajęciach.

12

Dźwięk Mikołajowych sań

© VIII 1.1; 2.2, 2.4; 4.2–4

Dzwonki i janczary. Nauka piosenki *Dzwonki Mikołaja*

Materiały: **M** s. 26–27, 57, 67 ✂ A **1** *Sanna* **2** *Dzwonki Mikołaja* PIO 7A, PIO 7B ■ s. 26 – janczary MUZ20 różne dzwonki i dzwoneczki (ceramiczne, szklane, metalowe), obrus lub inny duży kawałek tkaniny ■ plastikowe rurki lub cienkie rolki (np. po ręczniku papierowym), drucik, papier kolorowy, metalowe guziki i kapsle z obręczą ■ tamburyn, janczary, dzwonki chromatyczne

Zabawy z różnymi rodzajami dzwonek

Na wstępie nauczyciel pokazuje dzieciom różne dostępne dzwonki – ceramiczne, szklane, metalowe. Dzieci oglądają, jak i z czego są zbudowane, a nauczyciel prezentuje ich brzmienia.

Zabawa 1. „Jaki dzwonek zagrał?”

Nauczyciel ukrywa kilka dzwonek za parawanem (np. zrobionym z krzesłek przykrytych tkaniną) i jednym z nich dzwoni. Dzieci próbują odgadnąć, jaki dzwonek się odezwał. Kto odgadnie, ten staje za parawanem i zadaje nową zagadkę dźwiękową reszcie klasy.

Jeśli klasa jest muzykalna, można utrudnić zagadki, podając sekwencję dwóch lub trzech dźwięków. Zadaniem dzieci jest odgadnięcie, jakie kolejno dzwonki zadzwoniły.

Zabawa 2. „Przekaż dzwonek bez dźwięku”

Dzieci siadają kręgiem w siadzie skrzyżnym. Nauczyciel podaje wybrany dzwonek dziecku, a ono przekazuje następnemu tak, aby nie wydał żadnego dźwięku. Komu się to nie uda, daje fant (najlepiej własny pantofel).

Zabawę powtarzamy z innym dzwonekiem. Utrudnieniem może być podawanie dzwonek w rytm grany przez nauczyciela na bębnie.

Na zakończenie dzieci wykupują fanty – muszą zaśpiewać dowolną piosenkę z klasy 2.

2**M**

Nauka piosenki *Dzwonki Mikołaja* – zeszyt ćwiczeń, s. 67, elementy z wyprawki i nagranie PIO 7A

Nauczyciel odtwarza nagranie piosenki. Dzieci słuchają i próbują nucić melodię refrenu. Następnie nauczyciel rozmawia z uczniami o treści i aranżacji piosenki:

►► O kim śpiewają dzieci? Kiedy i w jaki sposób przybywa Mikołaj?

►► Jakie instrumenty perkusyjne towarzyszą piosence? [dzwonki chromatyczne, inne dzwonki (janczary)]

Nauczyciel wyjaśnia, że dzwonki, które słyszą w piosence, to janczary – instrument perkusyjny, brzmiący jak odgłos wielu metalowych krążków, o dźwięku podobnym do dzwonienia talerzyków w tamburynie.

Dzieci ponownie słuchają piosenki, nucąc melodię. Następnie rytmicznie odczytują tekst pierwszej zwrotki i refrenu – nauczyciel podaje rytm na tamburynie. Pyta, jakich wartości rytmicznych jest więcej w zwrotce, a jakich w refrenie. [zwrotka – ćwierćnuty, refren – ósemki]

Dzieci mogą ułożyć z kartoników z wyprawki rytm piosenki z wykorzystaniem kartoników z wyprawki: jedna grupa układa zwrotkę, a druga – refren.

Zwrotka

Refren

1 M Poznanie janczarów – instrumentu perkusyjnego – zeszyt ćwiczeń, s. 26, i nagranie MUZ20

2 Ćwiczenie 1

Dzieci oglądają ilustrację przedstawiającą typowe janczary (dzwoneczki w końskiej uprzęży) oraz fotografię janczarów – instrumentu perkusyjnego, wykorzystywanego do tworzenia akompaniamentu. Czytają informację papugi Sylaby. Następnie nauczyciel odtwarza nagranie brzmienia janczarów. Przypomina, że instrument ten dzieci już słyszały – w klasie 1, w piosence *Sanna*. Nauczyciel może odtworzyć jej początkowy fragment z płyty dla klasy 1.

Jeśli nauczyciel dysponuje zestawem instrumentów perkusyjnych, w którym są również janczary, należy je pokazać dzieciom i zademonstrować sposób gry na tym instrumencie.

M Wykonanie janczarów według instrukcji obrazkowej – zeszyt ćwiczeń, s. 57

Przygotujemy przyniesione przez dzieci materiały potrzebne do zrobienia janczarów (zob. ostatni punkt poprzednich zajęć – omówienie zadania domowego). Uczniowie oglądają kolejne fotografie w zeszycie ćwiczeń i ustalają, jakie czynności należy wykonywać.

1. Nawlekają kapsle, nakrętki od śrubek i guziki (na przemian) na drucik lub nitkę, po czym zakręcają drut (lub wiążą nitkę), co zabezpieczy je przed zsuwaniem.
2. Okręcają drut (lub nitkę) z metalowymi elementami wokół rolki lub rurki.
3. Zabezpieczają koniec drutu (lub nitki), oklejając część rolki kolorowym papierem.

2 Tworzenie akompaniamentu do piosenki *Dzwonki Mikołaja* – nagrania PIO 7A i PIO 7B

Dzieci ponownie słuchają piosenki. Ustalają, kiedy powinny zagrać ich nowe instrumenty. [w refrenie] Nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy: dzieci z jednej grupy śpiewają, a z drugiej – grają. Po wykonaniu piosenki następuje zmiana ról między grupami.

M Odczytywanie z nut melodii i granie ich na dzwoneczkach – zeszyt ćwiczeń, s. 27, zestaw wycinanek ✂ A

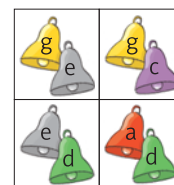
Przed przystąpieniem do ćwiczeń rozdajemy uczniom dzwonki chromatyczne.

Ćwiczenie 2

Po odczytaniu polecenia dzieci przygotowują wycinanki z kolorowymi dzwoneczkami.

Wspólnie ustalamy, jakie nuty zostały zapisane przy pierwszej parze dzwoneczków. [g g g g c c c c] Dzieci wybierają wycinankę pasującą do tego zapisu nutowego (z nazwami dźwięków g i c) i przyklejają ją w wyznaczonym miejscu.

W analogiczny sposób dobierają wycinanki do kolejnych zapisów nutowych.

Po wklejeniu dzwonek wykonują drugą część polecenia – grają w parach jednocześnie dwie linie melodyczne, kilkakrotnie powtarzając zapisane takty.

Ćwiczenie 3

Prosimy uczniów o uważne odczytanie polecenia. Wspólnie ustalamy, jak należy wykonać ćwiczenie. Jedno dziecko dostaje dwie pałeczki i próbuje zagrać jednocześnie dwa dźwięki, napisane na naklejkach (w poprzednim ćwiczeniu).

Pozwalamy dzieciom kilkakrotnie poprobować takiego sposobu grania. Na koniec w rozmowie z nauczycielem wszyscy ustalają, które dwudźwięki brzmiały najładniej.

Możemy wyjaśnić dzieciom, że dwudźwięki to grane jednocześnie dwie nuty.

Dzieci prawdopodobnie wskażą jako brzącały najgorzej dwudźwięki e i d (ostatni), pozostałe mogą uznać za ładne – kwinty i tercje brzmią harmonijnie, w przeciwieństwie do sekund.

- i** Sekunda – odległość między sąsiednimi stopniami skali. Jest to 1 półton (sekunda mała, np. e–f) lub cały ton, czyli dwa półtony (sekunda wielka, np. c–d). Tercja – odległość 3 półtonów (tercja mała, np. e–g) lub 2 całych tonów (tercja wielka, np. c–e). Kwinta – odległość 7 półtonów (kwinta czysta, np. c–g). Sekunda jest dysonansem (zarówno mała, jak i wielka), kwinta czysta jest uznawana za konsonans doskonały, tercje zaś są uznawane za konsonans niedoskonały.

13 Gramy synkopę

© VIII 1.2, 1.6; 2.1–2, 2.4; 4.2

Świąteczne śpiewanie i granie. Nauka piosenki *Srebrne kolczyki*

Materiały: **M** s. 28–29, 67 **1** *Nie miały aniołki* **2** *Srebrne kolczyki* PIO 8A, PIO 8B elementy świątecznego wystroju klasy i choinki ■ trójkąty, bębny, tamburyny, talerze, janczary

1 Przypomnienie świątecznej piosenki z klasy 1 *Nie miały aniołki*

Nauczyciel odtwarza piosenkę z klasy 1, polecając, aby dzieci śpiewały melodię w zwrotce na sylabę *la*, a w powtarzanym refrenie – na sylabę *ho*. W kolejnych zwrotkach można zmieniać dynamikę: śpiewać raz cicho, raz głośno, coraz ciszej, coraz głośniej – zgodnie z gestami nauczyciela.

Swobodna rozmowa na tematy świąteczne

Nauczyciel rozmawia z dziećmi o przygotowaniach do świąt i ubieraniu choinki. Zapisuje przy tym na tablicy wymieniane elementy świątecznego wystroju, np. *gałązki, tańcuchy, bombki, światełka (lampki), cukierki, ciasteczka, zabawki*.

Jeśli przechowujemy w szafce klasowej dekoracje świąteczne z zeszłego roku, warto je teraz wyjąć i wspólnie obejrzeć.

M Zabawa w rytmizowanie nazw rekwizytów związanych ze Świątami – zeszyt ćwiczeń, s. 28, elementy z wyprawki

Dzieci wyciągają kartoniki do układania rytmów – ćwierćnuty i ósemki.

Ćwiczenie 1

Uczniowie czytają polecenie. Rytmicznie wypowiadają nazwy pokazywanych przez nauczyciela świątecznych elementów (lub napisane na tablicy wyrazy), akcentując sylabę ze znacznikiem >. Próbuje układać wypowiadany rytm, np.

Następnie oglądają ilustrację w zeszycie ćwiczeń. Wypowiadają nazwy umieszczonych na niej przedmiotów, akcentując środkową sylabę. Na zakończenie analizują wyjaśnienia papugi Sylaby – rytm *ósemka ćwierćnuta ósemka* to grupa rytmiczna zwana synkopą.

- i** Symbol > to oznaczenie akcentu metrycznego.

2**M**

Rytm synkopy w piosence *Srebrne kolczyki* – zeszyt ćwiczeń, s. 29, 67, i nagranie PIO 8A
Nauczyciel odtwarza nagranie piosenki. Zadaniem dzieci jest śledzić tekst piosenki (s. 67), a jednocześnie – jeśli potrafią – wysłuchać, w których miejscach w piosence brzmi synkopa i zaznaczyć to w tekście ołówkiem.

Ćwiczenie 2

Następnie uczniowie czytają polecenie i szukają, gdzie w podanych rytmach jest synkopa. Potem część uczniów rytmicznie recytuje fragmenty tekstu piosenki, a pozostali akompaniują na podanych instrumentach perkusyjnych – trójkątach, bębnieku i tamburynie.

Na koniec dzieci jeszcze raz wysłuchują piosenki i w miejscach, gdzie słychać synkopę, wyklaskują jej rytm.

I Zwrotka:

Dostałaś... jabłuszka pachnące...

I podobnie w słowach:

I świeczkę i jeszcze na każdą gałązkę...

Refren:

Od gwiazdy...

W nagraniu piosenki słychać jeszcze synkopę w słowach *Pięknaś nam* – ale w zapisie nutowym jej nie ma.

2

Akompaniowanie do piosenki *Srebrne kolczyki* – nagrania PIO 8A i PIO 8B

Nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy, np. dziewczynki i chłopcy. Dziewczynki mają swoje janczary, a chłopcy trójkąty lub tamburyny. Dodatkowo jedna osoba otrzymuje talerze. Dziewczynki grają, delikatnie potrząsając janczarami, a chłopcy grają miarowy rytm ćwierćnut. Osoba z talerzami gra tylko raz – gdy usłyszy okrzyk *Hej!*.

Po jednym wykonaniu dzieci zamieniają się instrumentami i powtarzają utwór. Tym razem próbują jednocześnie i grać, i śpiewać.

14 Świąteczne granie i śpiewanie

© VIII 1.1, 1.6–7; 2.2–4; 4.2, 4.7; 5.3

Pastorałka *Kaczka pstra* – śpiewanie i gra na dzwonek. Dudy – instrument ludowy

Materiały: **M** s. 30–31, 68 **2** *Srebrne kolczyki* PIO 8A, PIO 8B ■ s. 31 – *Kaczka pstra* MUZ 22 ■ s. 30 – dudy MUZ 21 ■ zdjęcie dud MUZ 11 dzwonki chromatyczne, bębni, trójkąty ■ nagrania kolęd

2

Ćwiczenie na rozśpiewanie – powtórzenie piosenki *Srebrne kolczyki* – nagranie PIO 8A lub PIO 8B

Dzieci powtarzają piosenkę z poprzedniej lekcji – najpierw na sylabie *la* (w zwrotce) i *li* (w refrenie), z okrzykiem *Hej!*

Następnie nauczyciel daje wybranym dzieciom dzwonki chromatyczne. Połowa z nich gra miarowo ćwierćnutami na raz dźwięk *d*, a druga połowa – dźwięk *a*.

Wszyscy śpiewają piosenkę z towarzyszeniem ostinato melodycznego na dzwonek.

Rozmowa na temat ulubionych kolęd i wspólne śpiewanie

Nauczyciel pyta dzieci o świąteczne piosenki – jak się nazywają, które z nich są im znane, które potrafią zaśpiewać. Przypomina, że świąteczne piosenki to kolędy albo pastorałki. Bardziej znane są kolędy, a trochę mniej – pastorałki (piosenki mówiące głównie o życiu pasterzy).

Następnie nauczyciel odtwarza wybrane kolędy lub gra je na pianinie. Dzieci ustalają, która jest im znana. Wybierają te, które potrafią zaśpiewać.

Nauczyciel ma okazję powtórzyć (i poćwiczyć) z dziećmi te kolędy, które ewentualnie będą potrzebne do przedstawienia jasełkowego.

2 M Dudy – poznanie brzmienia instrumentu ludowego – zeszyt ćwiczeń, s. 30, i nagranie MUZ21, materiał MUZ11

Dzieci oglądają ilustrację i czytają tekst. Nauczyciel prezentuje też dzieciom zdjęcie dud z materiałów dodatkowych umieszczonych na płycie. Uczniowie zastanawiają się, jakim instrumentem są dudy. Patrząc na ilustrację, mogą ustalić, że jest to instrument dęty (kaczka gra, dmuchając w rurkę), ma również coś w rodzaju worka, który grająca kaczka trzyma z boku.

Ćwiczenie 1

Nauczyciel odtwarza brzmienie instrumentu.

Dzieci mogą zauważyć, że melodii granej na dudach towarzyszy jeden stale powtarzający się dźwięk (tzw. burdonowy). Jest to cecha charakterystyczna wszystkich melodii granych na tym instrumencie.

- i** Dudy – jeden z najstarszych dętych instrumentów ludowych; składa się z:
- a) skózanego worka będącego zbiornikiem powietrza;
 - b) jednej (lub więcej) piszczałki, zwanej bąkiem, która wydaje stale ten sam niski, tzw. burdonowy dźwięk;
 - c) tzw. przebierki, tj. piszczałki z otworami, na której wykonuje się melodię.

Podczas gry powietrze, doprowadzone ustami przez osobną rurkę lub wtlaczane za pomocą specjalnego mieszka, przechodzi do piszczałek z worka umieszczonego pod pachą i naciskanego ramieniem. Zależnie od terenu dudy występują w różnych odmianach i przyjmują rozmaite nazwy, np. kozioł, koza (nie kobza!).

(na podstawie: J. Habela, *Słowniczek muzyczny*, PWM, Kraków 1977)

M Poznanie zapisu nutowego melodii pastorałki *Kaczka pstra* – zeszyt ćwiczeń, s. 31

Ćwiczenie 2

Dzieci odczytują informację papugi Sylaby dotyczącą innego zapisu ósemek w grupach po dwie. Następnie czytają polecenie do ćwiczenia. Podpisują nuty zgodnie z poleceniem.

Nauczyciel rozdaje dzieciom dzwonki chromatyczne. Uczniowie próbują zagrać z nut melodię pastorałki. Ćwiczą granie w parach, zmieniając się z kolegą/koleżanką z ławki.

2 M Śpiewanie i akompaniowanie do pastorałki *Kaczka pstra* – zeszyt ćwiczeń, s. 31, 68, i nagranie MUZ22

Dzieci odczytują tekst pastorałki. Wyjaśniają niezrozumiałe słowa, np. *dziatki*, *gardłeczko*, *jasełeczka*. [zdrobniale: [dzieci](#), [gardło](#), [jasełka](#)]

Nauczyciel odtwarza melodię pastorałki. Dzieci powinny zauważyć, że nagranie ma akompaniament, w którym wykorzystano brzmienie dud. Uczniowie próbują śpiewać, korzystając z tekstu. Przy kolejnym powtórzeniu mogą naśladować gestami grę na instrumentach, na których grają ptaki – dudy, bębenek, dzwonek, skrzypce.

Następnie nauczyciel dzieli klasę na grupy – grających na dzwonekach i śpiewających. Niektórym ze śpiewających daje bębenki i trójkąty.

Klasa wykonuje pastorałkę, akompaniując na dzwonekach, w zwrotek drugiej i trzeciej – grając na bębenkach i trójkątach.

Piosenkę należy wykonać kilkakrotnie, aby każde dziecko mogło zagrać przynajmniej na dzwonekach i jednym z pozostałych instrumentów.

Materiały: **M** s. 31, 50, 68 **1** A. Vivaldi, *Cztery pory roku. Zima* cz. 1 i cz. 2 **2** *Biały walczyk* PIO 9A, PIO 9B ■ s. 31 – *Kaczka pstra* MUZ 22 ■ s. 50 – instrumenty perkusyjne (marakasy, klawesy, trójkąt, terkotka, werbel, tamburyn, talerze, kastaniety) MUZ 32–39 duże arkusze gazet ■ dzwonki chromatyczne, bębny, trójkąty ■ kastaniety, terkotki

1

Zabawy rytmiczno-ruchowe do muzyki Antonia Vivaldiego

Uczniowie siadają kręgiem w siadzie skrzyżnym. Nauczyciel rozdaje dzieciom gazetowe arkusze. Dzieci robią z nich kule, zgniatając mocno papier. Umawiamy się, że w naszych zabawach to będą kule śniegowe.

Nauczyciel każdorazowo – przed włączeniem muzyki – podaje uczniom nazwisko kompozytora i tytuł utworu.

Zabawa 1

Dzieci, słuchając utworu Antonia Vivaldiego *Zima* cz. 2, rytmicznie podają sobie kule w prawą stronę. Zgodnie z rytmem zabierają kulę od kolegi z lewej strony i przekazują ją koledze z prawej. Przy powtórnym słuchaniu muzyki podawanie zaczyna się od drugiej strony (w lewo). Najważniejsze w zabawie jest utrzymanie miarowego i zgodnego z muzyką rytmu.

Jest to dość trudna zabawa, więc na początek można zaproponować łatwiejszą wersję – podawanie tylko jednej kuli.

Zabawa 2

Dzieci poruszają się swobodnie po sali, trzymając swoje kule. Tym razem słuchają cz. 1 *Zimy* Vivaldiego. Kiedy słyszą miarowe rytmiczne dźwięki (jakby padającego śniegu), mają wędrować i przekładać swoje kule z ręki do ręki. Kiedy charakter muzyki się zmienia (jakby szalał wicher – fragment skrzypcowy), uczniowie mają stanąć w miejscu, podrzucać i łapać swoje kule, mogą też jednocześnie obracać się wokół siebie.

W innym wariantcie tej zabawy proponujemy, aby uczniowie dobrali się w pary i rzucali kule sobie nawzajem.

2

Powtórzenie pastorałki *Kaczka pstra* z akompaniamentem dzwonków, bębenków i trójkątów – zeszyt ćwiczeń, s. 31, i nagranie MUZ 22

Po otrzymaniu instrumentów dzieci wykonują pastorałkę tak jak na poprzedniej lekcji – z towarzyszeniem nagrania (z dudami), instrumentów perkusyjnych i melodii granej na dzwonkach.

2

Dyktando słuchowe z instrumentami perkusyjnymi – zeszyt ćwiczeń, s. 50, i nagrania MUZ 32–39

Nauczyciel odtwarza kolejne brzmienia instrumentów. Dzieci rozpoznają je na obrazkach. Do tej pory nie знаły kastanietów i terkotki, więc nauczyciel wyjaśnia, jak grają te instrumenty – może je zademonstrować, jeśli są w szkole.

i Kastaniety – instrument perkusyjny o nieokreślonej wysokości brzmienia, składający się z pary drewnianych (rzadko kościanych) płytek w kształcie muszelek, związanych sznurkiem. Trzyma się je między palcami i uderza jedna o drugą. Czasem przytwierdzone są do drewnianej rękojeści z płaską deszczułką. Gra się, potrząsając lub uderzając o dłoń. Kastaniety są charakterystycznym instrumentem używanym do podkreślania rytmu przez tancerki w tańcach hiszpańskich Cyganów (flamenco).

Terkotka – drewniany instrument, w którym deseczka, która trze o drewniane kółko zębate, wydaje charakterystyczny terkotający dźwięk.

Kiedy dzieci znają już wszystkie brzmienia, nauczyciel odtwarza dźwięki w innej kolejności (sekwencję 4–6 brzmień). Zadaniem dzieci jest wpisać obok instrumentu kolejny numer.

Ćwiczenie można wykonać bez zapisywania kolejności. Wówczas dzieci, po wysłuchaniu sekwencji dźwięków, ustnie podają kolejność instrumentów.

- 2 M** **Słuchanie i nauka piosenki *Biały walczyk*** – zeszyt ćwiczeń, s. 68, i nagranie PIO 9A
Nauczyciel odtwarza nagranie piosenki. Dzieci słuchają, próbując nucić melodię. Następnie rozmawiamy o treści piosenki:

- ▶▶ O jakim tańcu śpiewa wokalistka?
- ▶▶ Dlaczego jest to biały walczyk? Kto go tańczy?
- ▶▶ W jakim metrum jest ta piosenka? (Na ile się liczy?) [walc – zawsze na 3, czyli w metrum $\frac{3}{4}$]
Można przypomnieć w tym miejscu piosenkę *Walczyk o książkę* (poznana w ramach tematu 4. *Muzyczne znaki*).

Potem uczniowie próbują poruszać się do rytmu, kołysząc się z nogi na nogę. Powtarzają przy tym ostatnie wersy zwrotek. Uczą się melodii, powtarzając za nauczycielem fragmenty piosenki.

- 2** **Zabawa ruchowa do piosenki *Biały walczyk*** – nagranie PIO 9A lub PIO 9B

Dzieci bawią się do piosenki, ilustrując jej treść:

- I zwrotka – podskakują jak zające po sali;
- II zwrotka – poruszają się parami po okręgu, tworząc saneczkowy zaprzęg (stają jeden za drugim, trzymając się za obie ręce);
- III zwrotka – tworzą taneczne pary i stają twarzami do siebie, po czym trzymając się za ręce, próbują poruszać się do rytmu walca.

Dzieci mogą wcześniej przećwiczyć krok walca, czyli przysuwanie nogi do nogi w prawą i lewą stronę na przemian, unosząc się przy każdym kroku na palce.

(według: Urszula Smoczyńska-Nachtman, *Kalendarz muzyczny w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1988)

16 Wprowadzenie półnuty

© VIII 2.2, 2.4; 3.1–2; 4.1–2; 5.2

Improwizowanie akompaniamentu do piosenki *Biały walczyk*

Materiały: **M** s. 32 A, C VIII 2.2, 2.4; 3.1–2; 4.1–2; 5.2 **2** *Biały walczyk* PIO 9A, PIO 9B trójkąty, klawesy, tamburyny, bębenek ■ długie paski białej krepiny

Zabawa w roboty-maszyny – poruszanie się w różnych tempach

Dzieci naśladową różne roboty-maszyny, które zachowują się zgodnie z graniem przez nauczyciela na trójkącie rytmem. Roboty poruszają się w trzech tempach – szybkim, wolniejszym i najwolniejszym. Nauczyciel wcześniej prezentuje te rytmy i ustala z dziećmi, jak będą się zachowywały i jakie dźwięki będą wydawały jako roboty.

1. Kiedy rytm jest szybki (nauczyciel gra ósemki) – maszyny chodzą szybko, wydając głos: *ti ti ti*.
2. Kiedy rytm jest wolniejszy (ćwierćnutowy) – maszyny chodzą w rytmie ćwierćnut, mówiąc: *ta ta ta*; w tym samym rytmie poruszają też rękami.
3. Kiedy nauczyciel gra najwolniej (półnuty – bez podawania nazwy tej wartości rytmicznej) – dzieci rytmicznie mówią: *ta-a, ta-a, ta-a* i poruszają się w najwolniejszym tempie.

Zabawa jest wstępem do przypomnienia tataizacji i wprowadzenia nowej wartości rytmicznej – półnuty. Przygotowuje słuchowo do rozumienia półnuty.

Poznanie nowej wartości rytmicznej – półnuty – zeszyt ćwiczeń, s. 32, zestaw wycinanek C i elementy z wyprawki

Nauczyciel poleca uczniom wyjąć z wyprawki kartoniki z wartościami rytmicznymi – ósemkami i ćwierćnutami. Pyta dzieci, jakiej sylaby używały w klasie 1 do wypowiedziania ósemek i ćwierćnut. Jeśli dzieci nie pamiętają, sam przypomina tataizacyjne nazwy wartości rytmicznych: *ti* – ósemka, *ta* – ćwierćnuta.

Dzieci kładą przed sobą odpowiednie kartoniki z nutami. Następnie odwracają je tak, aby na wierzchu był kolorowy kwadrat (ćwierćnuta) i prostokąt (ósemka) – żółty i jasnożółty.

Nauczyciel przypomina zabawę z początku zajęć:

▶▶ Jakim słowem roboty określały najdłuższy dźwięk? [ta-a]

▶▶ Jak długo mogłaby trwać nuta ta-a?

Dzieci prawdopodobnie same ustalą, że taka nuta trwa tak długo, jak dwie ćwierćnuty.

Nauczyciel pokazuje kolorowy kartonik (duży żółty prostokąt z wycinanki ✂ C) z nową wartością rytmiczną – półnutą. Uczniowie sprawdzają, czy faktycznie jest on dwa razy dłuższy niż ćwierćnuta.

Ćwiczenie 1

Dzieci czytają informację papugi Sylaby w zeszyt ćwiczeń i polecenie. Wypowiadają rytmicznie (tataizacją) podane rytmy. Nauczyciel może podawać puls na bębnie.

Następnie uczniowie wycinają kartoniki z półnutami i korzystając również z pozostałych kartoników (z wyprawki), układają inne rytmy z półnutą. Wypowiadają je potem rytmicznie, a koledzy powtarzają.

2 Przypomnienie piosenki *Biały walczyk* – śpiew z płasem – nagranie PIO 9A lub PIO 9B

Przed zajęciami należy przygotować długie paski białej krepiny o szer. ok. 2–3 cm.

Dzieci stoją kołem. Każde z nich otrzymuje kilka pasków krepiny – można je trzymać w jednej lub w obu rękach. Dzieci śpiewają, kołyszac się do taktu i delikatnie falując paskami w rytm piosenki.

2 Tworzenie akompaniamentu perkusyjnego do piosenki *Biały walczyk* według pomysłów dzieci – nagranie PIO 9A lub PIO 9B

Dzieci zastanawiają się, jakie instrumenty pasują do piosenki. Prawdopodobnie wybiorą trójkąty, tamburyny, może klawesy. Następnie ustalają, kiedy i jaki rytm będą grały, na przykład:

- I zwrotka – trójkąty na raz, klawesy przy słowach: *hop, hop, hop*;
- II zwrotka – tamburyny na raz;
- III zwrotka – trójkąty na raz, klawesy na dwa, trzy.

Nauczyciel wybiera grupy dzieci grających i śpiewających. Uczniowie, którzy nie mają instrumentów, mogą falować paskami krepiny – co da dodatkowy efekt i szeleszczący dźwięk.

Piosenkę wykonujemy tyle razy, aż każde dziecko będzie miało okazję zagrać na każdym instrumencie.

M Ćwiczenia rytmiczne z wykorzystaniem półnuty – zeszyt ćwiczeń, s. 32, i zestaw wycinanek ✂ A

Ćwiczenie 2

Uczniowie wyszukują w wycinankach odpowiednie podpisy.

Odczytują zapis rytmiczny i dopasowują podpisy pod nutami. Następnie wypowiadają tataizacją zapisany rytm, jednocześnie klaszcząc.

ta-a	ta-a
ti ti ti ti	ta-a

17

Wprowadzenie całej nuty

Ⓟ VIII 2.2, 2.4; 4.1–2; 5.2

Zimowe śpiewanie dla babci i dziadka. Nauka piosenki *Kraina bajek*

Materiały: M s. 33, 69 ✂ A 1 Piosenka dla babci ■ Sanna ■ Nie miały aniołki ■ Zegary 2 Dzwonki Mikotaja PIO 7A, PIO 7B ■ Srebrne kolczyki PIO 8A, PIO 8B ■ Kraina bajek PIO 10A, PIO 10B talerze, bębni, trójkąty

Zabawa w pociągi – utrwalenie poczucia rytmu ćwierćnutowego, ósemkowego i półnutowego

Nauczyciel inicjuje zabawę w pociągi, które zawiozą dzieci do dziadków. Klasa ustawia się w kilka pociągów (np. trzy). Umawiamy się, że dzieci stojące na przedzie to maszyniści, którzy będą nadawać tempo poruszania się; reszta uczniów to pasażerowie.

Maszyniści otrzymują na początek talerze. Nauczyciel mówi, że najpierw pociąg rusza powoli – maszyniści grają na talerzach półnuty, a pasażerowie maszerują zgodnie z ich trwaniem, wypowiadając ta-a, ta-a, ta-a, przy czym ta to krok, a – ugięcie kolan. Na sygnał nauczyciela maszyniści odkładają instrumenty i idą na koniec swoich pociągów.

Dzieci, które teraz są na przedzie, otrzymują bębni i mają grać ćwierćnuty. Pociągi jadą w ich rytmie, a pasażerowie wypowiadają sylaby *ta ta ta*. Na kolejny znak nauczyciela maszyniści odkładają instrumenty i idą na koniec.

Kolejni maszyniści otrzymują trójkąty i grają rytm ósemek. Pociągi się rozpędzają. Pasażerowie mówią *ti ti ti*.

Zabawę powtarzamy kilkakrotnie, z różnymi maszynistami i instrumentami. Nauczyciel kieruje całą zabawą, pilnując, by uczniowie utrzymywali odpowiednie tempo i rytm.

2 M **Nauka piosenki *Kraina bajek*** – zeszyt ćwiczeń, s. 69, i nagranie PIO 10A

Dzieci słuchają piosenki, jednocześnie śledząc tekst. Następnie rozmawiają o jej treści:

►► O jakiej krainie jest ta piosenka? Co się w niej znajduje? Jak można się dostać do krainy bajek? O jakich bajkach jest mowa w piosence?

Dzieci słuchają piosenki jeszcze raz, próbując określić jej metrum. Nauczyciel pomaga im w tym, klaszcząc na raz (w zwrotce jest przedtakt). Dzieci powinny zauważyć, że metrum zwrotki i refrenu jest inne. Zwrotka jest na 4, a refren na 2. Ponadto refren ma nieco szybsze tempo.

Opracowując słuchowo piosenkę, należy zwrócić uwagę na jej rytm – są w niej potrójne ósemki (tzw. triole), które śpiewa się w czasie jednej ćwierćnuty (tak jest w zwrotce przy słowach – *w krainie... oraz na grządkach...*).

Najlepiej uczyć się piosenki, powtarzając za wokalistą kolejne wersy.

1 **Przypomnienie *Piosenki dla babci z klasy 1***

Dzieci przypominają sobie piosenkę z klasy 1 w związku z przygotowaniami do święta babci i dziadka. Następnie rozmawiają o tym, dlaczego jest to święto i w jaki sposób zwykle świętują z dziadkami.

1 2 **Przypomnienie piosenek, które mogą spodobać się babci i dziadkowi** – nagrania piosenek z klasy 1 i z klasy 2

Dzieci zastanawiają się, jakie piosenki spodobałyby się dziadkom. Wybierają spośród tych, które poznały zarówno w klasie 2, jak i w klasie 1. Proponują różne tytuły, a nauczyciel zapisuje je na tablicy. W ten sposób powstaje zestaw do koncertu życzeń.

i Koncert życzeń – program telewizyjny nadawany 30 lat temu. Dwoje prowadzących – popularny spiker i znana spikerka – w otoczeniu bukietów kwiatów odczytywali życzenia przesyłane przez widzów dla ich krewnych. Po odczytaniu życzeń prezentowano piosenkę, zamówioną na specjalne życzenie lub inną powszechnie lubianą.

Dzisiaj tego typu programy nadawane są zazwyczaj przez lokalne stacje radiowe lub telewizyjne.

Każde dziecko wybiera sobie tylko jedną piosenkę dla swojego dziadka i jedną dla babci. Przed wykonaniem przez klasę danej piosenki na środek wychodzą ci uczniowie, którzy ją zaproponowali. Wygłaszają życzenia skierowane do babci i dziadka.

Jest to próba przed spotkaniem z dziadkami, zorganizowanym w klasie z okazji ich święta.

Nauczyciel podpowiada, aby dzieci wybierały piosenki, które najlepiej potrafią śpiewać.

M **Poznanie nowej wartości rytmicznej – całej nuty** – zeszyt ćwiczeń, s. 33, zestaw wycinanek A i elementy z wyprawki

Nauczyciel prosi dzieci o wyciągnięcie kartoników – wartości rytmicznych oznaczających półnuty, ćwierćnuty i ósemki. Uczniowie przypominają, jak długo trwają poszczególne nuty. *[półnuta dwa razy dłużej niż ćwierćnuta, a ósemka dwa razy krócej niż ćwierćnuta]*

Nauczyciel pyta dzieci, czy nuta może trwać jeszcze dłużej niż półnuta lub jeszcze krócej niż ósemka. Dzieci zastanawiają się – mogą różnie odpowiadać. Prawdopodobnie stwierdzą, że mogą być nuty dłuższe i krótsze. Nauczyciel potwierdza domysły uczniów. Prosi o wyciągnięcie z wyprawki pozostałych kartoników (w kolorze pomarańczowym). Pyta, jak długo może trwać cała nuta. Dzieci, porównując pomarańczowe kartoniki z żółtymi, mogą stwierdzić, że trwa tyle co 4 ćwierćnuty.

Uczniowie mogą próbować dociekać, skąd nazwy – cała nuta, półnuta, ćwierćnuta itd. Można krótko wyjaśnić, że te nazwy mają związek nie tylko z muzyką, ale też z... matematyką.

- i** Największa wartość rytmiczna (najdłuższa nuta) nazywana jest **całą nutą**. Każda następna nuta jest połówką poprzedniej. Cała nuta dzieli się na dwie – stąd nazwa **półnuta**. Półnuta podzielona na dwie to tak jakby cała nuta podzielona na 4 równe części – stąd nazwa **ćwierćnuta**, bo słowo *ćwierć* oznacza czwartą część czegoś. Z kolei ćwierćnuta podzielona na pół to tak jakby cała nuta podzielona na 8 – stąd nazwa **ósemka**. W dalszej kolejności będzie podział ósemki na dwie **szesnastki** – to tak jakby całą nutę podzielić na 16. Szesnastki uczniowie będą poznawać w starszych klasach.

Ćwiczenie 3

Uczniowie czytają informację papugi Sylaby, potwierdzającą ich odkrycie i wykonują polecenie. Następnie układają podane rytmy z kolorowych kartoników i wypowiadają je tataizacją. Na koniec nauczyciel proponuje ułożenie tylu ósemek, ile trzeba by zagrać w czasie, gdy brzmi cała nuta. [8]

Ćwiczenie 4

Dzieci przygotowują odpowiednie wycinanki i dopasowują je do taktów. Nauczyciel może zapytać, czy cała nuta może znaleźć się w takcie na dwa, a jeśli nie, to ile takich taktów musiałaby zająć. [2] Na koniec uczniowie wypowiadają tataizacją podane rytmy.

ta - a - a - a
ti ti ta ta - a
ta - a ti ti ta

18 Gramy na dzwoneczkach gamę C-dur

© VIII 1.1, 1.4–5, 1.7; 2.1–4; 5.3

Dźwięki h i c (górne) na dzwoneczkach – nuty na liniach. Piosenka *W murowanej piwnicy* – śpiewanie i gra na dzwoneczkach

Materiały: **M** s. 34–35, 48, 69 **1** Zespół Pieśni i Tańca „Równica”, *W murowanej piwnicy* **2** *Kraina bajek* PIO 10A, PIO 10B ■ s. 35 – *W murowanej piwnicy* MUZ 23 ■ nuty na pięciolinii od c dolnego do c górnego MUZ 3–10 obrus lub inny duży kawałek tkaniny, bębenek, trójkąt, dzwonki chromatyczne, klawesy, marakasy, tamburyn ■ szarpańce, kije deszczowe

Zagadki słuchowe – rozpoznawanie różnych efektów dźwiękowych

Dzieci siadają kręgiem. Nauczyciel ukrywa instrumenty (bębenek, trójkąt, dzwonki, klawesy, marakasy, tamburyn) za parawanem (np. zrobionym z krzesetek przykrytych tkaniną) i zadaje słuchowe zagadki.

1) Jakie instrumenty będą grały i w jakiej kolejności?

Nauczyciel gra na wybranych 4–6 instrumentach perkusyjnych – może to być na przykład sekwencja: bębenek, trójkąt, dzwonki, klawesy, marakasy, tamburyn. Dzieci zapamiętują nie tylko rodzaje instrumentów, ale też ich kolejność.

2) Jak uzyskano takie brzmienie?

Nauczyciel wydobywa dźwięki (na przykład na bębnie) w różny sposób: uderzając pałeczką, stukając palcami, pstrykając palcami, pocierając dłoń, drapiąc paznokciami, stukając o brzeg, a nie o membranę. Dzieci po wystuchaniu rozmawiają o tym, jak powstał dany dźwięk.

Nauczyciel może dać instrumenty kilku osobom, aby spróbowały wydobyć podobny efekt dźwiękowy.

3) Uczniowie sami wymyślają podobne zagadki – sekwencje instrumentów i ciekawe dźwięki na danym instrumencie perkusyjnym.

2 M **Powtórzenie i utrwalenie znajomości piosenki *Kraina bajek* – zeszyt ćwiczeń, s. 69, i nagranie PIO 10A lub PIO 10B**

Dzieci śpiewają piosenkę poznaną na poprzednich zajęciach. Następnie ustalają odpowiedni do niej akompaniament. Nauczyciel może zaproponować wykorzystanie instrumentów zrobionych własnoręcznie przez uczniów: w klasie 1 – szarpańca i w klasie 2 – kija deszczowego.

Zwrotka – wybrane dzieci grają na kijach deszczowych, miarowo je obracając (2 razy w wersie).

Refren – wybrane dzieci „rysują” kubkiem szarpańca ustawionym dnem do góry na dywanie/podłodze pętlę zgodnie z metrum, a w miejscach pauz szeleszczą paskami krepiny przyklejonymi do dna.

Przy kolejnym powtórzeniu piosenki dzieci wymieniają się instrumentami.

Przypomnienie śpiewanki o słończku na melodię gamy C-dur

„Słońce wschodzi coraz wyżej...” – nauczyciel śpiewa początek znanej dzieciom śpiewanki na melodię gamy C-dur. Dzieci powtarzają za nauczycielem, starannie wyśpiewując samogłoski. Przy kolejnym wykonaniu melodii, kiedy dźwięki wędrują do góry, dzieci śpiewają coraz głośniejsze, a kiedy melodia opada w dół („...a zachodzi coraz niżej”) – coraz ciszej. Mogą przy tym wznosić się z przysiadu do wspięcia na palce i na odwrót (przy melodii opadającej).

2

Przypomnienie położenia na pięciolinii nut dotąd poznanych i wprowadzenie nut *h* i *c* (górnego) – materiały MUZ 3–10

Nauczyciel pokazuje najpierw, w dowolnej kolejności, nuty na pięciolinii, a potem prezentuje dwie ostatnie nuty z gamy C-dur.

M

Wprowadzenie dźwięków *h* i *c* (górnego) oraz ich zapisu nutowego – zeszyt ćwiczeń, s. 34

Ćwiczenie 1

Zanim dzieci wykonają ćwiczenie, nauczyciel rozdaje im dzwonki chromatyczne. Uczniowie, patrząc na fotografię, odszukują dźwięki *h* i *c* na swoich instrumentach. Następnie odczytują wskazówkę papugi Sylaby oraz oglądają zapis nutowy dźwięków *h* i *c*. Potem odczytują polecenie i zapisują nazwy literowe dźwięków.

Zwracamy uwagę uczniów, że w tym ćwiczeniu dźwięki zostały zapisane wyłącznie całymi nutami (inaczej niż w poprzednich tego typu ćwiczeniach).

Dzieci powinny pamiętać, że nuty *h* i *c* są ostatnimi dźwiękami gamy C-dur, ponieważ była o tym mowa podczas pierwszych ćwiczeń na dzwoneczkach. Jednak warto tu podkreślić, że 8 nut, które do tej pory poznaliśmy, tworzą gamę C-dur. Gama ta ma dwa dźwięki *c* – dolny (rozpoczyna gamę) i wysoki (kończy gamę) o tej samej nazwie, ale różnej wysokości. Za pomocą nut gamy C-dur i z wykorzystaniem zapisu nutowego można zagrać wiele melodii.

Granie na dzwoneczkach gamy C-dur wznosząco i opadająco

Dzieci ćwiczą na dzwoneczkach granie gamy C-dur – wznosząco i opadająco. Następnie połowa uczniów (jedna osoba z każdej ławki) gra gamę w górę i w dół, a druga połowa śpiewa nazwy literowe dźwięków. Potem następuje zamiana dzieci grających ze śpiewającymi.

Nadal nie wprowadzamy nazw solmizacyjnych gamy – zależy nam najpierw na praktycznej umiejętności odczytywania nut i grania na dzwoneczkach.

1

2

M

Przypomnienie brzmienia ludowej piosenki z klasy 1 *W murowanej piwnicy* – zeszyt ćwiczeń, s. 35 i 48, nagranie MUZ 23

Dzieci ponownie wysłuchują piosenki ludowej, której słuchały w klasie 1. Nauczyciel pyta, jaka to piosenka i kto ją wykonuje. [ludowa; zespół ludowy, zespół pieśni i tańca] Czy łatwo zrozumieć, o czym zespół śpiewa? Dlaczego?

Dzieci oglądają fotografie na s. 48 i wskazują na nich zespoły ludowe. Ustalają, po czym można je poznać. [po strojach ludowych – krakowskich i góralskich] Usłyszaną piosenkę mógłby zagrać zespół góralski.

Na fotografii widoczni są członkowie zespołu górali podhalańskich z okolic Zakopanego, a utwór nagrany na płycie wykonuje zespół góralski z Beskidu Śląskiego.

Następnie dzieci czytają tekst zwrotki zamieszczonej w zeszyt ćwiczeń i oglądają ilustrację (s. 35). Nauczyciel może wyjaśnić niektóre niezrozumiałe słowa i sformułowania, np. „Kazali se piknie grać i na nóżki spojrzeć” – kazali dla siebie pięknie zagrać i spoglądać na nogi (które tańczą).

W murowanej piwnicy to piosenka ludowa śpiewana gwarą góralską, którą nie wszyscy znają. W nagraniu zespołu ludowego (z płyty dla klasy 1) są nieco inne słowa niż w zapisie w zeszyt ćwiczeń. Wynika to z faktu, że piosenki ludowe znane są w różnych wersjach – m.in. w zależności od miejsca, w którym są śpiewane. Dlatego w nagraniu zespołu ludowego z Beskidu Śląskiego niektóre słowa brzmią inaczej niż gwara z Podhala.

 Muzyka ludowa – jeden z najstarszych przejawów kultury każdej grupy etnicznej. Miała związek z codziennym i religijnym życiem ludzi. Przetrwiała głównie na wsi. Obecnie również w miastach funkcjonują profesjonalne zespoły specjalizujące się w uprawianiu muzyki ludowej (śpiew, akompaniament instrumentów ludowych, taniec). Występy zespołów ludowych cieszą się popularnością podczas różnych imprez masowych i uroczystości.

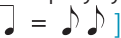
Muzykę ludową charakteryzuje znaczna wielość wersji, naturalna skłonność do tworzenia wariantów. Lud tworzył własne melodie, ale też przekształcał inne melodie stosownie do własnych wymagań i zależnie od możliwości zespołu. Przekazywana była drogą zapamiętywania, a nie zapisu nutowego.

Z muzyki ludowej czerpało wielu znanych kompozytorów, np. Fryderyk Chopin często umieszczał w swoich kompozycjach zastraszane w różnych miejscach melodie. Niektóre można rozpoznać.

2 M **Granie z nut na dzwonek i śpiewanie piosenki *W murowanej piwnicy*** – zeszyt ćwiczeń, s. 35, i nagranie MUZ 23

Ćwiczenie 2

Dzieci czytają polecenie do ćwiczenia. Po podpisaniu nut próbują zagrać melodię na dzwonek. Nauczyciel zwraca uwagę na rytm piosenki. Może przy tym przypomnieć dzieciom o zapisie podwójnej ósemki, który występuje w tym utworze. [=]

Kiedy melodia jest dosyć dobrze opanowana, uczniowie grają ją z towarzyszeniem nagranego akompaniamentu. Dzieci, które nie mają aktualnie instrumentu, śpiewają. Potem następuje zamiana.

Ćwiczenie 3

Uczniowie czytają polecenie do ćwiczenia. Wykonują kolejny raz piosenkę (I zwrotkę), ale tym razem dzieci grające na dzwonek nauczyciel dzieli na dwie grupy – jedna gra w rytmie ćwierćnutowym dźwięk c, a druga – g. Pozostałe dzieci śpiewają piosenkę.

Gdy dzieci dosyć sprawnie grają już na dzwonek, można im zaproponować granie obu dźwięków jednocześnie – dwiema pęteczkami.

19

Dzwonki i klawiatura fortepianu

Ⓟ VIII 1.2–3, 1.6–7; 2.2, 2.4; 3.1–2, 3.5

Śluchamy mistrza – Fryderyka Chopina

Materiały: **M** s. 40–41, 52, 55 ✂ A **1** Zespół Pieśni i Tańca „Równica”, *W murowanej piwnicy*
2 F. Chopin, *Życzenie* UTW 4 ■ F. Chopin, *Kontredans Ges-dur* UTW 7 lekkie, zwiewne chusteczki lub paski krepiny, lub kolorowe wstążeczki ■ pianino lub fortepian

1

Zabawa muzyczno-ruchowa do piosenki *W murowanej piwnicy*

Dzieci siadają kręgiem na krzesłkach i w rytm piosenki wykonują następujące ruchy i gesty (cały czas na siedząco):

- przygrywka – klaszczą miarowo (ćwierćnuty) w dłonie;
- „W murowanej piwnicy tańcowali zbójnicy” – robią samymi stopami dwa kroki w prawo, dwa kroki w lewo;
- „Kazali se piknie grać” – cztery razy szurają stopami;
- „i na nóżki” – dwa klaśnięcia w uda;
- „spozierać” – dwa klaśnięcia w dłonie;
- „Kazali se piknie grać” – znowu cztery szurania stopami;
- „i na nóżki” – dwa klaśnięcia w uda jak przedtem;
- „spozierać” – dwa klaśnięcia w dłonie.

Następnie uczniowie wstają, robią obrót w prawo i siadają na krześle po swojej prawej stronie. Zaczyna się następna przygrywka, w czasie której uczniowie klaszczą miarowo itd.

Powyższy układ dotyczy jednej zwrotki. Całość należy powtórzyć tyle razy, ile jest zwrotek w nagraniu. Tylko przy ostatnim powtórzeniu nie ma przygrywki, więc nie będzie wstania i obrotu.

Fortepian i pianino – poznanie budowy instrumentów – zeszyt ćwiczeń, s. 40–41, 52, 55, i zestaw wycinanek ✂ A

Dzieci oglądają klawiaturę na stronach 40 i 41. Ma ona większe białe i mniejsze czarne klawisze. Rozmawiamy o instrumentach, które mają taką klawiaturę (fortepian i pianino). Uczniowie oglądają fotografie tych instrumentów na s. 52, czytają informacje o nich i wklejają pod instrumentami odpowiednie podpisy z wycinanek.

pianino
fortepian

Jeśli w szkole jest pianino lub fortepian, nauczyciel pokazuje dzieciom zarówno klawiaturę, demonstrując sposób gry, jak i wnętrze instrumentu – układ strun i młoteczków.

Następnie na s. 55 uczniowie wyszukują muzyka grającego na pianinie (fortepian byłby niższy). Nauczyciel pyta, jak nazywa się muzyk grający na tych instrumentach. Dzieci powinny pamiętać z klasy 1, że jest to – w obu przypadkach – pianista.

Dzieci mogą znać ze szkoły jeszcze jeden instrument klawiszowy – keyboard (czyt. kibord). Ma on podobną klawiaturę (najczęściej nieco mniejszą), lecz dźwięk uzyskiwany jest nie przez uderzanie w struny, ale elektrycznie lub elektronicznie. Na keyboardzie można też zaprogramować automatyczny akompaniament do granej melodii.

Podobny układ płytek jak czarne i białe klawisze mają też znane dzieciom dzwonki chromatyczne.

Ćwiczenia w wyszukiwaniu na klawiaturze określonych dźwięków – zeszyt ćwiczeń, s. 40–41

Ćwiczenie 1

Uczniowie czytają uważnie polecenie. Najpierw wyszukują klawisze do dźwięków c i je zaznaczają. Następnie sprawdzają zapis gamy C-dur i położenie odpowiednich nut na klawiaturze. Kolorują klawisze gamy.

Dzieci mogą wtedy zapytać o to, kiedy gra się czarnymi klawiszami, bo zauważą, że gamę C-dur gra się tylko na białych klawiszach. Nauczyciel wyjaśnia, że czarne również są wykorzystywane, ale przy innych gamach i graniu dźwięków podwyższonych (z krzyżykami $\sharp$) lub obniżonych (z bemolami $\flat$) o pół tonu od danego białego. Dokładne informacje na ten temat dzieci uzyskają w starszych klasach.

Nauczyciel poleca, aby dzieci spróbowały „zagrać” na swoich klawiaturach – jednym palcem, kilkoma, prawą i lewą ręką osobno, obiema rękami – jak pianista.

Następnie dzieci ćwiczą wyszukiwanie klawiszy odpowiadających podawanym przez nauczyciela dźwiękom:

►► Pokaż, gdzie zagrasz dźwięk e (a, h, c wysokie, c niskie itd.) gamy C-dur.

Jeśli jest w klasie keyboard lub pianino, to uczniowie mogą spróbować zagrać na klawiaturze gamę C-dur oraz inne melodie, które dotąd grali na dzwonkach.

2

Gramy z mistrzem fortepianu Fryderykiem Chopinem – nagranie UTW 4

Uczniowie mają przed sobą klawiatury (s. 40–41 zeszytu ćwiczeń). Słuchają pieśni F. Chopina, *Życzenie* (z 1827 r.). Słuchając, jednocześnie „grają” na papierowych instrumentach.

Następnie dzieci rozmawiają o pieśni – jaki ma charakter, o czym śpiewa wokalistka. Przypominamy też informację z klasy 1 dotyczącą rodzaju głosu (sopran).

Nauczyciel wyjaśnia, że jest to pieśń podobna do ludowej, pięknie skomponowana przez mistrza Chopina. Słowa do niej napisał Stefan Witwicki.

2

Ruchowe opracowanie utworu F. Chopina *Kontredans Ges-dur* – taniec z chusteczkami – nagranie UTW 7

Nauczyciel przedstawia dzieciom inny utwór Fryderyka Chopina – *Kontredans Ges-dur*. *Każdorazowo przypominamy nazwisko kompozytora i tytuł utworu.* Chopin skomponował ten utwór jako taniec, więc uczniowie będą go nie tylko słuchać, ale też nauczą się do niego prostego układu tanecznego z rekwizytem.

i Kontredans (z ang. *country dance* = taniec wiejski) – efektowny taniec figurowy pochodzenia angielskiego, popularny w XVIII, a szczególnie XIX w. we Francji, następnie w innych krajach. Polegał na tanecznym współdziałaniu dwóch par ustawionych naprzeciw siebie; muzyka składała się z regularnych ośmiotaktowych fraz.

(na podstawie: J. Habela, *Słowniczek muzyczny*, PWM, Kraków 1977)

Dzieci wraz z prowadzącym nauczycielem siadają kręgiem na krzeselkach. Każdy uczeń trzyma chusteczkę szyfonową: jeśli jest mała, to za jeden róg, a jeśli duża – w środku. (Zamiast chusteczek można użyć pasków krepiny lub kolorowych wstążek).

Najpierw nauczyciel odtwarza nagranie i umawia się dziećmi, że mają dokładnie wysłuchać początku utworu. Jeśli usłyszą ten sam motyw kolejny raz – niech podniosą rękę z chusteczką. Uczymy w ten sposób skupienia uwagi na utworze i rozpoznawania powtarzających się w nim fragmentów.

Ten kontredans ma budowę: A B A C A B A. Ta sama część A powtarza się w całym utworze 4 razy.

Następnie – przy powtórnym odtworzeniu utworu – gdy uczniowie usłyszą znany początkowy motyw, robią 4 wymachy chusteczką od prawej do lewej oraz wstają z krzesetek i wykonują obrót przez prawe ramię, zmieniając miejsce o jedno w prawo. Starają się poruszać wolno, zgodnie z melodią i rytmem utworu. Taki układ wykonują, słuchając całego utworu, 4 razy. Kiedy dzieci nauczą się już dobrze rozpoznawać część A utworu, uczymy ich kolejnych ruchów.

Część B – zanim uczniowie nauczą się układu do części B, siedząc kręgiem, odliczają do dwóch. „Jedynki” robią 4 kroki do środka z unoszeniem chusteczek i 4 kroki do tyłu z ich opuszczaniem. Po nich to samo robią „dwójki”.

Część C – układ wygląda jak „meksykańska fala” – zaczyna nauczyciel, do którego dołączają kolejne dzieci, podnosząc się z krzesetek i unosząc chusteczki do góry, a potem w odwrotnej kolejności opuszczają ręce i siadają.

Jeśli klasa jest umuzykalniona i sprawnie pracuje, można cały układ ruchowy wykonać bez ćwiczenia po kolei poszczególnych części, według skróconego opisu zabawy:

Ustawienie: Dzieci siadają kręgiem na krzeselkach z chusteczkami w rękach, odliczają, kto jest „jedynką”, a kto – „dwójką”.

Taniec:

Część A

- 4 wymachy chusteczką od prawej do lewej;
- obrót przez prawe ramię z przesunięciem się w prawo o jedno miejsce.

Część B

- „Jedynki”: 4 kroki do środka z wolnym unoszeniem chusteczki do góry i 4 kroki do tyłu z jednocześnie opuszczaniem chusteczki;
- „dwójki” – jw.

Część C

- Fala – od prowadzącego wstawanie z miejsca z wysokim unoszeniem rekwizytu, następnie opuszczanie chusteczki i siadanie.

(na podstawie kursu „Aktywne metody słuchania muzyki wg Batti Strauss”, prowadzący Dorota Antos, Łódź)

Walce i walczyki. Piosenka *Włazł kotek* – śpiewanie i gra na dzwoneczkach

Materiały: **M** s. 36–37, 49 ✂ **2** *Biały walczyk* PIO 9A, PIO 9B ■ s. 37 – fortepian MUZ 24 ■ s. 37 – skrzypce MUZ 25 ■ P. Czajkowski, *Walc kwiatów* UTW 10 bębenek, dzwonki chromatyczne

M **Rozpoznawanie metrum w różnych rytmach i znanych melodiach** – zeszyt ćwiczeń, różne strony, i elementy z wyprawki

Uczniowie wyciągają z klaserów kartoniki z oznaczeniami metrum ($\frac{2}{4}$ i $\frac{4}{4}$).

Na początek nauczyciel gra różne proste rytmy na bębnie w metrum na dwa i na cztery, wyraźnie akcentując „na raz”. Dzieci wyklaskują te rytmy i ustalają ich metrum. Kto wie, podnosi w górę właściwy kartonik.

Następnie nauczyciel gra na dzwoneczkach różne melodie (piosenki) znane dzieciom, np. *W murowanej piwnicy* (s. 35), *Trzy kurki* (s. 25), *Sto lat* (s. 45), *Kaczka pstra* (s. 31), *Panie Janie* (ze słuchu, metrum na cztery) – również wyraźnie akcentując „na raz”. Jak poprzednio, zadaniem dzieci jest rozpoznanie metrum i uniesienie odpowiedniego kartonika.

Jeśli nauczyciel nie czuje się na siłach grać rytmy lub melodie, może się posłużyć prostszą wersją: dzieci odszukują w zeszycie ćwiczeń melodie w metrum $\frac{2}{4}$ oraz $\frac{4}{4}$ i zakładają strony odpowiednimi kartonikami.

2

Wprowadzenie metrum trzy czwarte na podstawie znanych piosenek – nagranie PIO 9A, zestaw wycinanek ✂ C i elementy z wyprawki

Nauczyciel odtwarza piosenkę *Biały walczyk*. Dzieci śpiewają, naśladując gesty nauczyciela – w każdym takcie klaśnięcie i dwa uderzenia w uda. Następnie ustalają metrum piosenki, powtarzając układ gestów – licząc, ile ich było w takcie. Nauczyciel przypomina, że walczyk (walc) zawsze ma metrum na trzy.

Na koniec wyszukują nowe oznaczenie metrum w wycinance ✂ C.

M **Melodia na trzy – śpiewanka *Włazł kotek na płotek*** – zeszyt ćwiczeń, s. 36

Ćwiczenie 1

Dzieci najpierw wykonują pierwszą część polecenia – podpisują nuty nazwami literowymi. Podpowiadamy dzieciom, aby w razie potrzeby zaglądały na stronę 34, gdzie można podpatrzeć nazwy literowe nut. Nauczyciel zwraca uwagę na oznaczenie metrum na pięciolinii oraz wyjaśnienie papugi Sylaby. Następnie rozdaje dzieciom dzwonki chromatyczne. Po kilku próbach wykonujemy piosenkę – połowa dzieci gra na dzwoneczkach, a druga połowa śpiewa.

Jeśli w klasie jest keyboard lub pianino, to mogą spróbować grać tę melodię na klawiaturze.

Układanie rytmów z metrum trzy czwarte – elementy z wyprawki

Dzieci, korzystając z elementów z wyprawki, układają różne rytmy w metrum trzy czwarte. Następnie pracują w parach. Koledzy z ławki wyklaskują ułożone rytmy.

2 **M** **Rozpoznawanie metrum w podanych rytmach oraz brzmienia instrumentów i granych na nich melodii** – zeszyt ćwiczeń, s. 37, nagrania MUZ 24, MUZ 25

Ćwiczenie 2

Uczniowie wspólnie z nauczycielem ustalają, jakie jest metrum poszczególnych taktów. Wyklaskują napisane rytmy – najpierw ochotnik, a reszta klasy powtarza. Zapisują ołówkiem brakującą cyfrę metrum.

Ćwiczenie 3

Dzieci czytają polecenie. Następnie nauczyciel odtwarza nagrania. Dzieci dopasowują melodię do instrumentu (ołówkiem łączą nuty z odpowiednią fotografią). Na koniec grają obie melodie na dzwoneczkach chromatycznych.

Improwizacja ruchowa do *Walca kwiatów* Piotra Czajkowskiego z baletu *Dziadek do orzechów* – zeszyt ćwiczeń, s. 49, i nagranie UTW 10

Dzieci słuchają utworu. Początkowo nauczyciel nie podaje jego tytułu, mówi tylko, że pochodzi on z baletu Piotra Czajkowskiego *Dziadek do orzechów*.

Przy okazji można przypomnieć, że balet to rodzaj teatru tańca – scenę z baletu *Jezioro Łabędzie* (również P. Czajkowskiego) uczniowie mogą zobaczyć w zeszyście ćwiczeń na stronie 49.

Dzieci mogą w trakcie słuchania wykonywać sekwencję gestów pod kierunkiem nauczyciela, np. uderzenie w kolana i dwa pstryknięcia palcami albo uderzenie w podłogę i dwa klaśnięcia, lub tylko kołysać się do taktu. Tempo walca jest dosyć szybkie, więc ćwiczenie się uda, jeśli dzieci będą skupione na rytmie.

Utwór rozpoczyna piękne glissando na harfie (dzieci mogą same przypomnieć, jak nazywa się ten rodzaj grania), a potem słychać wyrazisty „puls” walca (na instrumentach dętych), aż wreszcie rozbrzmiewa główny motyw melodyczny.

Po wysłuchaniu utworu dzieci ustalają metrum, a nauczyciel podaje tytuł – *Walc kwiatów*.

Uczniowie mogą znać opowieść Ernsta Theodora Amadeusa Hoffmanna *Dziadek do orzechów* lub jej wersję filmową, ale nauczyciel może w skrócie opowiedzieć, o czym jest ten balet – czyli jakie jest jego libretto.

 Libretto *Dziadka do orzechów* do baletu Piotra Czajkowskiego.

Akt I

Obraz 1

Salon w domu rodziców Klary. Rodzice kończą ubieranie choinki; wchodzi Klara z bratem, a za nimi zaproszone dzieci. Wszystkie dzieci otrzymują na gwiazdkę lalki (taniec lalek). Przybywa również radca Drosselmeyer, który wręcza Klarze piękną lalkę, a jej bratu żołnierzyka. Zbliża się pora, aby iść spać, lecz Klara zaczyna grymasić. Wówczas radca daje jej nową zabawkę: jest nią dziadek do orzechów. Zachwycona Klara tańczy polkę, po czym układa zabawkę w koszyku i usypia przy dźwiękach kołysanki. Na zakończenie wieczoru dorośli tańczą taniec zwany „Grossvater”, następnie żegnają się z gospodarzami i odchodzą ze swymi dziećmi. Dom zapada w sen. Po chwili do pustego salonu wkrada się Klara w nocnej koszuli. Bije północ. Sowa na zegarze zamienia się w Drosselmeyera i ze wszystkich kątów wybiegają myszy, których Klara panicznie się boi. Nagle dziadek do orzechów ożywa, wzywa na pomoc otowiane żołnierzyki i stacza zwycięski bój z myszami. Klara, widząc grożące dziadkowi niebezpieczeństwo, rzuca pantofelkiem w króla myszy i mysie wojsko ucieka w popłochu. Uratowany dziadek do orzechów przeistacza się w pięknego księcia i pragnąc okazać dziewczynce wdzięczność, zaprasza ją w fantastyczną podróż.

Obraz 2

Salon zamienia się w ośnieżony las, gnomy z pochodniami witają Klarę i księcia. Pada śnieg (walc śnieżynek).

Akt II

Zaczarowana kraina słodczy. Wchodzi Wieszczka Cukrowa w otoczeniu barwnego orszaku. Na różowej rzece z lemoniady Klara i książę płyną w ciągniętej przez delfiny łodzi. Wita ich Mistrz Ceremonii. Na znak dany przez Wieszczkę pojawia się zastawiony słodczymi stół i rozpoczynają się popisy taneczne, symbolizujące różne smakołyki: czekolada – *Taniec hiszpański*, kawa – *Taniec arabski* i *Taniec wschodni*, herbata – *Taniec chiński*, *Trepak*, *Taniec z fujarkami*, *Taniec błazenków wokół Matki Gigogne*, *Grand ballabile* – walc kwiatów, *Grand pas de deux* Wieszczki Cukrowej i Księcia. Zachwycona Klara w końcu jednak budzi się w fotelu z zabawką w ramionach.

(streszczenie libretta według Przewodnika operowego J. Kańskiego)

Na zakończenie zajęć dzieci improwizują taniec. Zaczynają od przysiadu (lub nawet od siadu klęcznego), potem prezentują budzenie się kwiatów – ich wzrost, rozkwitanie, obracanie się do słońca. Tworzą taneczne kółeczka, kołyszają się, wirują. Nauczyciel podpowiada dzieciom możliwe układy taneczne.

21 Na ludową nutę

Ⓟ VIII 1.2, 1.4, 1.7; 2.2–4; 4.7; 5.3

Granie melodii na dzwoneczkach – *Zielony mosteczek* i *Pojedziemy na tów*

Materiały: **M** s. 46–47, 70 **1** *Przyszła do nas Pani Wiosna* **2** s. 46 – *Pojedziemy na tów* MUZ 30
■ s. 47 – *Zielony mosteczek* MUZ 31 ■ P. Czajkowski, *Walc kwiatów* UTW 10 szarpańce, trójkąty, klawesy, tamburyny, talerze, duże arkusze gazet ■ dzwonki chromatyczne

2 **Improwizacja instrumentalna do *Walca kwiatów* Piotra Czajkowskiego** – nagranie UTW 10

Nauczyciel dzieli klasę na kilka grup – każda otrzymuje jeden rodzaj instrumentu, np. szarpańce z paskami krepiny, trójkąty, klawesy, tamburyny, talerze (tylko 1, 2 sztuki) oraz arkusze gazetowe. Grupy siadają na dywanie razem, ale blisko siebie – jak w prawdziwej orkiestrze. Nauczyciel-dyrygent siada naprzeciwko.

Trzeba wcześniej wyjaśnić dzieciom, w jaki sposób grają poszczególne instrumenty (powiewanie, potrząsanie, itp.).

Akompaniament ma charakter improwizacji, więc można grać w dowolny sposób, w dowolnej kolejności, z wykorzystaniem tylko jednej grupy instrumentów lub dwóch, trzech razem – wszystko zależy od inwencji nauczyciela (lub – po pierwszym wykonaniu utworu – wybranego dziecka). To nauczyciel dobrze zna utwór i może kierować instrumentami. Sugestie:

- glissando na wstępie – szarpańce falują, wydając szeleszczący dźwięk – dzieci mogą unieść instrumenty nad głowy i poruszać nimi;
- motyw początkowy – trójkąty na raz, a uderzanie palcami w arkusz gazetowy lub klawesy na dwa, trzy;
- motyw środkowy – trójkąty i potrząsanie tamburynem;
- zakończenie – tu można włączyć talerze, może też grać więcej niż jeden instrument w podobnych układach jak wyżej;
- na sam koniec – wszyscy wstają, a dzieci z szarpańcami powiewają paskami krepiny nad głowami.

1 **Przypomnienie piosenki z klasy 1 *Przyszła do nas Pani Wiosna***

Dzieci przypominają sobie piosenkę z klasy 1 i rozmawiają o zmianach w przyrodzie: Czy widać już oznaki wiosny? Czy za oknami jest taka wiosna jak w piosence? Co się zmienia? *[Dni są dłuższe, częściej jest cieplej.]* Określają metrum piosenki. *[na cztery, z przedtaktem]*

Ćwiczenia w graniu podanych nut – na dzwoneczkach i klawiaturze

Nauczyciel rozdaje połowie uczniów (jednej osobie z każdej ławki) dzwonki chromatyczne. Pozostali otwierają strony z klawiaturą fortepianu z zeszytu ćwiczeń. Następnie nauczyciel podaje nazwy literowe dźwięków, a zadaniem dzieci jest zagranie odpowiedniej nuty na dzwoneczkach albo wskazanie klawisza na klawiaturze. Po kilkakrotnym przećwiczeniu dzieci wymieniają się.

2 **M** **Jaka to melodia? – słuchanie melodii piosenek *Pojedziemy na tów* i *Zielony mosteczek*** – zeszyt ćwiczeń, s. 46–47, 70, nagrania MUZ 30, 31

Dzieci otwierają zeszyty ćwiczeń na stronach 46 i 47. Czytają tytuły piosenek. Nauczyciel odtwarza nagrania – najpierw *Zielony mosteczek*, a potem *Pojedziemy na tów*. Zadaniem dzieci jest wskazanie, który zapis nutowy odpowiada pierwszej odtwarzanej melodii, a który – drugiej. Przy kolejnym słuchaniu dzieci wyklaskują rytmy piosenek. Następnie próbują śpiewać na sylabach *la, lo, li* lub *ma, mo, mi*. Na koniec śpiewają ze słowami.

M **Nauka gry na dzwoneczkach wybranej melodii** – zeszyt ćwiczeń, s. 46–47

Uczniowie wybierają piosenkę do nauki gry na dzwoneczkach chromatycznych. W tym czasie dzieci, które nie mają dzwoneczków, podpisują nuty nazwami literowymi. Potem następuje zamiana ról.

2 M **Granie melodii z akompaniamentem** – zeszyt ćwiczeń, s. 46–47, i nagrania MUZ 30, 31

Na zakończenie zajęć dzieci prezentują swoją grę z towarzyszeniem nagranego akompaniamentu.

Piosenka *Pojedziemy na tów* ma dosyć szybkie tempo, więc może dzieci nie będą mogły jej jeszcze zagrać – wtedy nauczyciel podaje wolniejszy puls na bębnieku.

22 Solmizacyjne nazwy dźwięków

Ⓟ VIII 1.2, 1.4, 1.7; 2.2–4; 3.7; 4.7; 5.3

Nauka piosenki *Polka-fasolka*

Materiały: **M** s. 38–39, 47, 69, 70 **2** *Polka-fasolka* PIO 11A, PIO 11B ■ s. 47 – *Zielony mosteczek* MUZ 31 kolorowa chusteczka na głowę ■ dzwonki chromatyczne

2 M **Powtórzenie i utrwalenie umiejętności śpiewania piosenki *Zielony mosteczek*** – zeszyt ćwiczeń, s. 47, 70, nagranie MUZ 31

Nauczyciel odtwarza fragment nagrania. Uczniowie śpiewają (wraz z płytą) melodię piosenki *Zielony mosteczek* na sylabach *la, lo, li, lu* – każda linijka zapisu nutowego na innej. Następnie śpiewają te same sylaby, ale tym razem *a capella* (bez akompaniamentu) – głośniej, ciszej, szybciej, wolniej. Na zakończenie wszyscy śpiewają ze słowami (s. 70) i akompaniamentem (nagranie 52).

 2 **Zabawy taneczne do melodii piosenki *Polka-fasolka*** – nagranie PIO 11B

Do instrumentalnego nagrania piosenki *Polka-fasolka* można zaproponować różne zabawy taneczne na motywach polki.

Zabawa 1 (prostsza). Dzieci stają kołem. Do środka wchodzi dziewczynka z chusteczką w ręce. Dzieci chwytają się za ręce i cwałem bocznym tańczą dookoła niej, a dziewczynka porusza się w przeciwnym kierunku. Na sygnał nauczyciela (kiedy zaczyna się melodia zwrotki), uczennica daje wybranemu chłopcu chusteczkę. Chwytają się pod ręce i tańczą razem. Pozostałe dzieci tańczą jak przedtem, ale w przeciwnym kierunku. Gdy słychać melodię refrenu, na środku pozostaje chłopiec, który wybiera następne dziecko. Przy kolejnej przygrywce tańczą razem. Zmiany następują tak długo, aż skończy się piosenka.

Zabawa 2. Dzieci dobierają się parami, podają sobie skrzyżowane przed sobą ręce i ustawiają się kołem. Zmieniają krok w zależności od słyszanego fragmentu melodii:

- przygrywka – pary posuwają się krokiem dostawno-odstawnym po kole (można dzieciom powiedzieć, że „noga goni nogę”);
- każda zwrotka – wszystkie dzieci tworzą duże koło i tańczą w prawo bocznym cwałem, trzymając się za ręce lub trzymając się dalej skrzyżowanymi rękami, obracają się w parach (robią młynek);
- refren – dzieci w parach stają naprzeciw siebie i klaszczą (po trzy razy) w uda, w dłonie własne, w ręce kolegi.

Kiedy poszczególne elementy tańca zostaną już opanowane, można w przygrywce i zwrotce zmieniać w połowie kierunek ruchu.

Nauczyciel może modyfikować zabawę, dodając inne elementy lub upraszczając taniec – w zależności od możliwości klasy.

2 M **Nauka piosenki *Polka-fasolka*** – zeszyt ćwiczeń, s. 69, i nagranie PIO 11A

Dzieci słuchają wokalne wersji piosenki. Następnie rozmawiają o jej treści. Nauczyciel pyta o tekst refrenu – czy dzieci znają takie słowa (sylaby), z czym je kojarzą? Uczniowie mogą pamiętać *sol* i *mi* – nazwy dźwięków śpiewanych w klasie 1. Nauczyciel wyjaśnia, że pozostałe sylaby są nazwami innych śpiewanych dźwięków (w przeciwieństwie do nazw literowych, które pozwalają grać melodii z nut). Dzieci kilkakrotnie powtarzają tekst refrenu, aby utrwalić znajomość nowych nazw dźwięków. Po zabawie tanecznej dzieci są już osłuchane z melodią, więc najpierw czytają tekst piosenki w zeszycie ćwiczeń (s. 69), a następnie próbują ją śpiewać – najpierw refren w całości, a potem zwrotki.

M Solmizacyjne nazwy dźwięków – zeszyt ćwiczeń, s. 38–39

Ćwiczenie 1

Dzieci odczytują informację papugi Sylaby i sylaby zapisane na rysunku fasoli. Następnie czytają polecenie. Próbuje śpiewać gamę C-dur, używając nazw solmizacyjnych. Nauczyciel może akompaniować na dzwonkach.

Ćwiczenie 2

Wybrany uczeń czyta polecenie. Dzieci – korzystając z podpowiedzi na stronie obok – przepisują nazwy solmizacyjne pod odpowiednimi nutami gamy C-dur, zapisanej wznosząco i opadająco.

Ćwiczenie 3

Po odczytaniu polecenia wspólnie wyjaśniamy, co trzeba zrobić z podanym przykładem (*do-mek*). Następnie uczniowie samodzielnie szukają w podpisach do obrazków sylab, które są solmizacyjnymi nazwami dźwięków. Ustalają wspólnie z kolegami, czy prawidłowo zaznaczyli sylaby, i zapisują literowe odpowiedniki nazw solmizacyjnych. Na koniec dzieci odczytują kolejno zaznaczone sylaby. [*do re mi fa sol la si do*]

23

Hejnały

Ⓟ VIII 1.2, 1.4, 1.7; 2.2–4; 3.7; 4.7; 5.3

Trójdźwięki. Trąbka – instrument dęty

Materiały: **M** s. 42–43, 54–55 ✂ A **1** hejnał mariacki ■ orkiestra dęta **2** *Polka-fasolka* PIO 11A, PIO 11B ■ s. 43 – trąbka, melodia 2 MUZ 26 ■ s. 43 – trąbka, melodia 4 MUZ 27 ■ s. 54 – instrumenty dęte (flet poprzeczny, trąbka, flet prosty) MUZ 44–46 dzwonki chromatyczne

2

Zabawa taneczna do piosenki *Polka fasolka* – nagranie PIO 11A lub PIO 11B

Uczniowie powtarzają wybrany układ taneczny z poprzednich zajęć. Tym razem podczas tańczenia również śpiewają.

M Utrwalenie znajomości nazw solmizacyjnych gamy C-dur – zeszyt ćwiczeń, s. 42

Dzieci najpierw nazywają dźwięki nut zapisanych w ramce. Mogą je podpisać nazwami literowymi i solmizacyjnymi – zgodnie z tym, co mówi papuga Sylaba. Następnie śpiewają trójdźwięk solmizacją. Nauczyciel akompaniuje na dzwonkach chromatycznych.

Ćwiczenie 1

Nauczyciel rozdaje dzwonki chromatyczne. Dzieci tymczasem czytają polecenie. Wykonują samodzielnie pierwszą jego część (podpisują nuty). Mogą też zapisać (pod spodem) znane im już nazwy literowe.

Nauczyciel zwraca uwagę dzieci na to, że w obu melodiach użyte są tylko dźwięki *c, e, g*.

Potem dzieci grają melodie na dzwonkach. Na koniec mogą zaśpiewać melodie solmizacją. Część dzieci może akompaniować na dzwonkach.

1

Jak gra trąbka? – zeszyt ćwiczeń, s. 54–55, nagrania MUZ 44–46

2

Nauczyciel odtwarza nagranie – brzmienie trąbki. Pyta, jaki to instrument. Następnie dzieci czytają w zeszyt ćwiczeń informacje dotyczące trąbki i innych instrumentów dętych. Wklejają podpisy pod obrazkami.

Aby pokazać charakterystyczne brzmienia trąbki, warto je zestawić z innymi instrumentami dętymi – fletem prostym i poprzecznym (kolejne nagrania).

Nauczyciel wyjaśnia, jak nazywa się muzyk grający na trąbce, np. taki, jak na fotografii na stronie 55 – jest to trębacz. Na koniec przypomina nagranie orkiestry dętej z klasy 1 i brzmienie trąbki w grupie innych instrumentów dętych (nagranie z klasy 1).

flet prosty
flet poprzeczny
trąbka

1 Słuchanie hejnału mariackiego

Nauczyciel przypomina najbardziej znane brzmienie trąbki w Polsce – hejnał mariacki z Krakowa (płyta dla klasy 1). Informuje dzieci, że hejnały bardzo często są oparte na trójdźwiękach.

2 Słuchanie i rozpoznawanie hejnału po zapisie nutowym – zeszyt ćwiczeń, s. 43, nagrania MUZ 26, 27

Ćwiczenie 2

Dzieci odczytują polecenie. Słuchają prezentowanych nagrań i decydują, które melodie zagrał hejnałista. Zaznaczają je (np. krzyżykiem).

Ćwiczenie 3

Nauczyciel rozdaje dzwonki chromatyczne. Dzieci wybierają jeden hejnał, który grają z nut. Po wyćwiczeniu wybranych melodii dzieci grają solo lub w zespołach ćwiczących te same hejnały.

24 Wodne improwizacje

© VIII 1.1–2, 1.4, 1.7; 2.2–4; 3.1, 3.5

Nauka piosenki *Płynie Wisła, płynie. Wodny instrument*

Materiały: s. 56, 70 *Deszczowa piosenka* PIO 6A, PIO 6B ■ *Płynie Wisła, płynie* PIO 12A, PIO 12B
■ C. Saint-Saëns, *Akwarium* UTW 2 8 jednakowych szklanek wypełnionych wodą ■ mapa Polski (lub mapa z *Albumu*) ■ szerokie pasy kreple w kolorze wody z uchwytami z tekstury

2 Przypomnienie *Deszczowej piosenki* – nagranie PIO 6A lub PIO 6B

Nauczyciel włącza nagranie. W czasie pierwszego słuchania dzieci nucą melodię. Następnie śpiewają całą piosenkę z akompaniamentem (wg scenariusza nr 10 *Deszczowa muzyka*).

Wodny instrument – jak grają szklanki z wodą? – zeszyt ćwiczeń, s. 56

Nauczyciel przygotowuje przed zajęciami 8 jednakowych szklanek (lub kieliszków) napęcznionych wodą tak, aby kolejne dźwięki odpowiadały coraz wyższym dźwiękom (im mniej wody, tym wyższy dźwięk) i przykrywa je, żeby dzieci ich nie widziały. Można kilka pierwszych dźwięków dostroić do gamy durowej, a następne dźwięki mogą być niedostrojone.

Dzieci oglądają fotografię „instrumentu” w zeszycie ćwiczeń. Przypominają sobie podobny „instrument” z klasy 1. *[Wtedy były to tylko dwie szklanki.]* Dyskutują, jakie dźwięki może grać taki instrument. *[Kiedy zauważą, że w kolejnych szklankach jest coraz mniej wody, mogą przypuszczać, że to dźwięki gamy C-dur.]* Następnie nauczyciel odkrywa przygotowane wcześniej szklanki z wodą. Najpierw gra wszystkie dźwięki po kolei.

Na szklankowym instrumencie najlepiej grać, uderzając szklanki z boku. Można wykorzystać do tego małą łyżeczkę (delikatnie trzymamy koniec łyżeczki, aby był rezonans) lub otówek albo pałeczkę do grania na dzwonkach.

Dzieci ustalają, czy słyszą gamę C-dur. Powinny zauważyć, że nie każda sekwencja ośmiu dźwięków brzmi jak gama C-dur. Potem można z dziećmi stroić instrument (dolewając lub zabierając trochę wody), aby kolejne dźwięki odpowiadały dźwiękom gamy durowej.

Gdy uda się nastroić instrument, nauczyciel gra najpierw gamę, a potem melodię znaną uczniom, np. *Trzy kurki*. Dzieci słuchają dźwięków wystukiwanych przez nauczyciela, potem próbują grać indywidualnie.

2 Słuchanie i nauka piosenki *Płynie Wisła, płynie* – zeszyt ćwiczeń, s. 70, nagrania PIO 12A i PIO 12B

  Uczniowie siadają kręgiem i rozmawiają o największej rzece w Polsce – Wiśle. Mogą pokazywać jej bieg na mapie i wskazywać leżące nad nią najważniejsze miasta, m.in. Kraków. Następnie słuchają nagrania piosenki. Czytają tekst i ustalają, o jakim mieście jest mowa w piosence. Potem próbują śpiewać powtórzenia wersów w każdej zwrotce.

Nauczyciel układa z kartoników albo rysuje na tablicy fragment rytmu piosenki:

Dzieci układają ten sam rytm, wyklaskują go i przypominają, jak nazywa się grupa rytmiczna w drugim takcie [synkopa]. Tłumaczymy dzieciom, że dzięki temu rytmowi melodia piosenki jest skoczna – zachęca do podskoków.

2

Improwizacja ruchowa z rekwizytem do utworu C. Saint-Saënsa *Akwarium* – nagranie UTW 2

Dzieci na początku siedzą kręgiem. Nauczyciel odtwarza nagranie – bez odczytania tytułu, podaje tylko nazwisko kompozytora. Słuchając muzyki, dzieci naśladują ruchy nauczyciela, wymyślane na bieżąco („falowanie” rękami, wznoszenie i opuszczanie rąk).

Następnie dzieci rozmawiają o utworze: co naśladuje muzyka, jakie sprawia wrażenie, co możemy sobie wyobrazić, gdy jej słuchamy. [Muzyka naśladuje płynącą wodę.] Na koniec rozważań nauczyciel podaje tytuł utworu.

Do ruchowej improwizacji *Akwarium* potrzebne są wstęgi z krepiny o szerokości ok. 5–10 cm, w kolorach wody: błękitnym, niebieskim, turkusowym itp. (najlepiej wyciąć je z krepiny bez uprzedniego rozwijania). Na obu końcach wstążek przyczepia się zszywaczem uchwyty wykonane z tektury (np. z twardej okładki bloku rysunkowego). Jeden pas przypada na parę, dzieci trzymają go za uchwyt z tektury.

Uczniowie (powinna ich być parzysta liczba) tworzą ściany akwarium – stoją w dwóch rzędach naprzeciwko siebie w odległości mniejszej niż długość pasa krepiny.

Improwizacja do melodii i rytmu jest dowolna – dzieci delikatnie falują wstęgami, unosząc raz jedną, raz drugą rękę. Mogą przy tym kućać, podnosić się. Najważniejsze, aby ustalić, jak rozpoczyna się i jak kończy cały układ. Rozpoczynać się może od przysiadu wszystkich dzieci, a zakończyć z rękami uniesionymi wysoko nad głową. Podczas ćwiczenia tego układu można się umówić, że dzieci naśladują pierwszą parę lub nauczyciela pokazującego ruchy rękami.

Do pierwszego wykonania utworu dobrze jest zaprosić połowę klasy, a pozostali w tym czasie obserwują improwizację. Potem następuje zamiana – obserwują dzieci, które wcześniej się bawiły.

Jeśli nauczyciel zechce wykorzystać improwizację w czasie występu, np. na Dzień Matki, wówczas uczestniczą wszystkie dzieci jednocześnie. Jeśli w klasie jest nieparzysta liczba dzieci – jedno z nich może być „rybką” i „pływać w akwariu”, wymachując pękiem krepinowych wstążek w kontrastowym (do niebieskiego) kolorze, np. żółtym.

(na podstawie kursu „Muzykoterapia – metody aktywnego słuchania muzyki wg Batti Strauss”, prowadząca Dorota Antos, Cieszyn)

25

Głos najlepszym instrumentem

© VIII 1.1, 1.4–5, 1.7; 2.2–4; 3.4; 4.7; 5.3

Granie na dzwoneczkach melodii śpiewanki *Mam chusteczkę haftowaną*

Materiały: **M** s. 44, 58–59, 70 **1** S. Moniuszko, *Aria Skołuby* **2** *Płynie Wisła, płynie* PIO 12A, PIO 12B
■ *Przybyli ułani* PIO 13A, PIO 13B ■ s. 44 – *Mam chusteczkę haftowaną* MUZ 28 ■ F. Chopin, *Życzenie* UTW 4
 chusteczka z materiału ■ dzwonki chromatyczne ■ nagrania utworów śpiewanych altm (z zasobów własnych nauczyciela lub z internetu)

2

Zabawa „Kto zaśpiewał?” – rozpoznawanie głosów kolegów – nagranie MUZ 28

Uczniowie chodzą w kółko do melodii *Mam chusteczkę haftowaną*. Jedno dziecko stoi w środku i ma zasłonięte oczy. Po umilknięciu muzyki nauczyciel wskazuje dziecko z koła, które zaczyna śpiewać *Mam chusteczkę haftowaną*. Dziecko z zasłoniętymi oczami musi zgadnąć, kto zaśpiewał. Jeśli uda mu się rozpoznać głos kolegi/koleżanki – zamieniają się miejscami, a zabawa rozpoczyna się od początku.

- 2 M **Granie z nut melodii śpiewanki *Mam chusteczkę haftowaną*** – zeszyt ćwiczeń, s. 44, nagranie MUZ 28
Nauczyciel rozdaje dzwonki. Uczniowie ćwiczą granie z nut melodii *Mam chusteczkę haftowaną*.

- 2 M **Przypomnienie piosenki *Płynie Wisła, płynie*** – zeszyt ćwiczeń, s. 70, nagrania PIO 12A lub PIO 12B
Dzieci utrwalają znajomość piosenki poznanej na poprzednich zajęciach. Śpiewają z towarzyszeniem nagrania, korzystając jednocześnie z tekstu w zeszyt ćwiczeń. Zastanawiają się, kto śpiewa w nagraniu. [\[dziecko\]](#)

- M **Rozmowa o tym, jaki instrument jest najlepszy, na podstawie wiersza Wojciecha Próchniewicza *Najlepszy instrument*** – zeszyt ćwiczeń, s. 58

Nauczyciel lub wybrane dziecko (płynnie czytające) odczytuje wiersz. Następnie uczniowie rozmawiają o jego treści i o ludzkim głosie.

- ▶▶ Na jakim instrumencie potrafią grać wszyscy ludzie? Gdzie znajduje się ten instrument? [\[w nas\]](#)
- ▶▶ Czy zawsze działa prawidłowo? Jak należy dbać o swój głos?

- 1 M **Poznanie rodzajów ludzkich głosów i słuchanie ich brzmienia** – zeszyt ćwiczeń, s. 59, nagrania PIO 13A, UTW 4

- 2 Dzieci oglądają ilustracje na s. 59 i odczytują tekst informacyjny. Przypominają, o jakich rodzajach głosu mówili w klasie 1. [\[bas i sopran\]](#)

Nauczyciel odtwarza nagrania solistów, aby ustalić różnice między poszczególnymi głosami kobiecymi i męskimi. Sopranu można wysłuchać z płyty (*Życzenie* F. Chopina), nagranie śpiewane przez bas znajduje się na płycie do klasy 1 (aria Skołuby z opery *Straszny dwór* S. Moniuszki), tenor śpiewa *Przybyli ułani*). Nagranie utworu śpiewanego altem nauczyciel przynosi z zasobów własnych lub odtwarza z internetu.

26

Hymn Unii Europejskiej

© VIII 1.1–2, 1.4, 1.7; 2.2–4; 3.1; 4.5

Nauka piosenki *Na majówkę, na wędrowną*. Gitara

Materiały: M s. 48, 53, 55, 72, 73 ✂ A 1 Hymn Unii Europejskiej 2 *Na majówkę, na wędrowną*
PIO 15A, PIO 15B ■ *Oda do radości* UTW 14 ■ s. 53 – gitara klasyczna MUZ 42 ■ s. 53 – gitara elektryczna MUZ 43 gwizdek ■ gitara

- 2 **Zabawa rytmiczno-ruchowa do piosenki *Na majówkę, na wędrowną*** – nagranie PIO 15B

Dzieci wędrują swobodnie po sali do melodii piosenki (wersja instrumentalna). Kiedy usłyszą w utworze dźwięk gwizdka, zatrzymują się i nie ruszając się z miejsca, podają ręce tym dzieciom, do których mogą dosięgnąć. W tym czasie nauczyciel zatrzymuje również nagranie. Następnie dzieci znowu poruszają się do melodii piosenki. Przy kolejnym dźwięku gwizdka wszyscy się zatrzymują i łączą w pociągi 4–6-osobowe. Następnie do muzyki „jeżdżą” w tych pociągach po klasie. Kolejny gwizdek jest sygnałem do połączenia się w pary i wspólnych podskoków. Ostatni gwizdek to znak do indywidualnego poruszania się w przysiadzie.

[Nauczyciel może oczywiście wymyślić inne działania do piosenki, w zależności od możliwości dzieci i wielkości sali lekcyjnej.](#)

- M **Swobodna rozmowa na temat majowych świąt i spędzania wolnego czasu** – zeszyt ćwiczeń, s. 48
Nauczyciel inicjuje rozmowę na temat sposobów spędzania wolnego czasu przez dzieci i ich rodziny. Następnie uczniowie oglądają znane już fotografie ze strony 48 i zastanawiają się, który sposób im się podoba, który jest bliski ich rodzinom – w plenerze, pod namiotem, na łące i zabawie, na festynie z muzyką ludową itp.

- 1 2 M **Słuchanie i nauka hymnu Unii Europejskiej** – zeszyt ćwiczeń, s. 73, nagranie UTW 14
Dzieci rozmawiają o majowych świątach – o akademii z okazji rocznicy Konstytucji 3 maja, ale też o rocznicy przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Dzieci przypominają, że organizacja ta ma swój

hymn. Nauczyciel odtwarza nagranie instrumentalne z klasy 1, a następnie nagranie z wokalistą z płyty dla klasy 2. Dzieci określają, jaki to rodzaj głosu męskiego [tenor]. Następnie odczytują słowa hymnu i próbują śpiewać go z wokalistą. Nauczyciel wyjaśnia niezrozumiałe słownictwo.

- Elizejskie pola – według mitologii greckiej miejsce wiecznej szczęśliwości, dokąd trafiają po śmierci dusze ludzi prawych.

  Gitara – instrument strunowy – zeszyt ćwiczeń, s. 48, 53, 55, zestaw wycinanek A i nagrania MUZ 42, 43
  Nauczyciel prezentuje gitarę jako instrument strunowy, zbudowany podobnie do skrzypiec. Dzieci odczytują informacje ze s. 53 o dwóch rodzajach gitar – klasycznej i elektrycznej. Wklejają odpowiednio podpisy z wycinanek.

gitarra	trąbka
trębacz	perkusista
pianino	perkusja
gitarzystka	pianistka

Następnie słuchają brzmienia obu instrumentów z płyty i formułują uwagi na temat różnic między nimi. Dowiadują się, że muzyk grający na gitarze to gitarzysta. Wskazują gitarę na s. 55 zeszytu ćwiczeń i określają, czy jest elektryczna, czy klasyczna. Następnie odnajdują gitarę na jednej z fotografii na stronie 48 i również określają jej typ. Nauczyciel informuje, że obecnie gitara, szczególnie elektryczna, jest bardzo popularnym instrumentem. Gitara klasyczna z kolei jest lubiana przez harcerzy i turystów, zwłaszcza preferujących wypoczynek pod namiotami.

Jeśli to możliwe, nauczyciel pokazuje prawdziwy instrument.

  Nauka piosenki *Na majówkę, na wędrownkę* – zeszyt ćwiczeń, s. 72, i nagranie PIO 15A
Dzieci uczą się piosenki, przy której bawili się na początku zajęć. Słuchają melodii i jednocześnie śledzą tekst. Rozmawiają o tym, co to jest majówka. Wyklaskują rytm zwrotki i refrenu. Śpiewają jako „echo” wokalisty kolejne frazy piosenki. Potem próbują zaśpiewać całą piosenkę.

Kolejne ćwiczenia z piosenką to śpiewanie solo wybranych fragmentów, śpiewanie w grupach – dziewczynki, chłopcy itp.

27 Zapraszamy mamy do śpiewania

© VIII 2.2–4; 3.1; 4.1–2, 4.5, 4.7; 5.3

Nauka piosenki *Tango dla taty i mamy*

Materiały: s. 71 *Na majówkę, na wędrownkę* PIO 15A, PIO 15B ■ *Tango dla taty i mamy* PIO 14A, PIO 14B ■ C. Saint-Saëns, *Akwarium* UTW 2 ■ F. Chopin, *Kontredans Ges-dur* UTW 7 ■ P. Czajkowski, *Walc kwiatów* UTW 10 klawesy, bębenek, tamburyn, trójkąt, marakasy ■ dzwonki chromatyczne

   Zabawa z instrumentami perkusyjnymi do piosenki *Na majówkę, na wędrownkę* – nagranie PIO 15A lub PIO 15B

Dzieci powtarzają piosenkę z poprzedniej lekcji, akompaniując na instrumentach perkusyjnych:

- przygrywka – klawesy;
- zwrotka – bębenki i/lub tamburyny;
- refren – marakasy i/lub trójkąty.

Nauczyciel rozdaje instrumenty uczniom podzielonym na grupy – każda grupa ma jeden rodzaj instrumentu. Dzieci śpiewają piosenkę, jednocześnie grając miarowy rytm ćwierćnutowy w swoich grupach. Następnie całe grupy wymieniają się instrumentami i powtarzają piosenkę jeszcze raz – tak długo, aż każde dziecko zagra na każdym instrumencie.

  Przypomnienie układu ruchowego do utworu *Akwarium* C. Saint-Saënsa (lub *Kontredansu Ges-dur* F. Chopina albo *Walca kwiatów* P. Czajkowskiego) – nagrania UTW 2, 7, 10

Nauczyciel wybiera jeden z układów ruchowych, opracowywanych w klasie 2, by zaprezentować go jako element występu z okazji Dnia Matki. Dzieci ćwiczą układ pod kierunkiem nauczyciela. (Zob. opisy układów ruchowych w zajęciach nr 19, 20 lub 21, 24).

2 M

Śłuchanie i nauka piosenki *Tango dla taty i mamy* – zeszyt ćwiczeń, s. 71, i nagranie PIO 14A
Zanim dzieci wysłuchają piosenki, nauczyciel gra na klawesach podany niżej rytm (charakterystyczny dla tanga). Dzieci powtarzają ten rytm kilkakrotnie, klaszcząc w dłonie lub stukając palcami o blat stolika.

Nauczyciel odtwarza nagranie piosenki. Dzieci próbują jednocześnie wyklaskiwać lub wystukiwać ćwiczony wcześniej rytm. Następnie, korzystając z tekstu w zeszyt ćwiczeń, uczą się po fragmencie najpierw refrenu, a potem zwrotki piosenki. Nauczyciel zwraca uwagę na prawidłowe odtwarzanie rytmu.

Aby uatrakcyjnić naukę piosenki, dzieci mogą śpiewać wybrane fragmenty na różne sposoby: solo, w duetach, dziewczynki, chłopcy – według pomysłów nauczyciela.

To dobra okazja do wytypowania solisty wykonującego piosenkę podczas uroczystości Dnia Matki.

2 M

Koncert na dzwonekch chromatycznych – wybór i ćwiczenie ulubionych utworów dzieci – zeszyt ćwiczeń

Uczniowie przy pomocy nauczyciela wybierają utwory, które zagrają na koncercie z okazji Dnia Matki. Każdą melodię będzie grać inna grupa dzieci. Uczniowie ćwiczą granie najpierw indywidualnie. W tym czasie dzieci, które nie mają instrumentów, uczą się na pamięć tekstu *Tanga dla taty i mamy*.

28 Śpiewamy i gramy dla mam

© VIII 2.2–4; 3.1; 4.1–2, 4.5, 4.7; 5.3

Przygotowanie programu artystycznego. Melodia *Sto lat* na dzwonekch

Materiały: **M** s. 45 **2** wybrane piosenki ■ s. 45 – *Sto lat* MUZ 29 ■ C. Saint-Saëns, *Akwarium* UTW 2 ■ F. Chopin, *Kontredans Ges-dur* UTW 7 ■ P. Czajkowski, *Walc kwiatów* UTW 10 dzwonekch chromatyczne ■ klawesy, bębenek, tamburyn ■ kwiaty żywe lub sztuczne (dla dziewczynek), papier kolorowy do wykonania muszek i tasiemki do ich zawiązania (dla chłopców)

2

Ćwiczenia wokalne na rozśpiewanie

Nauczyciel odtwarza fragmenty instrumentalne wybranych piosenek z klasy 2. Zadaniem dzieci jest rozpoznanie, jaka to piosenka. Następnie śpiewają jej początek na sylabach – *la, li, lo; ma, mi, mo*.

2 M

Nauka gry na dzwonekch melodii *Sto lat* – zeszyt ćwiczeń, s. 45, i nagranie MUZ 29

W ramach przygotowań do występu uczniowie ćwiczą granie piosenki *Sto lat* na dzwonekch chromatycznych.

W czasie występu część dzieci będzie śpiewać, a pozostałe zagrają melodię na dzwonekch chromatycznych z towarzyszeniem nagrałego na płycie akompaniamentu.

2

Utrwalenie znajomości piosenki *Tango dla taty i mamy* – nagrania PIO 14A i PIO 14B

Uczniowie powtarzają piosenkę poznaną na poprzednich zajęciach. Nauczyciel ustala sposób jej wykonania, np. dobiera solistów, instrumenty perkusyjne (klawesy, bębny, tamburyny), oraz ustala, w jakim stroju wystąpią dzieci – chłopcy mogą mieć białe koszule i zrobione z papieru kolorowe muchy, a dziewczynki białe bluzeczki, kolorowe spódniczki i w rękach kwiaty – żywe lub z bibuły.

Jeśli wybierzemy grę na instrumentach, wyznaczmy do niej niewielką grupę dzieci, aby nie zdominować melodii i tekstu. Warto dobrać prosty układ ruchowy do piosenki, np. w refrenie dzieci wykonują kroki w przód i w tył, w prawo i w lewo.

Propozycja wykonania piosenki

Ustawienie: w rzędach – z jednej strony stoją chłopcy, z drugiej dziewczynki (przed dziećmi musi być wolna przestrzeń na ruch i taniec z kwiatami), z tyłu jest miejsce dla dzieci z instrumentami perkusyjnymi.

Refren 1: pierwsze 4 wersy śpiewają dziewczynki, następne 4 wersy – chłopcy, w tym czasie te dzieci, które nie śpiewają, wykonują układ ruchowy podany wcześniej.

I zwrotka: soliści śpiewają po dwa wersy z cichym towarzyszeniem instrumentów perkusyjnych.

Refren 2: jw., ale z towarzyszeniem instrumentów perkusyjnych.

II zwrotka: śpiewają wszystkie dzieci z akompaniamentem perkusyjnym, przy czym dziewczynki z kwiatami w ręku naśladują fruwanie.

Refren 3: śpiewają wszyscy, kłaniając się na zakończenie – z przesadą i głęboko.

- 2 ■ **Powtórzenie układu ruchowego do wybranego utworu** – nagrania UTW 2, 7, 10
Dzieci powtarzają wybrany układ ruchowy do muzyki klasycznej.

- 2 ■ **Utrwalenie znajomości piosenek wybranych na uroczystość**
Na zakończenie dzieci śpiewają piosenki z klasy 2 wybrane na uroczystość.

29 ■ Wszystko po krakowsku – tańczymy krakowiaka © VIII 1.5–7; 2.2–4; 3.7; 4.1–2

Synkopa w krakowiaku

Materiały: **M** s. 48, 70 2 *Płynie Wisła, płynie* PIO 12A ■ krakowiak w wykonaniu Zespołu Pieśni i Tańca „Nowa Huta” z Krakowa UTW 11 instrumenty perkusyjne (bębenek, tamburyn, talerze, trójkąt, marakasy, szarpańce, kije deszczowe, dzwonki chromatyczne)

Zabawa z instrumentami perkusyjnymi – „Kto zagrał głośniej?”

Każde dziecko otrzymuje jakiś instrument perkusyjny (można wykorzystać instrumenty, które dzieci same zrobiły). Uczniowie ćwiczą wybrany rytm, np. znanej im prostej piosenki. Starają się grać nieco ciszej niż zwykle.

Następnie dzieci ustawiają się w rozsympce, zajmując wyznaczoną przestrzeń, np. na dywanie. Jedno dziecko wychodzi (bez instrumentu) na chwilę za drzwi. W tym czasie nauczyciel wskazuje, kto będzie grał ustalony wcześniej rytm nieco głośniej niż inni. Szukający wraca do klasy i spaceruje między dziećmi. Stara się usłyszeć, który z kolegów gra głośniej niż pozostali. Jeżeli wskaże właściwie, bierze jego instrument, a kolega opuszcza klasę i staje się szukającym. W tym czasie nauczyciel wskazuje inne dziecko do głośniejszego grania.

(według: Urszula Smoczyńska-Nachtman, *Kalendarz muzyczny w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1988)

- 2 **M** **Przypomnienie piosenki *Płynie Wisła, płynie*** – zeszyt ćwiczeń, s. 70, i nagranie PIO 12A
Uczniowie śpiewają piosenkę *Płynie Wisła, płynie*. Przypominają, jaki charakterystyczny rytm się w niej pojawia – synkopa. Próbuje go wyklaskać.

Układanie rytmu synkopy – rytmizowanie krótkich tekstów – elementy z wyprawki

Dzieci wykorzystują elementy z wyprawki do ułożenia rytmu synkopy i rytmizowania krótkich tekstów, na przykład:

– imion 3-sylabowych: **He**lenka, **Ma**teusz, **Ma**łgosia, **Ma**rysia, **Do**minik, **Pa**wełek itp.

Do – ro – ta

– nazw 3-sylabowych: kolega, śniadanie, piosenka, gitara, fortepian, krakowiak itp.

– 3-sylabowych nazw czynności: idziemy, czytamy, śpiewamy, mówimy, rysuję, maluję itp.

Można też zestawiać rytmy i tworzyć dłuższe teksty: śpiewamy piosenki, słuchamy gitary, Helenka rysuje itp.

M Oglądanie fotografii nt. krakowiaka – zeszyt ćwiczeń, s. 48

Nauczyciel informuje dzieci, że rytm synkopy występuje też w znanym polskim tańcu krakowiaku, pochodzącym, jak sama nazwa wskazuje, z okolic Krakowa.

Rozmawiamy o stroju krakowskim i charakterystycznych cechach tańca: szybkie tempo, wesoły, żwawy, dużo podskoków, synkopy, taniec w parach, w korowodzie, tancerze trzymają rękę wyprostowaną w górę, cwałując, kręcąc młynka itp. Dzieci odszukują w zeszyt ćwiczeń zdjęcie przedstawiające zespół ludowy tańczący krakowiaka.

i Krakowiak – polski taniec narodowy w metrum $\frac{2}{4}$, dosyć szybki i żwawy, o charakterystycznym synkopowanym rytmie.

2 Krakowiak – nauka podstawowych elementów tańca – nagranie UTW 11

Dzieci uczą się podstawowych kroków tańca.

Następnie nauczyciel odtwarza krakowiaka z płyty (fragment utworu *Suita pieśni i tańców Krakowiaków Wschodnich*, pochodzący z płyty pt. „Polska Muzyka Ludowa” Zespołu Pieśni i Tańca „Nowa Huta” Nowohuckiego Centrum Kultury w Krakowie), a dzieci uczą się zwykłego cwału bocznego w dużym kole. Potem uczniowie ćwiczą cwał w parach oraz inne figury.

Propozycja układu tanecznego

Ustawienie podstawowe w parach – chłopiec i dziewczynka; chłopiec stoi bliżej środka koła, dziewczynka na zewnątrz, chłopiec trzyma dziewczynkę w pasie prawą ręką, a lewą rękę unosi w górę w kierunku tańca lub opiera na swoim biodrze; dziewczynka kładzie lewą dłoń na ramieniu chłopca, a prawą ręką chwyta spódniczkę.

Figura 1: Cwał boczny w parach po kole.

Figura 2: Młynek w parach – dzieci chwytają się skrzyżowanymi rękami i obracają się w kółko.

Figura 3: Chłopiec klęka na jednym kolanie, unosi rękę w górę, a dziewczynka chwyta jego palce i okrąża go, podskakując.

Figura 4: Chłopcy klękają na jednym kolanie tyłem do środka koła i klaszczą miarowo w kolano, w tym czasie dziewczynki chwytają spódniczki i bocznym cwałem okrążają partnerów; po okrążeniu wracają na poprzednie miejsce.

Figura 5: Dziewczęta chwytają się za ręce i tworzą koło wewnętrzne, a chłopcy, również trzymając się za ręce – koło zewnętrzne. Oba koła poruszają się cwałem bocznym w przeciwnych kierunkach.

Figura 5a: (inna wersja) Dziewczynki, zamiast chwytać się za ręce, trzymają spódniczki, chłopcy kładą jedną rękę na biodrze, a drugą unoszą wyprostowaną w kierunku tańca – wszyscy obracają się w swoich kołach w przeciwnych kierunkach.

Figura 6: W ustawieniu podstawowym – para obraca się dookoła, chłopiec w czasie obrotu unosi rękę do góry, następnie opuszcza na biodro.

Figura 7: Dzieci w parach stoją bokiem do siebie (biodro do biodra), trzymając się w pasie, druga ręka dziewczynki i chłopca wysoko uniesiona, dzieci kręcą się dookoła.

Poszczególne figury przedzielamy ustawieniem podstawowym w parach.

Zależnie od możliwości dzieci uczą się najprostszych lub bardziej skomplikowanych ruchów.

30 Muzyka pobudza fantazję dzieci – artystyczne inspiracje muzyką klasyczną

Ⓢ VIII 1.2, 1.4–7; 3.6; 4.2

Materiały: **M** s. 61 **1** *Nasza Lokomotywa* **2** L. van Beethoven *Dla Elizy* UTW 9 zwiewwe chusteczki dla każdego dziecka ■ tamburyny, klawesy, trójkąty, szarpańce, kije deszczowe

1 **Piosenka na powitanie** – piosenka *Nasza Lokomotywa*

Dzieci na powitanie przypominają piosenkę z klasy 1 pt. *Nasza Lokomotywa*. Najpierw rytmizują tekst, powtarzając fragmenty za nauczycielem, potem śpiewają z wokalistą, a na koniec z nagraniem instrumentalnym. Mogą przy tym utworzyć kilka krótkich pociągów i poruszać się po sali, śpiewając.

2 **M** **Ilustrowanie utworu Ludwiga van Beethovena *Dla Elizy*** – zeszyt ćwiczeń, s. 61, i nagranie UTW 9

Dzieci otwierają zeszyt ćwiczeń na s. 61, gdzie jest narysowana rama obrazu. Słuchając utworu Ludwiga van Beethovena, rysują w niej kredkami obrazek ilustrujący ten utwór. Nauczyciel nie podaje jego tytułu. Na koniec dzieci rozmawiają o wykonanych pracach. Każdy uczeń prezentuje swój rysunek i podaje jego temat, próbując uzasadnić wybór tematu.

Nauczyciel w podsumowaniu tego punktu zajęć przedstawia oryginalny tytuł utworu – *Dla Elizy*.

i Kompozycja *Dla Elizy* jest jednym z popularniejszych utworów Ludwiga van Beethovena. Dzieło powstało w 1810 r. i jest bagatelą, czyli krótkim, pogodnym utworem muzycznym, najczęściej na fortepian. Do dzisiaj nie ustalono, kim jest tytułowa Eliza.

2 **Wykonanie układu ruchowego do utworu Ludwiga van Beethovena *Dla Elizy*** – nagranie UTW 9

Utwór ma budowę A B A C A, więc proponowany układ ruchowy będzie dotyczyć poszczególnych części kompozycji. Każde dziecko otrzymuje niedużą chusteczkę szyfonową.

Część A

Dzieci stoją w parach twarzami do siebie. Jedno z dzieci jest „lustrem” powtarzającym dokładnie ruchy drugiego (przy kolejnych częściach A następuje zmiana ról lub nauczyciel, jeszcze w trakcie trwania tej części, daje sygnał, kiedy dzieci zamieniają się rolami). Dziecko stojące „przed lustrem” rysuje w powietrzu koła i fale do muzyki – oburącz lub jednorącz. „Lustro” dokładnie naśladuje ruchy kolegi.

Część B

Każde dziecko tańczy osobno, swobodnie improwizując ruchy chusteczką do muzyki – podskakuje i biega.

Część C

Każde dziecko zwija chusteczkę w kłębek i podrzuca do góry, następnie łapie – stara się przy tym rzucać i łapać w rytm muzyki.

W kolejnych częściach A dzieci mogą pozostać w tych samych parach lub pary się zmieniają.

2 **Improwizowanie akompaniamentu perkusyjnego do utworu *Dla Elizy*** – nagranie UTW 9

Dzielimy klasę na 5 grup instrumentów: tamburyny, szarpańce, kije deszczowe, trójkąty, klawesy. Dzieci znają już dobrze budowę utworu, mogą więc próbować „improwizacji kierowanej” na instrumentach perkusyjnych.

Część A – powtarza się w utworze trzykrotnie i za każdym razem może być wykonana przez inne grupy instrumentów:

A1 – Tamburyny – potrząsanie tamburynów każdorazowo „na raz”.

A2 – Szarpańce – zataczanie koła (szeleszczenie wstążkami z krepiny) „na raz”.

A3 – Kij deszczowy – obracanie „na raz”.

Część B – Trójkąty – grają „na raz”.

Część C – Klawesy – grają „na raz”.

31 Co już wiemy o muzyce?

Ⓟ VIII 1.4–7; 2.1–4; 3.5, 3.7; 4.2, 4.6–7; 5.3

Co umiemy zagrać?

Materiały: **M** wybrane strony **2** wybrane piosenki ■ wybrany utwór muzyki klasycznej: C. Saint-Saëns, *Akwarium* UTW 2, F. Chopin, *Kontredans Ges-dur* UTW 7 lub P. Czajkowski, *Walc kwiatów* UTW 10
🗑️ instrumenty perkusyjne (bębenek, tamburyn, talerze, trójkąt, marakasy, dzwonki chromatyczne, szarpańce, kije deszczowe) ■ instrument klawiszowy ■ rekwizyty do układu ruchowego

2 ■ Przypomnienie i utrwalenie elementów muzyki na podstawie ulubionego utworu klasycznego poznanego w klasie 2 – nagrania UTW 2, 7, 10

Nauczyciel odtwarza nagranie wybranego przez siebie utworu muzyki klasycznej, a potem wspólnie z dziećmi przypomina, jakie są elementy muzyki, zadając odpowiednie pytania:

barwa – Jakie dźwięki słyszałeś? Jakie instrumenty grały? Co naśladowała ta muzyka?

tempo – W jakim tempie jest ta kompozycja? (wolno, tempo umiarkowane czy szybko)

dynamika – Czy muzyka brzmiała cicho, czy głośno? Dźwięki stawały się coraz głośniejsze czy coraz cichsze?

rytm – Czy utwór miał rytm miarowy, czy często się zmieniał? Czy powtarzały się te same fragmenty rytmiczne?

melodia – Czy melodia była wesoła, czy smutna? Była spokojna czy gwałtownie się zmieniała? Czy łatwo ją zaśpiewać? Spróbuj ją zanucić.

🗑️ 2 🧑 ■ Przypomnienie układu ruchowego do wybranego utworu muzyki klasycznej z klasy 2 – nagrania UTW 2, 7, 10

Uczniowie wykonują układ ruchowy do ulubionego utworu muzyki klasycznej.

🗑️ ■ Ćwiczenia wokalne do melodii gamy C-dur

Dzieci śpiewają melodię gamy C-dur sylabami (*ma, mo, mi, mu* lub *la, lo, li, lu*) bądź z tekstem „Mamo moja miła”, „Miła moja mamo” – wznosząco i opadająco. Na zakończenie śpiewają gamę nazwami solmizacyjnymi.

Nauczyciel gra gamę na dzwonek lub instrumencie klawiszowym.

🗑️ ■ Swobodne improwizowanie różnych melodii na dzwonek chromatycznych

Nauczyciel rozdaje uczniom dzwonki chromatyczne. Proponuje dwa rodzaje ćwiczeń do wyboru przez dzieci:

1. Dzieci ze słuchu próbują wygrywać różne melodie albo początki znanych melodii. Uczniowie, którym uda się zagrać fragment jakiejś melodii, prezentują utwór, a pozostali próbują zgadywać, co to za melodia. [Może to być np. *Panie Janie*, *Właz kotek na płotek*, *Pora na muzykowanie*, *Dzwonki Mikotaja*.]

2. Dzieci, które nie potrafią zagrać utworu ze słuchu, improwizują dowolne melodie, wykorzystując różne możliwości brzmieniowe dzwonek, np. granie glissando, staccato. Swoim utworom mogą nadawać tytuły.

W czasie tych ćwiczeń dzieci mogą pracować parami i wspólnie próbować grać ze słuchu. Prezentację utworu wykonuje jedno z dzieci.

🗑️ 2 **M** ■ Śpiewanie wybranej piosenki z klasy 2 z akompaniamentem perkusyjnym – zeszyt ćwiczeń, s. 64, 66 lub 69, i akompaniament do wybranej piosenki

Nauczyciel wybiera piosenkę, np. *Zagram dzieciom* lub *Owocowy blues*, albo *Kraina bajek*.

Dzieci wykonują ją z akompaniamentem perkusyjnym proponowanym na zajęciach 1. i 8.

Jeśli nauczyciel wybierze piosenkę *Kraina bajek*, dzieci same mogą zaproponować do niej perkusyjny akompaniament. Należy tylko pamiętać, że piosenka ma zmienne metrum – zwrotka jest na cztery, a refren na dwa.

2**M**

Granie z nut wybranych utworów z klasy 2 – zeszyt ćwiczeń do wyboru strony: 25, 31, 35, 36, 44, 45, 46, 47, i akompaniamenty do piosenek
 Uczniowie grają w orkiestrze wybrane utwory z klasy 2 z nagrany akompaniamentem. Dzieci, które nie mają instrumentów, śpiewają.

32

Koncert piosenek drugoklasisty

© VIII 1.2, 1.7; 2.1–2, 2.4; 3.7

Materiały: **2** wybrane piosenki i utwory bębenek, tamburyn, talerze, trójkąt, marakasy ■ dzwonki chromatyczne

■

Improwizowanie śpiewanek o wakacjach

Dzieci układają zdania o wakacjach i próbują je śpiewać na różne melodie. Jeśli potrafią, mogą sobie akompaniować na dzwonek chromatycznych. Każda śpiewanka jest powtarzana przez wszystkich uczniów.

2**■**

Wybór najbardziej lubianej piosenki z klasy 2

Uczniowie przypominają sobie piosenki z klasy 2. Każdy podaje swoją ulubioną i jego zdaniem najładniejszą. Krótko uzasadnia swój wybór. Następnie odbywa się losowanie (lub głosowanie), które wyłania „piosenkę drugoklasisty”.

Klasa wykonuje wybraną piosenkę z towarzyszeniem instrumentów perkusyjnych, z podziałem na głosy, z układem ruchowym – zgodnie z poznanymi wcześniej możliwościami wykonawczymi. Dzieci mogą również zaproponować zupełnie inny sposób na jej wykonanie.

2**■**

Konkurs na najlepiej wykonaną „piosenkę drugoklasisty”

Dzieci śpiewają piosenkę solo do wersji instrumentalnej, ale mogą też zaproponować duety lub zespoły. Klasa uważnie słucha i wybiera (np. przez głosowanie) najładniej wykonaną piosenkę.

2

Układ taneczny z klasy 2 – krakowiak, polka, elementy walca

Na zakończenie dzieci tańczą wybrany taniec.

■

Zadania na wakacje

Nauczyciel proponuje zadania na wakacje:

1. Nauczenie się przynajmniej jednej nowej piosenki.
2. Zapamiętanie dźwięków, jakie towarzyszyły dzieciom podczas wakacji.

Nauczyciel może też już przed wakacjami poprosić dzieci, aby rodzice kupili im do klasy 3 flety proste, najlepiej drewniane. Dzieci mogą próbować już podczas wakacji wygrywać na fletach różne dźwięki.

SPIS NAGRAŃ

(z płyty CD dołączonej do pakietu nauczycielskiego)

NASZE PIOSENKI (PIO)

- PIO 1A. *Zagram dzieciom*, sł. D. Gellner, muz. B. Kolago
- PIO 1B. *Zagram dzieciom*, wersja instrumentalna
- PIO 2A. *Podajmy sobie ręce*, sł. D. Gellner, muz. K. Kwiatkowska
- PIO 2B. *Podajmy sobie ręce*, wersja instrumentalna
- PIO 3A. *Walczyk o książkę*, sł. M. Jucewicz, muz. I. Zakościelna
- PIO 3B. *Walczyk o książkę*, wersja instrumentalna
- PIO 4A. *Słowa dla naszej Pani*, sł. C. Janczarski, muz. J. Kruszewski
- PIO 4B. *Słowa dla naszej Pani*, wersja instrumentalna
- PIO 5A. *Owocowy blues*, sł. E. Stadtmüller, muz. A. Miś
- PIO 5B. *Owocowy blues*, wersja instrumentalna
- PIO 6A. *Deszczowa piosenka*, sł. E. Stadtmüller, muz. A. Miś
- PIO 6B. *Deszczowa piosenka*, wersja instrumentalna
- PIO 7A. *Dzwonki Mikołaja*, sł. M. Jucewicz, muz. I. Zakościelna
- PIO 7B. *Dzwonki Mikołaja*, wersja instrumentalna
- PIO 8A. *Srebrne kolczyki*, sł. K. Wodnicka, muz. E. Pałasz
- PIO 8B. *Srebrne kolczyki*, wersja instrumentalna
- PIO 9A. *Biały walczyk*, sł. M. Kownacka, muz. F. Leszczyńska
- PIO 9B. *Biały walczyk*, wersja instrumentalna
- PIO 10A. *Kraina bajek*, sł. H.A. Cenarska, muz. A. Nowak
- PIO 10B. *Kraina bajek*, wersja instrumentalna
- PIO 11A. *Polka-fasolka*, sł. S. Karaszewski, muz. K. Kwiatkowska
- PIO 11B. *Polka-fasolka*, wersja instrumentalna
- PIO 12A. *Płynie Wisła, płynie*, sł. E. Wasilewski, muz. K. Hofman
- PIO 12B. *Płynie Wisła, płynie*, wersja instrumentalna
- PIO 13A. *Przybyli utani*, sł. F. Gwiżdż, melodia ludowa
- PIO 13B. *Przybyli utani*, wersja instrumentalna
- PIO 14A. *Tango dla taty i mamy*, sł. D. Gellner, muz. A. Skorupka
- PIO 14B. *Tango dla taty i mamy*, wersja instrumentalna
- PIO 15A. *Na majówkę, na wędrownkę*, sł. W. Chotomska, muz. A. Zygierewicz
- PIO 15B. *Na majówkę, na wędrownkę*, wersja instrumentalna

ALBUM MUZYCZNY (UTW)

- UTW 1. L.C. Daquin, *Kukułka*
- UTW 2. C. Saint-Saëns, *Akwarium*
- UTW 3. N. Rimski-Korsakow, *Lot trzmiela*
- UTW 4. F. Chopin, *Życzenie F.*
- UTW 5. Chopin, *Polonez B-dur*
- UTW 6. F. Chopin, *Preludium Des-dur (Deszczowe)*
- UTW 7. F. Chopin, *Kontredans Ges-dur*
- UTW 8. F. Chopin, *Mazurek B-dur op. 7 nr 1*
- UTW 9. L. van Beethoven, *Dla Elży*
- UTW 10. P. Czajkowski, *Walc kwiatów*

- UTW 11. Krakowiak w wykonaniu Zespołu Pieśni i Tańca „Nowa Huta” z Nowohuckiego Centrum Kultury w Krakowie
- UTW 12. G. Wolk, *Jbail*
- UTW 13. *Mazurek Dąbrowskiego*, sł. J. Wybicki, melodia ludowa
- UTW 14. *Oda do radości*, sł. F. Schiller, przekł. K.I. Gałczyński, muz. L. van Beethoven

MUZYKA (MUZ)

Uwaga. MUZ 1–11 to materiały do wydrukowania, a MUZ 12–46 to dodatkowe nagrania do edukacji muzycznej (w nawiasie podano numer strony z zeszytu ćwiczeń *Lokomotywa 2. Muzyka*, przy pracy z którą należy wykorzystać dane nagranie).

- MUZ 1, 2. Klucz wiolinowy na pięciolinii
- MUZ 3. Nuty na pięciolinii - c
- MUZ 4. Nuty na pięciolinii – d
- MUZ 5. Nuty na pięciolinii – e
- MUZ 6. Nuty na pięciolinii – f
- MUZ 7. Nuty na pięciolinii – g
- MUZ 8. Nuty na pięciolinii – a
- MUZ 9. Nuty na pięciolinii - h
- MUZ 10. Nuty na pięciolinii – górne c
- MUZ 11. Zdjęcie dud
- MUZ 12. Ćwiczenie 1 – dźwięki (s. 6)
- MUZ 13. Ćwiczenie 2 – dźwięki (s. 6)
- MUZ 14. Ćwiczenie 3 – marakasy (s. 7)
- MUZ 15. Ćwiczenie 3 – trójkąt (s. 7)
- MUZ 16. Ćwiczenie 3 – bębenek (s. 7)
- MUZ 17. Ćwiczenie 3 – tamburyn (s. 7)
- MUZ 18. Kij deszczowy (s. 23)
- MUZ 19. *Trzy kurki* – francuska melodia ludowa (s. 25)
- MUZ 20. Janczary (s. 26)
- MUZ 21. Dudy (s. 30)
- MUZ 22. *Kaczka pstra* (s. 31)
- MUZ 23. *W murowanej piwnicy* – melodia ludowa z Podhala (s. 35)
- MUZ 24. Ćwiczenie 3 – fortepian (s. 37)
- MUZ 25. Ćwiczenie 3 – skrzypce (s. 37)
- MUZ 26. Ćwiczenie 2 – trąbka, melodia 2 (s. 43)
- MUZ 27. Ćwiczenie 2 – trąbka, melodia 4 (s. 43)
- MUZ 28. *Mam chusteczkę haftowaną* (s. 44)
- MUZ 29. *Sto lat* (s. 45)
- MUZ 30. *Pojedziemy na łów* (s. 46)
- MUZ 31. *Zielony mosteczek* (s. 47)
- MUZ 32. Marakasy (s. 50)
- MUZ 33. Klawesy (s. 50)
- MUZ 34. Trójkąt (s. 50)
- MUZ 35. Terkotka (s. 50)
- MUZ 36. Werbel (s. 50)
- MUZ 37. Tamburyn (s. 50)
- MUZ 38. Talerze (s. 50)

- MUZ 39. Kastaniety (s. 50)
- MUZ 40. Dzwonki (s. 51)
- MUZ 41. Ksylofon (s. 51)
- MUZ 42. Gitara klasyczna (s. 53)
- MUZ 43. Gitara elektryczna (s. 53)
- MUZ 44. Flet poprzeczny (s. 54)
- MUZ 45. Trąbka (s. 54)
- MUZ 46. Flet prosty (s. 54)